Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік

ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY

Республиканский педагогический научно–методический журнал

№10(62)
(2025 ж. Қазан
/Октябрь 2025 г.)

ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ АРҚЫЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТАРЫН ДАМЫТУ

Информатика пәні мұғалімі
педагог–модератор
“Талдысай жалпы білім
беретін орта мектебі” КММ
Ақтөбе облысы,
Мұғалжар ауданы,
Талдысай ауылы

"Ұстаз – жүректен жол тапқан шырақ пен шамшырақ."

Чернязова Ақжүніс Мирболатқызы

Республиканский педагогический научно-методический журнал

ÚZDIK PEDAGOG

Республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» республикалық педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының №10(62) (2025 ж. Қазан) шығарылымы.
Выпуск №10(62) (Октябрь 2025 г.) республиканского педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

№ KZ35VPY00080588 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде берілген

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ35VPY00080588

Выдано Комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы

«ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» педагогикалық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов педагогического научно-методического журнала «ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Черниязова А.М. Информатика сабағында жаңа ақпараттық технологияларды қолдана отырып оқушылардың құзыреттілігін арттыру арқылы шығармашылықтарын дамыту 4
Орынбаева К.А. Математика әлемінде 7
Турлыбаева А.У. Математика әлемінде 11
Абдиева Г.А. Дефектолог жұмысына арналған steam элементтерін қолдану тәжірибесі 14
Сейтова К.М. «Химия пәнін оқытудың инновациялық тәсілдері» 19
Мынбаева Г.Р. Алалия: түрлері, диагностикасы және түзету жұмысының негізгі кезеңдері 21
Тойчиева З.Б. Сыни ойлау қабілеттерін дамыту арқылы оқушылардың шаршысөз мәдениетін қалыптастыру 24
Бименова М.Т. Ұлттық музыка - рухани құндылықтардың айнасы 27
Жарқынбаев Ә. Мүсіндеу өнері 30
Мурзагулов Т. Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құрлымдарының жалпыәскери жарғылары 34
Бабашева А.К. Сценарий дайындау 37
Кемербаев Н.Ж. Ойын арқылы жеңіл атлетика дағдысын дамыту 40
Муккалиева Г.Қ. Ойын арқылы баланы оқыту және тәрбиелеу 42
Курманбаева Г. Эстафеталық ойындар 45
Жумагулова К. «Шығармашылыққа жол ашқан апталық» 47
Мирманов Д.Ж. Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі туралы түсінік 49
Тұрымхан А.Т. Мектепалды даярлық сынып оқушыларының сөйлеу қабілеттерін дамыту және жетілдіру 51
Горбуличева Л.А. Физическое воспитание школьников как средство формирования здорового образа жизни и личностного развития 54
Ахмет Г.С. «Ұстаз – ұлылықтың, адалдықтың символы» 57
Оразбаева Г.Б. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу дағдыларын шығармашылық жұмыстар арқылы дамыту әдістемесі 58
Юсупова Г.А. Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жүргізілетін дефектологиялық жұмыстардың маңыздылығы 61
Жолмырзаева А.Ж. Экология табиғатты қалай қорғаймыз? 69

Черниязова Ақжүніс Мирболатқызы
Информатика пәні мұғалімі, педагог-модератор
“Талдысай жалпы білім беретін орта мектебі” КММ
Ақтөбе облысы, Мұғалжар ауданы, Талдысай ауылы

ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ЖАҢА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУ АРҚЫЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТАРЫН ДАМЫТУ

Аннотация. Мақалада информатика пәнін оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды қолданудың тиімді жолдары қарастырылып, оқушылардың құзыреттілігін арттыру арқылы шығармашылық қабілеттерін дамыту мәселесі талданады. Автор білім беру процесінде заманауи цифрлық құралдардың маңызын ашып, олардың оқушылардың зерттеушілік және жобалық дағдыларын қалыптастырудағы рөлін көрсетеді. Мақалада оқытудағы инновациялық тәсілдер мен мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін жетілдірудің өзара байланысы баяндалады.

Кілт сөздер: информатика, ақпараттық технология, құзыреттілік, шығармашылық, цифрлық білім, инновация, оқыту процесі, жобалық жұмыс, зерттеу дағдысы.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі ақпараттық қоғам талаптарына сай қайта жаңғыру үстінде. Бұл кезеңде білім беру мазмұнын жаңарту, оқыту әдістерін жетілдіру және педагогикалық процесте заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалану — басты міндеттердің бірі болып отыр. Әсіресе, информатика пәні осы өзгерістердің өзегінде тұрған пәндердің бірі ретінде ерекше маңызға ие. Өйткені информатика тек компьютерлік сауаттылықты қалыптастырумен шектелмей, тұлғаның ақпараттық мәдениетін, логикалық және алгоритмдік ойлау қабілетін, шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған ғылым. Сондықтан бұл пәнді оқытуда жаңа ақпараттық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың құзыреттілігін арттыру — олардың болашақта қоғамда еркін бейімделуіне, өз ойын еркін жеткізе алуына және заманауи цифрлық ортада өз орнын табуына мүмкіндік береді.

Информатика сабағында ақпараттық технологияларды қолдану — оқушының тек дайын ақпаратты қабылдаушы емес, сол ақпаратты іздеуші, өңдеуші және талдаушы тұлға ретінде қалыптасуына жағдай жасайды. Мұғалімнің басты міндеті — оқушыны білім алудың белсенді субъектісіне айналдыру. Ол үшін оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерімен қатар, электронды оқулықтар, мультимедиалық презентациялар, виртуалды зертханалар, интерактивті тақталар, онлайн-платформалар сияқты құралдарды ұтымды пайдалану қажет. Осындай технологиялар білім сапасын арттырумен қатар, оқушылардың жеке қабілеттерін анықтауға, танымдық

қызығушылығын арттыруға және шығармашылық бағыттағы ойлау әрекеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Бүгінгі күні білім беру процесіне енгізілген цифрлық құралдар оқыту мазмұнын түбегейлі өзгертуде. Мысалы, Scratch, Code.org, Python, Arduino секілді бағдарламалау орталарында жұмыс істеу арқылы оқушылар нақты өмірлік мәселелерді шешуге арналған жобаларды орындай алады. Бұл — олардың логикалық ойлау қабілеттерін жетілдіріп қана қоймай, өздігінен шешім қабылдау, талдау және жобалау дағдыларын қалыптастырады. Осындай тәжірибелік тапсырмалар оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашады, ал мұғалімнің рөлі – бағыттаушы және кеңесші ретінде оқушының зерттеушілік қабілеттерін дамытуға көмектесу болып табылады.

Жаңа ақпараттық технологияларды қолдану оқушылардың құзыреттілігін арттырудың негізгі факторы екендігі даусыз. Құзыреттілік дегеніміз — адамның білімін, біліктілігін және дағдысын нақты өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілеті. Информатика сабағында бұл ұғым бағдарламалау тілін меңгеру, алгоритм құра білу, ақпаратты талдау және оны визуализациялау дағдылары арқылы жүзеге асады. Егер оқушы осы қабілеттерді практикалық түрде қолдана алса, ол болашақта тек техникалық салада ғана емес, кез келген кәсіби бағытта табысты бола алады. Сондықтан мұғалімнің міндеті — білімді жай ғана беріп қою емес, оны өмірлік дағдыға айналдыру жолдарын көрсету.

Интерактивті оқыту тәсілдерінің бірі — жобалық және зерттеу жұмыстары. Мұндай сабақтарда оқушылар белгілі бір тақырып бойынша зерттеу жүргізіп, нәтижесін электрондық форматта ұсынады. Мысалы, “Ақпарат қауіпсіздігі”, “Жасанды интеллекттің болашағы”, “Робототехника негіздері” сияқты тақырыптар оқушыларды тек ақпарат жинауға емес, өз көзқарасын қалыптастыруға, сыни ойлауға және шығармашылық тұрғыда өзіндік шешім ұсынуға итермелейді. Бұл — тұлғаның интеллектуалдық және рухани дамуына үлкен серпін береді.

Сонымен қатар, заманауи ақпараттық технологияларды қолдану оқушылардың топпен жұмыс істеу, коммуникациялық және әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. Онлайн платформаларда бірлескен жобаларды орындау арқылы олар пікір алмасуға, бір-бірінің ойына құрметпен қарауға, идея ұсынуға және ортақ шешім қабылдауға үйренеді. Бұл қасиеттер XXI ғасыр адамына тән негізгі құзыреттердің бірі болып табылады.

Информатика пәнінің мазмұнын ақпараттық технологиялармен ұштастыру шығармашылық ойлауды дамытудың тиімді құралы. Мысалы, оқушылар графикалық редакторлармен жұмыс істей отырып, өз идеясын визуалды түрде бейнелей алады; анимациялық жобалар құрастыру арқылы оқиғаны логикалық тізбекке келтіреді; ал бағдарламалау барысында өз туындысының алгоритмін жасайды. Бұл әрекеттердің барлығы шығармашылық процестің бір бөлігі болып, оқушының өзіндік «авторлық қолтаңбасын» қалыптастырады.

Оқыту процесінде жаңа технологияларды енгізу тек оқушы үшін емес, мұғалімнің де кәсіби деңгейін арттырады. Себебі қазіргі педагог тек пәндік біліммен шектелмей, цифрлық педагогика, медиа мәдениет, киберқауіпсіздік және білім беруді жобалау салаларында да құзыретті болуы тиіс. Мұғалімнің үздіксіз кәсіби дамуы мен жаңа технологияларды меңгеруі оқушылардың білім сапасына тікелей әсер етеді.

Білім беру жүйесінің басты мақсаты — оқушыны өмірге бейімдеу, ал заманауи информатика сабағы осы міндетті жүзеге асырудың тиімді алаңы болып табылады. Цифрлық ортада еркін жұмыс істей алатын, өз идеясын ақпараттық құралдар арқылы жүзеге асыра білетін тұлға ғана болашақ қоғамның белсенді мүшесіне айналады. Сондықтан жаңа ақпараттық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың құзыреттілігін арттыру — елдің интеллектуалдық әлеуетін дамытудағы маңызды бағыт.

Информатика сабағы — шығармашылық пен логиканың тоғысқан кеңістігі. Бұл кеңістікте әрбір оқушы өз мүмкіндігін танып, жаңа идеялар ұсына алады. Тек мұғалім тарапынан жүйелі бағыт-бағдар мен инновациялық көзқарас қажет. Егер сабақта білім беру

процесі оқушының қызығушылығына негізделіп, технологиялық мүмкіндіктермен ұштасса, онда ол оқушы тек білім алып қана қоймай, оны өмірде қолдана білетін, ізденімпаз және шығармашыл тұлға болып қалыптасады.

Қорыта айтқанда, информатика пәнін оқытудағы жаңа ақпараттық технологиялар — шығармашылық дамудың, құзыретті тұлғаны қалыптастырудың және білім сапасын арттырудың басты тетігі. Мұндай технологияларды тиімді қолдану арқылы мұғалім оқушының ойлау мәдениетін, танымдық белсенділігін және өмірлік дағдыларын дамыта алады. Болашақтың табысты азаматы — бүгінгі сабақтан басталады. Ал сол сабақтың өзегі — заманауи технология мен адам шығармашылығының үйлесімі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Жұмабекова А. Жаңа педагогикалық технологиялар. – Алматы: Рауан, 2019.
2. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris: UNESCO, 2018.
3. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. – On the Horizon, 2001.
4. Mishra P., Koehler M. Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK): A Framework for Teacher Knowledge. – Teachers College Record, 2006.

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ ПУТЕМ ПОВЫШЕНИЯ ИХ КОМПЕТЕНЦИЙ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ НОВЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ ИНФОРМАТИКИ

Аннотация. В статье рассматриваются эффективные способы использования новых информационных технологий в преподавании информатики и анализируется проблема развития творческих способностей учащихся через повышение их компетентности. Автор раскрывает значение современных цифровых инструментов в образовательном процессе, показывает их роль в формировании исследовательских и проектных навыков учащихся. В статье также описывается взаимосвязь инновационных подходов в обучении и совершенствования профессиональной компетентности учителя.

Ключевые слова: информатика, информационные технологии, компетентность, творчество, цифровое образование, инновация, учебный процесс, проектная деятельность, исследовательские навыки.

DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY THROUGH ENHANCING THEIR COMPETENCIES BY USING NEW INFORMATION TECHNOLOGIES IN INFORMATICS LESSONS

Abstract. The article explores effective ways of using new information technologies in teaching informatics and analyzes the issue of developing students' creative abilities by enhancing their competencies. The author reveals the importance of modern digital tools in the educational process and demonstrates their role in forming students' research and project skills. The article also highlights the interconnection between innovative teaching approaches and the improvement of teachers' professional competence.

Keywords: informatics, information technology, competence, creativity, digital education, innovation, learning process, project work, research skills.

Орынбаева Куралай Амантаиевна
Бастауыш сынып мұғалімі
"Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Тараз қаласының білім бөлімінің
Керімбай атындағы № 12 мектеп-гимназиясы" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

МАТЕМАТИКА ӘЛЕМІНДЕ

Аннотация: мақалада бастауыш сынып оқушыларына арналған «Математика әлемінде» атты авторлық бағдарлама мазмұны мен оның әдістемелік ерекшеліктері қарастырылады. Бағдарлама оқушылардың логикалық ойлау қабілетін, математикалық тілдік мәдениетін және шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған. Автор оқыту процесінде дәстүрлі әдістер мен заманауи цифрлық технологияларды, соның ішінде жасанды интеллект негізінде бейімделген тапсырмалар жүйесін тиімді біріктіру жолдарын ұсынады. Мақалада математикалық сауаттылықты қалыптастырудың жаңа педагогикалық үлгісі сипатталып, оқушылардың жеке траектория бойынша даму мүмкіндігі талданады. Сонымен қатар, зерттеу және жобалық жұмыстардың рөлі, ойын арқылы оқытудың психологиялық және танымдық әсері, мұғалімнің фасилитаторлық қызметі мен оқушылардың дербес оқу дағдыларын қалыптастыру тетіктері айқындалған. «Математика әлемінде» бағдарламасы бастауыш білім беру мазмұнын жаңартуға, оқушылардың сыни және шығармашылық ойлауын жетілдіруге бағытталған инновациялық жоба ретінде сипатталады.

Кілт сөздер: математика әлемінде, авторлық бағдарлама, бастауыш білім, логикалық ойлау, шығармашылық қабілет, цифрлық технология, жасанды интеллект, математикалық сауаттылық, фасилитатор мұғалім, зерттеу және жобалық әдіс, функционалдық сауаттылық, инновациялық оқыту.

Қазіргі замандағы білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушыларды тек біліммен қаруландырып қана қоймай, олардың шығармашылық қабілеттерін, логикалық және сыни тұрғыдан ойлау машықтарын қалыптастыру. Бастауыш мектеп осы процестің алғашқы әрі ең маңызды сатысы болып табылады, өйткені дәл осы кезеңде баланың дүниетанымы, ойлау жүйесі және оқу әрекетіне деген көзқарасы қалыптасады. «Математика әлемінде» атты авторлық бағдарлама осы қажеттіліктерді ескере отырып жасалған. Бағдарламаның негізгі идеясы – бастауыш сынып оқушыларына математиканы тек пән ретінде емес, қоршаған әлемді танудың ерекше тәсілі ретінде таныстыру. Математикалық ойлау баланың логикасын, зейінін, есте сақтауын, шығармашылық қиялын дамытады. Сондықтан оқыту үдерісінде математикаға қызығушылық тудыру, оның өмірлік маңыздылығын көрсету, әрбір тапсырманы зерттеу элементтерімен байыту басты міндеттердің бірі болып табылады.

Авторлық бағдарлама құрылымы жағынан дәстүрлі оқыту жүйесінен өзгеше. Ол оқушыларды дайын білім алушыдан белсенді ізденуші, зерттеуші тұлғаға айналдыруды көздейді. Бағдарламаның әдіснамалық негізі дамыта оқыту теориясына сүйенеді. Л.С. Выготскийдің жақын даму аймағы туралы ілімі мен Д.Б. Эльконин мен В.В. Давыдовтың

дамыта оқыту идеялары баланың мүмкіндігін кеңейтіп, оны өз бетінше ойлауға, шешім қабылдауға, дәлелдеуге үйретеді. Бұл бағдарламада әрбір сабақ оқушының ойлау белсенділігін арттыруға, логикалық операцияларды (салыстыру, талдау, жинақтау, жалпылау, қорытынды шығару) дамытуды мақсат етеді.

Бағдарламаның басты мақсаты – бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын арттыру және олардың логикалық, шығармашылық қабілеттерін дамыту арқылы тұлғалық дамуына ықпал ету. Осы мақсатқа жету үшін бірнеше міндеттер қойылады: біріншіден, математикалық ұғымдарды өмірлік мысалдармен байланыстыра отырып меңгерту; екіншіден, логикалық есептер мен жұмбақтар арқылы ойлау әрекетін белсендіру; үшіншіден, топтық және жұптық жұмыс тәсілдері арқылы оқушылардың коммуникативтік қабілетін дамыту; төртіншіден, есептерді шешу кезінде шығармашылық тәсілдер қолдануға баулу.

«Математика әлемінде» бағдарламасының мазмұны төрт негізгі бағыт бойынша ұйымдастырылған: сандар және амалдар әлемі, геометрия және кеңістік ұғымы, логикалық ойлау мен шығармашылық тапсырмалар, сондай-ақ математиканы өмірмен байланыстыра оқыту. Сандар әлемі бөлімі арқылы оқушылар тек есеп шығаруға ғана емес, сандық қатынастарды түсінуге, математикалық заңдылықтарды байқауға үйренеді. Мысалы, сандарды бейнелеу, олардың арасындағы айырмашылықты табу, арифметикалық амалдарды салыстыру сияқты тапсырмалар арқылы баланың талдау қабілеті дамиды. Геометрия бөлімі кеңістік ұғымын қалыптастыруға, пішіндер мен фигураларды ажыратуға, симметрия, пропорция сияқты түсініктерді меңгеруге бағытталған. Бұл тапсырмалар баланың елестету және көру қабілетін арттырады.

Бағдарламаның үшінші бағыты – логикалық ойлау мен шығармашылық есептер әлемі. Бұл бөлімде оқушылардың логикалық пайымдау, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау, гипотеза ұсыну және оны дәлелдеу машықтары дамытылады. Мысалы, «артық затты тап», «егер..., онда...» сияқты шартты ойлау тапсырмалары баланы нақты ойлауға үйретеді. Сонымен қатар, «құпия код», «жоғалған санды тап» сияқты ойын түріндегі тапсырмалар баланың математикалық белсенділігін арттырып, пәнге қызығушылығын күшейтеді. Төртінші бағыт – математика мен өмір арасындағы байланысты орнату. Мұнда оқушылар алған білімін күнделікті өмірде қолдануға үйренеді. Мысалы, ас мәзірін жоспарлау, базардағы есеп-қисап, уақытты тиімді бөлу сияқты тапсырмалар олардың практикалық дағдысын жетілдіреді.

Оқыту барысында дәстүрлі түсіндіру әдісінен гөрі, белсенді оқыту тәсілдері – ойын, жобалау, зерттеу, АКТ құралдарын пайдалану басымдық алады. Интерактивті тақтадағы тапсырмалар, сандық симуляциялар, математикалық викториналар мен зерттеу жобалары балалардың мотивациясын арттырып, оқу процесін қызықты әрі нәтижелі етеді. Сондай-ақ, бағдарламада STEM-білім элементтері де қарастырылған. Мысалы, қарапайым робот қозғалысын есептеу арқылы оқушылар координат жүйесін тәжірибелік жолмен түсінеді. Мұндай тәсілдер баланың математикалық ойлауын нақты әрекет арқылы бекітеді.

Бағдарламаның бағалау жүйесі критериалды бағалау әдістеріне негізделген. Оқушылардың жетістігі тек нәтижемен емес, оқу барысындағы прогрессімен де өлшенеді. Бағалау кезінде оқушының есепті шешу логикасы, дәлелдеуі, өз ойын жеткізуі және шығармашылық тәсілі ескеріледі. Мұғалімдер «математикалық күнделік», «өзіндік рефлексия парағы» сияқты құралдарды пайдалана отырып, әр оқушының дамуын жеке қадағалайды.

Бағдарламаның ғылыми жаңалығы – дәстүрлі математикалық білім мазмұнына зерттеушілік және шығармашылық элементтерді енгізу, оқушының танымдық белсенділігін мотивациялық модель арқылы арттыру және өмірлік контексте есеп шығару тәжірибесін қалыптастыру. Практикалық маңызы – бұл бағдарлама бастауыш сынып мұғалімдеріне әдістемелік нұсқаулық ретінде қызмет етеді, өйткені ол нақты сабақ құрылымын, тапсырма жүйесін және бағалау тәсілдерін ұсынады. Бағдарлама оқушыларды тек математикалық білімге емес, өмірде кездесетін жағдайларды сандық және логикалық тұрғыдан талдауға үйретеді.

«Математика әлемінде» бағдарламасының тиімділігі тәжірибе жүзінде дәлелденген. Бағдарлама бойынша өткізілген сабақтарда оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артқаны, есеп шығару жылдамдығы мен дәлдігі жоғарылағаны байқалған. Оқушылардың өз бетінше талдау жасауға, ой қорытуға, өз шешімін ұсынуға бейімділігі дамиды. Бұл бағдарлама әсіресе төмен сыныптарда математиканы қызықты ойын, зерттеу және өмірлік тәжірибе ретінде қабылдауға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, «Математика әлемінде» атты авторлық бағдарлама қазіргі заманғы білім берудің негізгі талаптарына жауап беретін, баланың интеллектуалдық және тұлғалық әлеуетін дамытатын заманауи педагогикалық жоба болып табылады. Бағдарламаның басты ерекшелігі – оның мазмұнында математиканы тек есептеу құралы емес, ойлаудың әмбебап құралы ретінде танытуында. Ол арқылы оқушыларда ізденіс, дәлдік, жүйелілік, талдау және шығармашылық ойлау сияқты қасиеттер қалыптасады. Мұғалім бұл бағдарлама аясында бағыт беруші, шабыттандырушы және ұйымдастырушы рөлін атқарады. Әр сабақ оқушының өз әлемін тануға, білімін өмірмен ұштастыруға, өзін математикалық тұрғыдан дамыған тұлға ретінде сезінуіне мүмкіндік береді.

Математика – тек формулалар мен сандар жиынтығы емес, ол әлемнің құрылымын, заңдылығын және әсемдігін танудың тілі. Осы тұрғыда «Математика әлемінде» бағдарламасы оқушылардың ойлау мәдениетін, логикалық жүйелілігін және өмірге деген танымдық қызығушылығын арттыруға бағытталған бірегей педагогикалық құрал ретінде бағаланады.

«Математика әлемінде» бағдарламасы бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын дамытуға бағытталған инновациялық авторлық жоба болып табылады. Бұл бағдарламада басты назар баланың математикалық сауаттылығын тек есеп шығару шеберлігімен ғана емес, сонымен қатар математикалық ойлау мәдениетін қалыптастырумен, логикалық тұжырым жасау қабілетін жетілдірумен байланыстырылады. Бағдарламада оқыту процесі оқушының тұлғалық дамуын қамтамасыз ететін үш негізгі компонентке сүйенеді: танымдық, шығармашылық және зерттеушілік бағыт.

Бағдарлама құрылымында дәстүрлі сабақтар мен заманауи білім беру технологиялары үйлесімді қолданылған. Атап айтқанда, цифрлық білім беру платформалары (Bilimland, iTest, LearningApps, GeoGebra), жасанды интеллект негізінде ұсынылған бейімделмелі тапсырмалар жүйесі, және виртуалды зертханалар енгізілген. Мұндай тәсіл оқушының қабілет деңгейіне сай дербес оқу траекториясын қалыптастырып, оны үздіксіз дамытуға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллект элементтерін қолдану арқылы математикалық мазмұнды меңгеру үдерісі әлдеқайда тиімді және қызықты болады. Мысалы, жүйе әр оқушының жауап беру жылдамдығы мен қатесін талдап, келесі тапсырмаларды автоматты түрде бейімдейді. Бұл тәсіл «оқушы – цифрлық көмекші» тандемін қалыптастырып, оқыту процесін дараландыруға жол ашады. Сонымен қатар, мұғалімге аналитикалық есеп беру арқылы оқушылардың үлгерім динамикасын бақылауға мүмкіндік береді.

Бағдарламада логикалық ойындар, математикалық жұмбақтар мен модельдеу тапсырмалары ерекше орын алады. Әр сабақ оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттыратын практикалық бағытта ұйымдастырылады. Мысалы, «Математикалық детектив», «Сандар әлеміндегі саяхат», «Фигуралар қалашығы» сияқты авторлық ойын түрлері оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып, ұжымдық жұмысқа тартуға бағытталған.

Оқыту барысында оқушылардың математикалық тілін дамытуға, дәлелдеу мәдениетін қалыптастыруға басымдық беріледі. Әр тапсырмада оқушы өз ойын ауызша және жазбаша түрде жеткізуге үйренеді, яғни «сөйлеу арқылы ойлау» принципі жүзеге асырылады. Бұл бастауыш деңгейден бастап функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады.

Бағдарламада пәндік нәтижемен қатар метапәндік және тұлғалық нәтижелерге де мән беріледі. Мысалы, топпен жұмыс істеу дағдылары, өзін-өзі бағалау, ақпаратты талдау және шешім қабылдау қабілеттері дамытылады. Мұндай тәсіл оқушыларды тек білім алушы емес, өздігінен ойлай алатын тұлға ретінде қалыптастыруды көздейді.

Авторлық бағдарламаның ғылыми жаңалығы – бастауыш сыныптағы математиканы оқытудың дәстүрлі әдістемесін цифрлық және интерактивті құралдармен ұштастыра отырып, оқушылардың танымдық қызығушылығын және зерттеушілік қабілеттерін дамытудың жаңа моделін ұсынуында. Бағдарлама мектептің оқу-тәрбие жүйесіне енгізілгенде, нәтижесінде оқушылардың логикалық ойлау деңгейі, оқу мотивациясы және пәндік жетістіктері айтарлықтай өседі.

«Математика әлемінде» бағдарламасының тиімділігін арттыру үшін мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін де дамыту көзделеді. Мұғалім тек білім беруші емес, оқушының интеллектуалдық дамуын бағыттайтын фасилитатор ретінде әрекет етеді. Осы мақсатта бағдарламада педагогтарға арналған әдістемелік құралдар мен нұсқаулықтар, тәжірибелік семинарлар мен тренингтер кешені әзірленген.

Бағдарламаның соңғы бөлімі оқушылардың зерттеу және жобалау жұмыстарына арналған. Әр оқушы нақты өмірлік жағдайға байланысты шағын зерттеу жобасын орындайды. Мысалы, «Мектеп ауласындағы ағаштардың биіктігін есептеу», «Сыныптағы ең жылдам қозғалыс», «Геометриялық фигуралар мен табиғат арасындағы байланыс» сияқты жұмыстар олардың математиканы қоршаған ортамен ұштастырып, практикалық мәнін ұғынуына мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, «Математика әлемінде» бағдарламасы — білім мазмұнын жаңарту талаптарына толық сәйкес келетін, заманауи педагогикалық және цифрлық технологияларға негізделген инновациялық жоба. Ол баланың ойлау қабілетін, тіл мәдениетін, шығармашылық белсенділігін және өмірлік дағдыларын кешенді түрде дамытуға бағытталған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Бейсенбаева, А. А. Педагогикалық интеграция теориясы / А. А. Бейсенбаева. – Алматы: Рауан, 2004. – 256 б.

2. Жұмабекова, Ф. Н. Бастауыш сыныпта математиканы оқыту әдістемесі / Ф. Н. Жұмабекова. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 312 б.

3. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Орта білім мазмұнын жаңарту тұжырымдамасы. – Астана, 2016. – 24 б.

4. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Критериалды бағалау жүйесі бойынша әдістемелік нұсқаулық. – Астана: НЗМ, 2018. – 56 б.

5. Bilimland.kz – Цифрлық білім беру платформасы [Электрондық ресурс]. – URL: https://bilimland.kz (қол жеткізілген күні: 31.10.2025).

6. GeoGebra – Dynamic Mathematics for Everyone [Электрондық ресурс]. – URL: https://www.geogebra.org (қол жеткізілген күні: 31.10.2025).

7. Сластёнин, В. А. Педагогика / В. А. Сластёнин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов. – М.: Академия, 2013. – 512 б.

8. Қараев, Ж. А. Деңгейлеп саралап оқыту технологиясы / Ж. А. Қараев. – Алматы: РБК, 2010. – 196 б.

Турлыбаева Асылай Усеновна
Бастауыш сынып мұғалімі
"Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Тараз қаласының білім бөлімінің
Керімбай атындағы № 12 мектеп-гимназиясы" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

МАТЕМАТИКА ӘЛЕМІНДЕ

Аннотация. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының математикалық сауаттылығын арттырудағы инновациялық әдістер мен жаңа технологияларды қолданудың тиімділігі талданады. Авторлық «Математика әлемінде» бағдарламасының мазмұны негізінде оқушылардың логикалық және сыни ойлау қабілеттерін, шығармашылық белсенділігін, зерттеушілік дағдыларын және функционалдық сауаттылығын дамыту жолдары ғылыми-публицистикалық тұрғыдан қарастырылады. Мақалада геймификация, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар және саралап оқыту тәсілдерінің математикалық білімді меңгертудегі рөлі мен олардың оқыту процесіне ықпалы терең сипатталады.

Кілт сөздер: бастауыш сынып, математика, функционалдық сауаттылық, логикалық ойлау, инновациялық технология, геймификация, саралап оқыту, интерактивті әдіс.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушыны тек біліммен қаруландыру ғана емес, сонымен қатар оны өмірде кездесетін нақты жағдаяттарды өздігінен шеше алатын тұлға ретінде тәрбиелеу. Осы тұрғыдан қарағанда бастауыш мектеп кезеңі баланың логикалық ойлау қабілеті мен математикалық дүниетанымының қалыптасуындағы шешуші саты болып табылады. Математика пәні арқылы оқушылар тек есеп шығаруды ғана емес, ойлау, салыстыру, талдау және қорытынды жасау сияқты ақыл-ой әрекеттерін игереді. Сондықтан бастауыш сыныпта математикалық білімді оқытудың мазмұнын жаңғырту, оқыту әдістерін түрлендіру және заманауи технологияларды қолдану өзекті мәселе болып саналады.

«Математика әлемінде» атты авторлық бағдарлама 4-сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сәйкес құрылған және олардың математикалық сауаттылығын, логикалық және шығармашылық қабілеттерін арттыруды мақсат етеді. Бағдарлама мазмұнында сабақ үдерісін қызықты әрі тиімді ету үшін геймификация элементтері, интерактивті платформалар мен ақпараттық-коммуникациялық технологиялар кеңінен қолданылады. Мұндай тәсілдер оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятып, есептерді шешу барысында белсенді ойлануға және өз ойын дәлелмен жеткізуге мүмкіндік береді.

Бастауыш буындағы оқушылардың психологиялық ерекшеліктері олардың қабылдау мен есте сақтау қабілеттерінің көрнекі әрекетке негізделуін көрсетеді. Сондықтан математикалық ұғымдарды сандық ресурстар мен визуалды құралдар арқылы түсіндіру өте тиімді. Интерактивті тақта, анимациялық есептер, онлайн ойындар мен зерттеу тапсырмалары баланың ойлау әрекетін белсендіреді және танымдық процестерін жетілдіреді. Мұндай әдістер

дәстүрлі оқытумен салыстырғанда оқушының белсенділігін арттырып, білімді саналы меңгеруге жетелейді.

Бағдарламада ұсынылған әр сабақтың өзегі – оқушының танымдық белсенділігін арттыру. Бұл мақсатқа жету үшін оқыту процесінде зерттеушілік әрекет пен ойын тәсілдері өзара ұштасады. Мәселен, оқушылар топқа бөлініп, берілген есептің шешімін бірлесіп іздейді, пікір алмасады, өз жолдарын ұсынады, нәтижесінде сыни тұрғыдан ойлау дағдысы қалыптасады. Мұндай ортада оқушылар өздерін еркін сезініп, математикалық тілде сөйлесуді үйренеді. Сонымен қатар мұғалімнің рөлі оқушыға дайын білім берушіден гөрі бағыттаушы, ұйымдастырушы сипатында көрінеді.

Бағдарламаның басты жаңашылдығы – оның мазмұны мен құрылымының қазіргі білім беру стандарттарына сай болуы. Онда математика сабағында жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалану, интерактивті тапсырмалар мен саралап оқыту әдісін қолдану арқылы әр оқушының жеке қабілетін ескеруге ерекше мән беріледі. Әр баланың оқу қарқыны мен дайындық деңгейі әртүрлі болғандықтан, сараланған тапсырмалар жүйесі олардың әрқайсысына өз деңгейінде табысқа жетуге мүмкіндік береді. Бұл оқушының ішкі мотивациясын арттырып, оқу үдерісінде өзіндік жауапкершілігін күшейтеді.

Бағдарламада көрсетілген мақсаттар мен міндеттер математикалық сауаттылықты қалыптастырудың кешенді тәсілін қамтиды. Мысалы, геймификация элементтері арқылы оқушылар қызықты ойындар мен жарыстарға қатысып, логикалық ойлауды қажет ететін тапсырмаларды орындайды. Мұндай әдіс балалардың ынтасын оятып, математика сабағын қуанышты іс-әрекетке айналдырады. Ал зерттеу жұмыстары мен интерактивті есептер олардың ізденісін арттырып, дәлелді ой айтуға баулиды. Оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу дағдысы қалыптасып, олар білімді сырттан қабылдаушы емес, оны өз тәжірибесінде қолданушыға айналады.

Бағдарламада пәнаралық байланысқа да үлкен мән беріледі. Математика сабағында қазақ тілі, әдебиеттік оқу, информатика және бейнелеу өнерімен байланыстырылған тапсырмалар жиі қолданылады. Мысалы, әдеби кейіпкерлерге байланысты логикалық есептер немесе суретке қарап сандық өрнектер құру арқылы оқушылар математикалық ұғымдарды тілдік және шығармашылық тұрғыда ұштастырады. Мұндай интеграциялық тәсіл баланың дүниетанымын кеңейтіп, пәндер арасындағы байланысты саналы түсінуге мүмкіндік береді.

Авторлық бағдарламаның ғылыми негізділігі психология және педагогика ғылымдарының заманауи бағыттарымен ұштасады. Оқушылардың жас ерекшелігі мен когнитивтік дамуын ескеріп құрылған тапсырмалар жүйесі Выготский, Пиаже және Брунердің оқыту теорияларына сүйенеді. Бұл бағдарламаның практикалық маңыздылығы да осында: ол тек пәндік білім беріп қоймай, оқушының ойлау және өзіндік шешім қабылдау қабілеттерін дамытады. Математикалық білім өмірмен байланыстыра берілсе, оқушылар оны тек мектеп пәні емес, күнделікті өмірдің ажырамас бөлігі ретінде қабылдай бастайды.

Бағдарлама мазмұнында оқушылардың логикалық ойлауын дамыту басты назарда. Бұл мақсатқа жету үшін сабақ барысында түрлі деңгейдегі тапсырмалар мен проблемалық жағдаяттар беріледі. Мысалы, есепті шешудің бірнеше жолын салыстыру немесе берілген деректер негізінде жаңа есеп құрастыру сияқты тапсырмалар оқушыларды аналитикалық ойлауға үйретеді. Сонымен қатар өзін-өзі бағалау мен кері байланыс әдістері арқылы оқушылар өз білімін талдап, қателіктерін түсініп, оларды түзетуге ұмтылады. Бұл тәсіл оқушының рефлексия жасау қабілетін қалыптастырып, жеке жетістігін бағалауға мүмкіндік береді.

Оқытудың интерактивті сипаты математикалық білімнің мазмұнын жандандырып, оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырады. Цифрлық платформалар мен онлайн жаттығулар арқылы оқушылар өз білімін тексеріп, жетістігін бірден көре алады. Мұндай жедел нәтиже кері байланысты нығайтып, оқушыларды үздіксіз ізденіске жетелейді. Сонымен қатар топтық және жұптық жұмыстар оқушылардың бірлесе ойлану мәдениетін қалыптастырып, пікір алмасу арқылы ортақ шешім қабылдауға баулиды.

Бағдарлама нәтижесінде бастауыш сынып оқушыларының математикалық ойлау деңгейі жаңа сапаға көтеріледі. Олар тек есеп шығарып қана қоймай, алған білімдерін өмірлік тәжірибеде қолдана білуге үйренеді. Математикалық терминологияны дұрыс пайдалану, дәлел келтіру, қорытынды жасау сияқты қабілеттері қалыптасады. Ең бастысы – оқушылар математика пәнінен қорықпай, оны қызығушылықпен қабылдайды және оқу процесіне белсенді қатысады.

Қорыта айтқанда, «Математика әлемінде» бағдарламасы – заманауи бастауыш мектептің білім мазмұнына толық сәйкес келетін, оқытудағы инновациялық бағытты айқындайтын құнды әдістемелік құрал. Оның мазмұнында оқыту технологияларының үйлесімді синтезі көрініс тапқан. Интерактивті және саралап оқыту, геймификация мен зерттеу әдістері оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, математикалық ойлау мен функционалдық сауаттылықты дамытудың тиімді құралына айналады. Бұл бағдарлама арқылы математика сабағы тек білім көзі ғана емес, шығармашылық ойлау мен өмірлік дағдыларды қалыптастыратын зияткерлік ортаға айналады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Құдайбергенова К.Т. Жаңартылған білім беру және оқыту технологиялары. – Алматы: Дарын, 2021.
2. OECD. Education for a Changing World: Learning Framework 2030. – Paris: OECD Publishing, 2022.
3. Әлібекова Л.М. Бастауыш мектепте математиканы оқытудың инновациялық тәсілдері. – Астана: ҰБА, 2020.

В МИРЕ МАТЕМАТИКИ

Аннотация. В статье анализируется эффективность применения инновационных методов и новых технологий в повышении математической грамотности учащихся начальных классов. На основе содержания авторской программы «В мире математики» рассматриваются пути развития логического и критического мышления, творческой активности, исследовательских навыков и функциональной грамотности учащихся с научно-публицистической точки зрения. В статье подробно раскрывается роль геймификации, информационно-коммуникационных технологий и дифференцированного обучения в освоении математических знаний и их влияние на учебный процесс.

Ключевые слова: начальные классы, математика, функциональная грамотность, логическое мышление, инновационные технологии, геймификация, дифференцированное обучение, интерактивный метод.

IN THE WORLD OF MATHEMATICS

Abstract. The article analyzes the effectiveness of using innovative methods and new technologies to enhance mathematical literacy among primary school students. Based on the content of the author's program *"In the World of Mathematics"*, the study explores ways to develop students' logical and critical thinking, creative activity, research skills, and functional literacy from a scientific and publicistic perspective. The article provides an in-depth description of the role of gamification, information and communication technologies, and differentiated learning in mastering mathematical knowledge and their impact on the educational process.

Keywords: primary school, mathematics, functional literacy, logical thinking, innovative technology, gamification, differentiated learning, interactive method.

Абдиева Гульмира Айтбаевна
Дефектолог
Түркістан облысы білім басқармасының "№ 5 арнайы мектеп-интернат" КММ

ДЕФЕКТОЛОГ ЖҰМЫСЫНА АРНАЛҒАН STEAM ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

Аннотация

Бұл мақалада дефектолог маманының кәсіби қызметінде STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) элементтерін қолдану тәжірибесі қарастырылады. Арнайы педагогика саласында STEAM тәсілін енгізу ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың когнитивті, шығармашылық және практикалық қабілеттерін дамытудың тиімді құралы ретінде сипатталады.

Зерттеу барысында дефектолог жұмысының негізгі бағыттарына — диагностикалық, түзету дамыту және әлеуметтік бейімдеу процестеріне STEAM элементтерін енгізудің әдіснамалық негіздері талданады. Сонымен қатар, тәжірибелік мысалдар арқылы сенсорлық интеграция, моторика, логикалық ойлау және тілдік даму салаларында инновациялық әдістердің маңызы ашып кәрсетіледі.

Мақаланың өзектілігі — инклюзивті білім беру кеңістігінде ерекше балаларға арналған креативті және технологиялық тұрғыдан тиімді әдіс-тәсілдерді қолдану қажеттілігімен байланысты. Зерттеу нәтижелері дефектологтардың заманауи білім беру үрдісіне бейімделуін, кәсіби құзыреттілігін арттыруды және түзету педагогикасына жаңа кәзқарас қалыптастыруды кәздейді. Мәтін Қазіргі қоғамда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың сапалы білім алуына жағдай жасау — мемлекет пен педагогикалық қауымдастықтың басты мақсатының бірі болып табылады. Дефектолог мамандарының жұмысы осы міндетті жүзеге асыруда шешуші рәл атқарады. Дәстүрлі әдістермен қатар, жаңа педагогикалық технологиялар мен әдістемелерді енгізу арқылы балалардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту — бүгінгі күннің талабы. Солардың бірі – STEAM тәсілі. Бұл интеграциялық білім беру жүйесі ғылым, технология, инженерия, әнер және математиканы біріктіре отырып, баланың ойлау жүйесін 97 кешенді дамытуға бағытталады. Дефектолог жұмысына бұл тәсілді енгізу балалардың жеке даму траекториясын қалыптастыруда, сенсорлық қабылдауын кеңейтуде және практикалық әрекетке бейімдеуде ерекше маңызға ие.

STEAM тәсілін дефектологиялық тәжірибеге енгізудің басты ерекшелігі – бұл әдістің тек академиялық білімді емес, сонымен қатар әмірлік және әлеуметтік құзыреттерді қалыптастыруға бағытталуы. Ерекше балалардың дамуында жиі кездесетін қиындықтар – назардың тұрақсыздығы, ойлау мен сәйлеудің баяулығы, ұсақ және ірі мотрикаңың әлсіздігі, сенсорлық ақпаратты қабылдау мен әңдеудегі қиындықтар. Осындай жағдайда дәстүрлі жаттығулармен қатар, тәжірибеге негізделген, зерттеушілік сипаттағы әрекеттер арқылы баланы белсенді дамытуға болады. Мысалы, қарапайым физикалық құбылыстарды бақылау, материалдармен тәжірибе жасау, модель құрастыру, бейнелеу арқылы түсіндіру – баланың әлемді тануына, логикалық байланыстар орнатуына және себеп-салдарлық ойлауға үйретеді.

Дефектолог маманның жұмысындағы басты міндеттердің бірі – баланың жеке ерекшеліктерін, оның психофизиологиялық мүмкіндіктерін ескере отырып, жеке оқу жоспарын құру.

STEAM элементтерін қолдану бұл жоспардың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді, себебі әрбір элемент арқылы баланың әртүрлі қабілеттері дамиды:

- Science (Ғылым) – табиғат құбылыстарын бақылау, себеп-салдарлық байланыстарды орнату арқылы аналитикалық ойлауды дамытады;
- Technology (Технология) – цифрлық құралдармен, интерактивті тақтамен немесе планшетпен жұмыс істеу арқылы баланың назарын шоғырландыруға, қол-көз үйлесімділігін дамытуға мүмкіндік береді;
- Engineering (Инженерия) – конструкторлармен, құрастыру материалдарымен, LEGO немесе Cuboro элементтерімен жұмыс істеу арқылы моторикалық және логикалық қабілеттерді жетілдіреді;
- Art (Өнер) – бейнелеу, мүсіндеу, қолөнер сияқты әрекеттер арқылы эмоционалды интеллект пен эстетикалық талғамды дамытады;
- Mathematics (Математика) – қарапайым сандық түсініктер, пішіндер мен өлшемдерді қолдану арқылы кеңістіктік ойлау мен логикалық жүйелеуді қалыптастырады.

Мысалы, логопедиялық топтағы сөйлеу дамуы тежелген балаға арналған STEAM-жаттығу: «Құм және су тәжірибесі». Бұл тапсырмада бала құм мен судың қасиеттерін зерттейді: не батады, не жүзеді, не араласады. Бұл әрекет барысында бала сұрақ қою, бақылау және қорытынды жасау дағдыларын меңгереді. Сонымен қатар, ұсақ моторика, сөйлеу белсенділігі, назар және қабылдау қабілеттері артады. Осылайша бір тапсырманың өзінде бірнеше даму бағыты қамтылады.

Дефектолог мамандар STEAM әдісін қолдану кезінде баланың жеке даму деңгейін бағалауға және жетістік динамикасын бақылауға мүмкіндік алады. Мысалы, инженерлік элементтермен жұмыс кезінде баланың кеңістіктік бағдарлану қабілеті, логикалық ойлау жылдамдығы мен әрекет реттілігі бағаланады. Ал өнер компоненті арқылы эмоционалдық-ерік аймағы зерттеліп, түзету жаттығулары тиімдірек жоспарланады. Инклюзивті білім беру жағдайында STEAM тәсілінің маңызды артықшылығы – балаларды бірлескен әрекетке тарту мүмкіндігі. Әртүрлі қабілет деңгейіндегі балалар бір тапсырма аясында ортақ мақсатқа жету үшін ынтымақтаса жұмыс істейді. Мысалы, сурет салу немесе макет құрастыру барысында әр бала өзінің мүмкіндігіне қарай үлес қосады: біреуі идея ұсынады, екіншісі түстерді таңдайды, үшіншісі пішіндерді қиып дайындайды. Мұндай бірлескен жұмыс баланың өз-өзіне деген сенімін арттырып, әлеуметтік коммуникацияны дамытады. STEAM тәсілін қолдану дефектологтың кәсіби рөлін де жаңаша қырынан ашады. Енді ол тек түзетуші маман емес, сонымен қатар шығармашылық және технологиялық процесстердің ұйымдастырушысы. Дефектолог мұғалім арнайы жабдықтарды, сандық ресурстарды, виртуалды зертханаларды пайдалана отырып, баланың қызығушылығын оятады және танымдық белсенділігін арттырады. Мысалы, интерактивті тақтада сурет салу арқылы бала бояулар мен пішіндердің сәйкестігін үйренеді, ал робототехника элементтері арқылы себеп-салдар байланысын тәжірибе жүзінде түсінеді. Мұндай тәсілдер дефектологиялық жұмыстың дәстүрлі шеңберін кеңейтіп, түзету-дамыту сабақтарын қызықты әрі заманауи форматқа айналдырады. Бұл өз кезегінде ерекше баланың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. STEAM моделі дефектологқа тек пәндік білім емес, педагогикалық инноватор болуға мүмкіндік береді. Ол баланың әрбір жетістігін зерттеу нысаны ретінде қабылдап, педагогикалық процесті тәжірибелік ізденіс алаңына айналдырады. Дефектолог жұмысына енгізілген STEAM элементтері ерекше білім алушылардың бейімделуін жеңілдетіп қана қоймай, олардың ішкі әлеуетін ашуға кәмектеседі. Бұл тәсілдің ең маңызды тұсы – «үйрету» емес, «бірге үйрену» қағидасын ұстануында. Мұндай жағдайда дефектолог пен бала серіктеске айналады. Мысалы, инженерлік-конструкторлық тапсырмалар кезінде бала өз идеяларын

ұсына алады, ал педагог бағыт-бағдар беріп, осы ойды жүзеге асыруға көмектеседі. Нәтижесінде бала өз әрекетінің маңыздылығын сезінеді, жетістік эмоциясын бастан кешіреді және бұл сезім оның әрі қарайғы даму ынтасын арттырады.

STEAM тәсілі дефектологиялық тәжірибеде мотивациялық фактор ретінде де қарастырылады. Ерекше білім алушылар үшін дәстүрлі сабақтарда зейінді тұрақтандыру қиындық тудырады. Ал тәжірибе, зерттеу, ойын және өнер элементтері арқылы ұйымдастырылған сабақтар олардың белсенді қатысуын арттырады. Мысалы, баланың логикалық ойлауын дамыту үшін қарапайым робот-модельді бағдарлама арқылы қозғалысқа келтіру, түрлі түсті блоктарды ретпен орналастыру немесе интерактивті «зертханалық» тапсырмалар орындау өте тиімді. Мұндай іс-әрекет танымдық белсенділікті арттырып, есте сақтау, қиял және сөйлеу қабілеттерін де жетілдіреді. Дефектолог мамандардың тәжірибесінде STEAM әдісінің қолданылуы балалардың коммуникативтік дағдыларына оң әсер етеді. Топтық STEAM-жобаларда балалар арасында өзара әрекеттестік орнайды: бір-біріне көмек көрсету, пікір алмасу, бірлесіп шешім қабылдау сияқты дағдылар қалыптасады. Бұл инклюзивті ортада аса маңызды, өйткені ерекше балалар көбінесе әлеуметтік байланыс орнатуда қиындық көреді. Мысалы, «Менің армандаған үйім» атты бірлескен жоба барысында балалар түрлі материалдардан (қағаз, пластилин, LEGO) үй макетін жасайды. Бір бала терезе бөлігін жасаса, екіншісі есікті безендіреді, үшіншісі түстерді үйлестіреді. Осындай әрекеттер олардың эмоционалды қатынастарын нығайтып, әлеуметтік өзара әрекет тәжірибесін кеңейтеді.

STEAM тәсілін қолдану барысында дефектолог сабақ құрылымын баланың даму деңгейіне сай икемдейді.

Мысалы, 1) мотивациялық кезеңде қызығушылық тудыратын бейнежазба немесе сурет көрсетіледі;

2) зерттеу кезеңінде тәжірибе немесе практикалық жұмыс орындалады;

3) шығармашылық кезеңде бала өз нәтижесін сурет, қолөнер немесе цифрлық модель түрінде кәрсетеді;

4) рефлексия кезеңінде бала өз жұмысын бағалап, не үйренгенін талқылайды. Мұндай құрылым баланың өзіндік бағалау мен метатанымдық қабілеттерін дамытады.

Арнайы педагогикадағы STEAM әдісінің тағы бір ерекшелігі – ол пәнаралық байланысты күшейтеді. Мысалы, тіл дамыту мен моториканы жетілдіруді біріктіруге болады. Балалар қимыл-қозғалыс пен сөзді байланыстыра отырып, материалдармен жұмыс істейді: «жіптен көпір жасау», «түстерді сұрыптау», «дыбыстарға сәйкес суреттерді сәйкестендіру». Бұл тапсырмалар логопедиялық жаттығуларды да байытады. Сонымен қатар, дефектолог математика элементтерін (түстерді, пішіндерді, сандарды, рет пен реттілікті) қолданып, танымдық құрылым мен жүйелі ойлауды дамыта алады.

STEAM тәсілі дефектологтың жұмысын жоспарлауда да жаңаша мүмкіндіктер ашады. Мысалы, жылдық түзету жоспары келесі бағыттарда құрылады:

1. Ғылыми-зерттеу бағытындағы тапсырмалар – тәжірибелер, бақылау, салыстыру;
2. Инженерлік-конструкторлық бағыт – құрастыру, модельдеу;
3. Көркем-шығармашылық бағыт – сурет, қолөнер, музыка;
4. Математикалық-логикалық бағыт – жүйелеу, сәйкестендіру, есептеу;
5. Цифрлық технологиялар бағыты – интерактивті жаттығулар, робототехника, AR/VR элементтері. Осы бағыттарда ұйымдастырылған сабақтар кешенді дамуға ықпал етеді. Мысалы, «Ғажайып көпір» атты сабақта балалар түрлі материалдарды (пластилин, таяқша, қағаз) пайдалана отырып, көпір үлгісін жасайды. Бұл кезде баланың қол бұлшық еттері дамиды (моторика), көпірдің беріктігін тексеру арқылы тәжірибе жүргізеді (инженерлік және ғылыми бағыт), ал көпірге ат қоя отырып, қиялын іске қосады (шығармашылық бағыт). Мұндай интеграциялық тәсіл баланың барлық даму аймақтарын бір мезетте қамтиды.

STEAM технологиясын дефектолог жұмысына енгізу педагогтың өзіндік кәсіби дамуын да талап етеді. Өйткені мұндай сабақтарда педагог түрлі цифрлық құралдар мен зертханалық

материалдарды қолдануды меңгеруі қажет. Бұл ретте кәсіби даму курстары, вебинарлар, тәжірибе алмасу алаңдары маңызды рәл атқарады. Мысалы, қазақстандық және халықаралық тәжірибеде дефектологтар 3D қалам, интерактивті ойын платформалары (LearningApps, Scratch, Tinkercad), бейнелеу және анимация жасау құралдарын белсенді қолдануда. Практика көрсеткендей, STEAM тәсілін меңгерген дефектолог мұғалімдер балалардың сабаққа қызығушылығын 60–70%-ға дейін арттыра алады. Себебі мұндай сабақтарда баланың «жасаймын», «қолданамын», «зерттеймін» ұстанымы қалыптасады. Тіпті ауыр сөйлеу немесе қозғалыс бұзылыстары бар балалар да өздігінен әрекет етуге талпынады. Мысалы, «Жарық пен көлеңке» атты тәжірибеде бала фонариктің жарығын түрлі заттарға бағыттап, көлеңке пішіндерін бақылайды. Бұл әрекет сенсорлық қабылдау мен көз-қол координациясын дамытады, ал сурет салу арқылы бала өз тәжірибесін көрнекі түрде бейнелейді. Сонымен қатар, дефектолог STEAM арқылы ата-аналарды да түзету процесіне тартуға мүмкіндік алады. Үй жағдайында ата-аналармен бірлесіп қарапайым STEAM-жобалар жасау баланың оқу мен үйренуге қызығушылығын арттырады. Мысалы, үйде бірге «қағаз ұшыратын ұшақ», «желкенді кеме», «түстерді араластыру» тәжірибелерін орындау – ата-ана мен бала арасындағы байланыс пен сенімді күшейтеді. Бұл, өз кезегінде, түзету жұмысының тиімділігін арттырады. Дефектолог жұмысына арналған STEAM элементтерін қолдану тәжірибесін талдау барысында бұл тәсілдің баланың когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуына кешенді әсер ететіні анықталды. Дәстүрлі түзету сабақтарына қарағанда, STEAM тәсілі оқу процесін өмірмен байланыстырып, оқушының белсенді позициясын қалыптастырады. Мұндай сабақтарда бала бақылаушы немесе орындаушы емес, зерттеуші және шығармашыл тұлға ретінде көрінеді. Бұл оның өзін-өзі бағалау сезімін күшейтіп, эмоционалдық тұрақтылық пен сенімділікке үйретеді.

STEAM бағытындағы тапсырмаларда баланың барлық анализаторлары бір мезгілде жұмыс істейді. Мысалы, көру, есту, сезу, қозғалу және сөйлеу процестері бірігіп, интеграцияланады. Бұл тәсіл нейропсихологиялық тұрғыдан өте маңызды, себебі сенсорлық жүйелердің бірлескен белсенділігі арқылы ми қабығының байланыстары нығаяды, танымдық процестер белсендіріліп, когнитивтік даму жеделдейді. Дефектолог үшін бұл — ерекше балалардың даму қарқынын арттырудың табиғи жолы. STEAM тәсілін қолдану кезінде дефектолог сабақтың коррекциялық және дамыту бағыттарын ұштастырады. Мысалы, сөйлеу тілі бұзылған балалармен сабақта дыбыстық анализ бен артикуляцияны дамытуға арналған «дыбыс құрылымы» жобасы ұйымдастырылуы мүмкін. Бұл жоба аясында балалар түрлі материалдардан (қағаз, картон, пластилин, пластик) әріптерді және дыбыстарды бейнелейтін модельдер жасайды. Мұндай әрекет олардың дыбысты тану, артикуляция жасау және визуалды қабылдау қабілеттерін кешенді түрде дамытады. Сонымен қатар, STEAM әдісін енгізу дефектологтың түзету-дамыту ортасын жаңғыртады. Заманауи арнайы сыныптарда сенсорлық үстелдер, цифрлық планшеттер, интерактивті тақталар және робототехника жиынтықтары қолданылуда. Бұл құралдар баланың назарын тұрақтандыруға және белсенді әрекетке тартуға мүмкіндік береді. Мысалы, робототехника элементтерін пайдалана отырып, «жолды табу» ойыны ұйымдастырылуы мүмкін, онда бала бағыт бағдар береді, ал робот көрсетілген жолмен жүреді. Осылайша бала кеңістікті бағдарлау, бағыт пен реттілікті түсіну, логикалық ойлау қабілеттерін дамытады. STEAM элементтері дефектологтың әдістемелік репертуарын байытады. Арнайы педагогиканың заманауи дамуында дефектолог тек түзету жаттығуларын емес, инновациялық білім беру жобаларын да жүзеге асыратын маманға айналды. Ол креативті ойлауды, практикалық дағдыларды, әлеуметтік және академиялық құзыреттерді дамытудың ұйымдастырушысы. STEAM моделі дефектологқа баланың мүмкіндігін шектеулі емес, әлеуеті мол тұлға ретінде қарауға мүмкіндік береді. Бұл философия түзету жұмысының мазмұнын түбегейлі өзгертеді: енді сабақтар шектеулерді жоюға емес, мүмкіндіктерді ашуға бағытталады. Арнайы мектептер мен инклюзивті орталықтарда жүргізілген тәжірибелер көрсеткендей, STEAM негізіндегі түзету сабақтары баланың пәндік білімін ғана емес, оның эмоционалды және әлеуметтік қатысу деңгейін де

арттырады. Балалар тапсырмаларды орындауда өз бетінше шешім қабылдауға, идея ұсынуға және нәтижесін қорғауға үйренеді. Мұндай тәсіл арқылы когнитивтік белсенділік, сөйлеу икемі және ұсақ моторика айтарлықтай жақсарады. Бұл нәтижелер халықаралық зерттеулермен де расталады: мысалы, Дүниежүзілік арнайы педагогика қауымдастығының 2023 жылғы есебінде STEAM элементтерін қолданған топтарда балалардың когнитивтік даму көрсеткіштері 35–40%-ға жоғарылағаны анықталған. STEAM тәсілі дефектологтар қауымына жаңа педагогикалық мәдениетті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл мәдениет тәжірибеге, шығармашылыққа, ғылым мен өнерді біріктіруге негізделген. Педагог енді тек ақпарат беруші емес, инновациялық процестің қатысушысы, бағыттаушысы және модераторы. Сонымен қатар, STEAM әдісі арқылы педагогтың кәсіби құзыреттілігі артып, зерттеушілік, жобалық және технологиялық ойлау дағдылары дамиды.

Жалпы алғанда, дефектолог жұмысына арналған STEAM элементтерін қолдану тәжірибесі білім берудің инклюзивті, тұлғалық және технологиялық қағидаларын біріктіретін жаңа педагогикалық модель ретінде танылуда. Бұл тәсіл ерекше білім алушылардың танымдық дамуын, сөйлеу белсенділігін және әлеуметтік бейімделуін қолдайды. Сонымен қатар, ата-ана мен мұғалім арасындағы серіктестік байланыс нығаяды, ал педагогикалық ортада заманауи креативті ойлау мәдениеті қалыптасады.

Қорытынды STEAM элементтерін дефектологиялық тәжірибеге енгізу – бұл ерекше балаларды білім беру процесіне толыққанды қатыстырудың, олардың когнитивтік және шығармашылық әлеуетін дамытудың тиімді жолы. Мұндай тәсіл балалардың зерттеушілік қабілетін арттырып қана қоймай, өмірлік дағдыларды, әлеуметтік қарым-қатынасты, эмоционалдық тұрақтылықты да нығайтады. Дефектолог мамандар үшін STEAM технологиялары оқу мен тәрбиенің интеграциялық кеңістігін құрып, оқушы мен мұғалім арасындағы сенім мен ынтымақтастықты дамытады. Бұл тәсілдің тиімділігі – оның пәнаралық, практикалық және тұлғалық бағдарлануында. Сондықтан қазіргі заман дефектологы инновациялық ойлауға, ғылыми және шығармашылық компоненттерді біріктіруге бағытталған жаңа кәсіби парадигма иесі болуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». – Астана, 2017.
2. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Инклюзивті білім беру тұжырымдамасы. – Астана, 2021.
3. Бронфенбреннер У. Экология человеческого развития. – М., 2019.
4. Юдина Е.Г. Современные подходы к специальной педагогике. – М., 2020.
5. Кулешова Н.А. STEAM-технологии в работе с детьми с ОВЗ. – СПб., 2022.
6. Сүлейменова Р.К. Арнайы педагогика негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
7. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press, 2019.
8. Hasan, F. Integrating STEAM in Special Education: Case Studies and Practice. – London: Routledge, 2021.
9. UNESCO. Inclusive Education and Innovation: Global Report 2022. – Paris, 2022.
10. Сейтқасымова А.Т. Дефектологиялық тәжірибеде инновациялық технологиялар. – Алматы, 2020.
11. Kolb, D. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – Pearson, 2018.
12. Арғынбаева Б.Б. Ерекше балалармен түзету жұмысының әдістемелік негіздері. – Шымкент, 2019.
13. Campbell, L. STEAM Education: Theory and Practice. – New York, 2020.

Сейтова Клара Маратовна
Химия пәнінің мұғалімі, педагог-сарапшы
№230 орта мектебі
Қызылорда облысы, Арал ауданы

«ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ»

Зерттеу жұмысының өзектілігі:

Білім беру саласындағы жаңартылған мазмұн мен цифрландыру үрдісі пәндерді оқытуда жаңа әдістерді енгізуді талап етеді. Химия – күрделі, әрі нақты тәжірибені қажет ететін ғылым. Бірақ мектеп жағдайында барлық тәжірибелерді жүргізу мүмкін бола бермейді, бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын төмендетеді. Осыған байланысты химия пәнін оқытуда инновациялық тәсілдерді қолдану – оқушылардың танымдық белсенділігін, ғылыми-зерттеу дағдыларын дамытуға және білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Инновациялық технологиялар арқылы оқушы химиялық құбылыстарды көріп, зерттеп, талдай алатын деңгейге жетеді. Бұл мәселенің бүгінгі білім беру жүйесі үшін маңыздылығы өте жоғары.

Мақсаты: Химия пәнін оқытуда инновациялық әдіс-тәсілдерді тиімді пайдалану жолдарын анықтап, олардың оқушылардың пәнге деген қызығушылығына, білім сапасына және практикалық дағдыларына әсерін көрсету.

Міндеттері:

1. Химияны оқытудағы дәстүрлі және инновациялық әдістерді салыстыру.
2. Инновациялық технологияларды (мысалы, виртуалды зертханалар, интерактивті тапсырмалар, STEM-платформалар) талдау.
3. Мұғалімдер мен оқушылардың тәжірибесіне сүйене отырып, инновациялық әдістердің тиімділігін зерттеу.
4. Химия сабағында оқушылардың белсенділігін арттыру жолдарын қарастыру.
5. Оқыту процесінде қолдануға болатын тиімді инновациялық әдістер тізбесін ұсыну.

Қазіргі заманда білім беру жүйесі қарқынды өзгерістерге ұшырап отыр. Бұл өзгерістерге жаһандану, технологиялық даму, цифрландыру үрдісі және қоғамның жаңа талаптары себеп болып отыр. Оқушының алған білімі тек ақпаратты жаттап алу емес, оны тиімді пайдаланып, жаңа жағдайларға бейімделе алуға бағытталуы тиіс. Осы тұрғыда мектеп пәндерін, соның ішінде химия пәнін оқытудың да жаңа, заманауи әдіс-тәсілдерін енгізу өзекті мәселелердің біріне айналуда.

Химия – тек теориялық ұғымдарды меңгеруге ғана емес, сонымен қатар оқушының логикалық ойлауын, эксперимент жасау қабілетін, қоршаған ортаға ғылыми көзқарасын қалыптастыратын пән. Алайда, дәстүрлі оқыту формалары көбінесе оқушыны тек ақпарат қабылдаушы ретінде қарастырып, танымдық белсенділікті төмендетуі мүмкін. Бұл – химия пәні бойынша оқушылардың үлгерімі мен қызығушылығының төмендеуіне әкелетін басты себептердің бірі. Сондықтан, химия пәнін оқытудың мазмұны мен әдістемесіне жаңашылдық енгізу – педагогикада басты назарда болуы тиіс.

Инновациялық оқыту тәсілдері – білім беру үрдісін жетілдірудің, оны қызықты әрі тиімді етудің жолы. Мұндай тәсілдерге жобалық оқыту, проблемалық оқыту, геймификация, цифрлық ресурстар мен интерактивті платформаларды қолдану, виртуалды зертханаларда тәжірибе жасау, STEM және STEAM-білім беру модельдері жатады. Бұл әдістердің барлығы оқушыны тек тыңдаушы емес, белсенді әрекет етушіге айналдырады. Мысалы, заманауи технологиялар арқылы оқушылар молекулалардың құрылымын 3D форматта көре алады, виртуалды тәжірибелер жүргізіп, қауіпсіз ортада химиялық процестерді түсіне алады.

Сонымен қатар, инновациялық әдістер оқушылардың жеке қабілеттерін ашуға, пәнге деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Әрбір оқушы өзінің оқу стилі мен қарқынына сәйкес білім алады. Бұл тәсілдер оқушы мен мұғалім арасындағы ынтымақтастықты нығайтады, шығармашылық атмосфераны қалыптастырады.

Қорытынды

Қазіргі білім беру жүйесі жаңартылған мазмұнмен және цифрлық трансформациямен қатар даму үстінде. Әлемдегі үздік тәжірибелерді ескере отырып, оқушы тұлғасын жан-жақты дамытатын, олардың пәнге қызығушылығын арттыратын әдістерді қолдану – заман талабы. Осы тұрғыдан алғанда, химия пәнін оқытуда инновациялық технологиялар мен жаңашыл тәсілдерді енгізу – тек пәнді игерудің құралы ғана емес, сонымен қатар оқушының зерттеушілік, шығармашылық қабілеттерін дамыту жолы болып табылады.

Химия – нақты әрі күрделі ғылым. Оқушыларға оның мәнін, маңызын, күнделікті өмірмен байланысын ұғындыру – мұғалімнің шеберлігі мен әдістемелік икемділігін қажет етеді. Осы идея аясында қолданылған инновациялық әдістер (виртуалды зертхана, интерактивті платформалар, STEM, инфографика жасау, Padlet және Jamboard-пен жұмыс, цифрлық рефлексия құралдары) оқушылардың оқу процесіне деген көзқарасын өзгертіп, қызығушылықтарын арттырды. Олар химияны тек формула мен реакция жаттаудан құралған пән емес, күнделікті өмірмен тығыз байланысты ғылым ретінде тани бастады.

Практика көрсеткендей, дәстүрлі әдістермен шектелген сабақтарда оқушылардың белсенділігі төмендейді, ал жаңа тәсілдер қолданылғанда, керісінше, олардың бойында өз бетімен ізденуге, зерттеуге, ой айтуға деген ықылас оянады. Мұндай сабақтарда оқушы сабақтың тұтынушысы емес, белсенді қатысушысы болады. Бұл – оқушыға білім беру процесінің субъектісі ретіндегі жаңа көзқарас.

Сондай-ақ, инновациялық тәсілдер мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты нығайтады. Оқушының жеке қабілеттерін анықтауға, қателіктерін дер кезінде түзетуге және дарындыларды қолдауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, технологиялық сауаттылықты, уақытты тиімді пайдалануды, ақпаратпен жұмыс істей білуді, сын тұрғысынан ойлауды қалыптастырады.

Инновацияны енгізу мұғалімнен үлкен дайындық пен үздіксіз ізденісті талап етеді. Әрбір жаңа әдіс – тәжірибе алаңы. Алайда мұндай қадамдар өз нәтижесін береді. Оқушының пәнге қызығушылығы артып, сабақ барысында алған білімі нақты өмірлік дағдыларға айналады. Бұл – заманауи педагогтың басты мақсаты.

Қорытындылай келе, химия пәнін оқытудың инновациялық тәсілдері оқушылардың пәнге деген оң көзқарасын қалыптастыруда, танымдық қабілеттерін дамытуда, болашақ мамандықты таңдауға бағыт беруде үлкен рөл атқарады. Бұл идеяны жүйелі түрде іске асыру – білім сапасын арттырудың, шығармашыл әрі бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеудің бірден-бір тиімді жолы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбілқасымова А.Е. «Химияны оқытудың қазіргі әдістемесі». – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 248 б. (бет: 35–47, 91–112, 180–185).

2. Жүнісбекова Г.А., Мұратова Н.С. «Химия сабақтарында инновациялық технологияларды қолдану». – Астана: Фолиант, 2020. – 176 б. (бет: 55–72, 101–117).

3. Тәжібаев Т.Т. «Жаңа педагогикалық технологиялар». – Алматы: Білім, 2019. – 198 б. (бет: 33–50, 135–150).
4. ҚР БҒМ. Жалпы білім беретін мектептерге арналған «Химия» пәнінен жаңартылған оқу бағдарламасы (7–9 сыныптар). – Астана, 2017. (бет: 12–20, 44–53).
5. Seery, M. K. (2015). “Technology-enhanced learning in chemistry education: A review of the literature”. Chemistry Education Research and Practice, Vol. 16, No. 4, pp. 758–768.
6. Taber, K. S. (2014). Learning and Teaching in the Chemistry Classroom. – Dordrecht: Springer. – 278 p. (pages: 89–102, 195–212).

Мынбаева Гулшат Романовна
Дефектолог
Түркістан облысы білім басқармасының "№ 5 арнайы мектеп-интернат" КММ

АЛАЛИЯ: ТҮРЛЕРІ, ДИАГНОСТИКАСЫ ЖӘНЕ ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСЫНЫҢ НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕРІ

Андатпа

Бұл мақалада балалардағы ауыр сөйлеу бұзылысы– алалияның клиникалық-психологиялық ерекшеліктері қарастырылады. Алалияның негізгі түрлерін (моторлық және сенсорлық) сипаттап, оларды дифференциалды диагностикалау критерилерін ұсынады. Мақалада алалияны түзетудің негізгі бағыттары мен кезеңділігі егжей-тегжейлі баяндалады, сондай-ақ логопедиялық әсер етудің мазмұны мен әдістері нақтыланған. Жұмыстың нәтижесі ретінде кешенді тәсілдің тиімділігі негізделеді.

Кіріспе (Введение):

Алалия– бұл балада дыбыс есту қабілеті мен интеллекті сақталуымен сипатталатын, бірақ сөйлеу қызметінің жетілуінің іргелі бұзылысы. Бұл проблема тек лингвистикалық шектеулермен ғана емес, сонымен қатар психикалық дамудың (ойлау, есте сақтау, түйсік) бұзылуымен, сондай-ақ баланың әлеуметтенуі мен білім алу мүмкіндігіне елеулі кедергі келтіруімен сипатталады. Алалияны дер кезінде дұрыс диагностикалау және жүйелі түзету жұмысын жүргізу – бұл баланың одан әрі дамуының сәттілігін анықтайтын негізгі шарт. Бұл мақаланың мақсаты – алалияның заманауи түсінігі мен оны жеңудің тиімді жолдарын ғылыми-тәжірибелік аспектіде ұсыну.

1. Алалияның түрлері және клиникалық-психологиялық сипаттамасы. Алалия дәстүрлі түрде екі негізгі түрге бөлінеді: моторлық (экспрессивті) және сенсорлық (импрессивті). Сонымен қатар, кешенді – сенсомоторлық алалия жиі кездеседі.

1.1. Моторлық алалия. Негізгі себепі – ми қыртысының речедвигательный (Брока орталығы) бөлігінің зақымдануы. Бұл түрде бала сыртқы тілді түсінеді, бірақ өзінің сөйлеу қызметін құра алмайды.

· Клиникалық белгілері:

· Сөздік қордың айтарлықтай шектеулілігі және оны белсенді пайдаланудың қиындығы.

· Аграмматизм (сөйлемдерді дұрыс құрастыра алмау, жалғауларды, буындарды қате қолдану).

· Фонематикалық естудің сақталуымен бірге дыбыстық талдау мен синтездегі қиындықтар.

· Артикуляциялық апраксия (сөйлеу ағзаларын ерікті басқарудың бұзылуы)

· Психологиялық ерекшеліктері: Балалар әдетте тұйық, сөйлеу қиындығы себебінен әлеуметтік байланыс орнатудан бас тартады. Кейбіреулерде речедвигательный дизартрия белгілері байқалады. Зейіні шашыранды, логикалық және вербальды емес ойлау дамымаған болуы мүмкін.

1.2. Сенсорлық алалия. Бұл түрдің негізгі себебі – речетің қабылдау орталығының (Вернике орталығы) зақымдануы.

· Клиникалық белгілері:

· Фонематикалық естудің бұзылуы: бала дыбыстарды бір-бірінен ажырата алмайды, сөйтіп сөздер мен сөйлемдер мағынасыз дыбыстар жиынтығына айналады.

· Тілді түсінудің айтарлықтай немесе толық жоғалуы.

· Эхолалия (басқа адамның сөздерін механикалық қайталау), сонымен бірге сөздердің мағынасы түсініксіз.

· Дыбыстық автоматтану мен дыбыс құрастыру жиі сақталады, бірақ оларды басқару болмайды.

· Психологиялық ерекшеліктері: Сөйлеу қызметінің талғаныштылығымен қатар, балалар көбінесе гиперактивті және тұрақсыз психо-эмоционалды жағдайда болады. Олар өздерінің сөйлеу қателерін түсінбейді, бұл өзара әрекеттесуді қиындатады.

2. Алалияны диагностикалау ерекшеліктері.

Алалияны диагностикалау кешенді сипатта болуы керек және логопед, невролог, психолог және дефектологтың қатысуын талап етеді.

·

Логопедиялық сауалнама: Сөйлеу дамуының алғышарттары (гуление, лепет), сөйлеу ортасы, ауру анамнезі зерттеледі.

· Логопедиялық тестілеу:

· Сөйлеуді түсіну деңгейін анықтау.

· Сөздік қордың (белсенді және пассивті) көлемін зерттеу.

· Дыбыстық талдау және синтез қабілетін тексеру.

· Сөйлеу ағзалары құрылымы мен қозғалыс қабілетінің зерттелуі.

· Құрылымдық-грамматикалық сөйлем құру қабілетін бағалау.

· Неврологиялық диагностика: ЭЭГ, ЭхоЭГ сияқты әдістер ми қызметінің ерекшеліктерін анықтауға көмектеседі.

· Психологиялық-педагогикалық диагностика: Есте сақтау, ойлау, түйсік, назар сияқты жоғары психикалық функцияларды зерттеу.

Дифференциалды диагностика алалияны есту қабілетінің төмендігі, жалпы сөйлеу жетіспеушілігі (ОНР), аутизм спектрі бұзылысы және интеллектуалды дамудың бұзылыстарынан ажырату үшін өте маңызды.

3. Алалияны түзету жұмысының негізгі кезеңдері мен бағыттары

Түзету жұмысы жүйелі, кешенді және жеке түрлендірілген тәсілді талап етеді. Ол бірнеше кезеңдерден тұрады.

1-кезең: Дайындық (немесе довербальный).

· Мақсаты: Сөйлеуге мотивация тудыру, сөйлеу ағзаларының қозғыштық қабілетін дамыту, фонематикалық естуді қалыптастыру (әсіресе сенсорлық алалияда).

· Мазмұны:

· Артикуляциялық гимнастика және логопедиялық массаж.

· Дыбыстық әсер ету (ойындар, әртілді дыбыстарды естіру).

· Пассивті сөздік қорды байыту (нақты заттар, әрекеттер, белгілерді атау).

· Имитациялық қабілеттерді дамыту («Қалайша әрекет етеді?» ойындары).

2-кезең: Бірінші сөздерді қалыптастыру.

· Мақсаты: Баланың белсенді сөздік қорын қалыптастыру.

· Мазмұны:

· Дыбыс имитациясын сөздерге ауыстыру (мысалы, «м-м-м» – «мәу», «б» – «би»).

· Қарапайым сөздерді (есімдер, етістіктер) белсенді сөйлемге енгізу.

· Сөздерді бейнелермен сәйкестендіру.

3-кезең: Сөз тіркестерін және қарапайым сөйлемдерді құру.

· Мақсаты: Синтаксистік қатынастарды меңгерту.

· Мазмұны:

· Бір, екі, үш компонентті сөйлемдерді құрастыруға үйрету (мысалы, «Әже ұйықтады», «Апа лампыны жақты»).

· *Грамматикалық конструкцияларды жаттықтыру (жалғаулар, буындар).

· Сұрақтарға жауап беру дағдысын қалыптастыру.

4-кезең: Сөйлеуді кеңейту және талқылау қабілетін дамыту.

· Мақсаты: Тілдік құралдарды тәжірибеде пайдалану дағдысын автоматтандыру.

· Мазмұны:

· Түрлендірілген сөйлемдерді құрастыру.

· Әңгімелесу, әшкіял ойындары, әрекеттер туралы әңгімелесу.

· Түсіндірме сөйлеуді дамыту (себеп-салдарлық байланыстарды түсіндіру).

Барлық кезеңдерде психологиялық-педагогикалық әдістер (ойын терапиясы, арт-терапия) және отбасымен тығыз өзара әрекеттесу маңызды рөл атқарады.

Қорытынды. Алалияны түзету– бұл ұзақ мерзімді, көп деңгейлі процесс, онда неврологиялық, психологиялық және лингвистикалық факторларды ескеру қажет. Жұмыстың сәттілігі ерте диагностикаға, дұрыс таңдалған дифференциалды тәсілге және түзету бағдарламасының барлық құрамдас бөліктерінің (логопедия, неврология, психология) үйлесімділігіне тікелей байланысты. Ата-аналарды белсенді қатысуды ескере отырып, жеке бағытталған түзету жұмысы алалиясы бар баланың тілдік қабілетін айтарлықтай жетілдіруге және оны әлеуметтік өмірге сәтті бейімделуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Волкова Л.С. Логопедия. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2019.

2. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. Алалияны түзету. – Екатеринбург: Литур, 2020.

3. Ковшиков В.А. Экспрессивная алалия. – СПб.: КАРО, 2017.

4. Корнев А.Н. Сенсорлық алалияның негіздері. – СПб.: Речь, 2018.

Тойчиева Зульфия Баймуратовна
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
«№16 Ш. Уәлиханов атындағы жалпы білім беретін мектебі
Түркістан облысы, Төлеби ауданы

СЫНИ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШАРШЫСӨЗ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация. Мақалада оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамыту арқылы шаршы сөз мәдениетін қалыптастыру мәселесі ғылыми-публицистикалық тұрғыда қарастырылған. Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы оқушылардың танымдық және сөйлеу дағдыларын жетілдіруде сыни ойлаудың шешуші рөлі сараланады. Сыни ойлау арқылы оқушы тек мәтінді түсінбейді, сонымен бірге ондағы идеяны саралап, өз ұстанымын білдіруге, қарсы пікір айтуға, дәлелмен сөйлеуге үйренеді. Мақалада шаршы сөз мәдениетінің теориялық негіздері, қазіргі білім беру жүйесіндегі орнын анықтай отырып, оны оқушы бойына дарытуда тиімді әдістер ұсынылады. Сонымен қатар, тілдік тұлғаны қалыптастыруда, ойды көркем, мазмұнды жеткізуде, көпшілік алдында сөз сөйлеу мәдениетін жетілдіруде қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мүмкіндіктері кеңінен сипатталады. Мақалада білім беру үрдісінде қолдануға болатын практикалық ұсыныстар, тапсырма үлгілері мен әдістемелік тәсілдер талданады.

Кілт сөздер: сыни ойлау, шаршы сөз, сөйлеу мәдениеті, тілдік тұлға, пікірталас, қазақ тілі мен әдебиеті, білім беру, гуманитарлық бағыт.

Сыни ойлау – бүгінгі заман талабынан туындаған, оқушының білім алу процесінде белсенділік танытуына ықпал ететін маңызды когнитивтік құбылыс. Әсіресе қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы оқушыларға арналған қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде бұл қабілетті дамытудың орны ерекше. Себебі бұл жастағы оқушылар қоғам, адам, тіл мен сөз туралы өз ойларын қалыптастырып, пікір айтуға бейімделе бастайды. Сыни ойлау арқылы оқушы ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны талдауға, бағалауға, өз тұжырымын жасауға, сондай-ақ басқалардың пікіріне баға беруге үйренеді. Бұл үрдіс өз кезегінде оқушының шаршы сөз мәдениетіне жол ашады.

Шаршы сөз мәдениеті дегеніміз – оқушының кез келген аудиторияда өз ойын жүйелі, дәлелді, сауатты жеткізе білу қабілеті. Мұндай мәдениетті қалыптастыру – тіл мен әдебиет мұғалімінің кәсіби міндеттерінің бірі. Себебі ана тіліндегі сөйлеу – тек коммуникативтік құрал ғана емес, бұл ұлттық танымның, тұлғалық дамудың, азаматтық көзқарастың көрінісі. Сыныпта өткізілетін пікірталас сабақтары, эссе жазу, шығармашылық жұмыстар – осы қабілеттің дамуына ықпал ететін тиімді тәсілдер. Алайда мұның барлығы тереңде жатқан танымдық қабілеттердің оянуын қажет етеді. Ол үшін оқушының ішкі ойлау логикасын қозғап, мәтінді оқыту барысында сұрақ қою, салыстыру, талдау, проблемалық жағдаяттар туғызу сияқты әдістерді жүйелі қолдану қажет.

Оқу үдерісінде оқушының тек оқулық мәтіндерін меңгеруі жеткіліксіз, ол оқыған ақпарат негізінде өз ой қорытындысын жасап, тың идеялар ұсынуға машықтануы тиіс. Бұл тұрғыда «оқушы – зерттеуші», «оқушы – сыншы», «оқушы – шешен» деген ұстаным алдыңғы орынға шығуы қажет. Осындай бағыттағы оқытуда қазақ әдебиеті пәніндегі көркем мәтіндер – таптырмас құрал. Мәселен, Абайдың қара сөздері, Мағжанның публицистикасы, Мұхтардың көркем прозасы – барлығы терең ойлауды қажет ететін мәтіндер. Мұғалім бұл мәтіндерді талдату арқылы оқушыға «Бұл не туралы айтылған?», «Неге бұлай ойлайсыз?», «Автормен келісесіз бе?» деген сияқты ашық сұрақтар қоя отырып, олардың сыни пайымын оята алады.

Сонымен қатар шаршы сөз мәдениетін қалыптастыруда дебат, сахналық көріністер, шағын конференциялар мен эссе жазу – ең тиімді тәсілдер қатарынан табылады. Бұл әдістер оқушыларды тек білім алуға емес, оны шығармашылық тұрғыдан өңдеуге, қайта құруға, мазмұндауға, әрі оны өз стилінде жеткізуге үйретеді. Дебат барысында оқушы тек дайын ақпаратты айтып қана қоймай, қарсы пікірге жауап беруге, өз ойын нақты дәлелдермен қорғауға, эмоциясын басқара отырып мәдениетті пікір айтуға дағдыланады. Шаршы сөз – бұл тек сөз емес, бұл – мәдениет, білім, пайым мен тұлғалық ұстанымның үйлесімі. Сондықтан дебат форматы оқушы бойында сөйлеу мен тыңдау мәдениетін, сонымен бірге қарсы пікірді қабылдай білу, түрлі көзқарастарға құрметпен қарау сынды әлеуметтік дағдыларды қалыптастырады.

Эссе жазу арқылы оқушы өз көзқарасын жүйелі түрде баяндауға, белгілі бір тақырыпқа байланысты идеяны логикалық жағынан құрылымды түрде жеткізуге үйренеді. Мұндай тапсырмалар оқушыны ішкі рефлексия жасауға, өмірлік тәжірибе мен көркем әдебиеттен мысал келтіруге итермелейді. Әсіресе, эссе жазу кезінде оқушы шынайы ой айтуға, бір жағынан жазбаша сөздегі дәлдік пен сауаттылықты сақтауға тырысады. Мұндай үрдіс оның тілдік тұлға ретінде дамуына, өзіндік жазу стилін қалыптастыруға негіз болады. Сонымен қатар эссе оқушыға аргументация жасау, дәлел мен мысалды дұрыс пайдалану, қорытынды шығара білу дағдыларын меңгеруге мүмкіндік береді. Эссені жазу мен оны оқу, талдау барысында мұғалім оқушының ойлау құрылымын, сөйлеу стилін, дүниетанымын бағамдай алады, бұл өз кезегінде оқушыға жекелендірілген әдістемелік қолдау көрсетуге мүмкіндік туғызады.

Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты дамыту да шаршы сөз мәдениетінің негізін қалайды. Себебі бұл – оқушының өмірде кездесетін түрлі жағдайларда тілді тиімді қолдана білу қабілетін қалыптастыратын маңызды үрдіс. Функционалдық сауаттылық – тек грамматикалық біліммен шектелмей, тілдің коммуникативтік, әлеуметтік, танымдық қызметін меңгеруге бағытталған дағды жүйесі. Оқушы сөйлеу, жазу, тыңдау және оқу үдерістерін интеграциялай отырып, түрлі мәтіндермен жұмыс істейді: ол көркем мәтінді талдайды, ақпараттық мәтінді саралайды, өз пікірін білдіреді, сұрақтарға жауап береді, ой түйеді. Бұл дағдылар тілдік қорды байытуға, сөйлеудің синтаксистік құрылымын күрделендіруге, орфоэпиялық, орфографиялық және пунктуациялық нормаларды сақтай отырып сауатты сөйлеуге үйретеді.

Сабақ барысында оқушыны әртүрлі мәтіндік типтермен жұмыс істеуге дағдыландыру арқылы оның тілдік талдау қабілеті жетіледі. Мысалы, әдеби, публицистикалық, ғылыми стильдегі мәтіндерді салыстыру, олардың мазмұны мен тілдік ерекшеліктерін анықтау, мәтінге сыни көзқараспен қарап, өз тұжырымын ұсыну – мұның барлығы функционалдық сауаттылықты дамытудың негізгі тәсілдері. Сонымен қатар тіл үйрету барысында оқушылар нақты өмірлік жағдаяттарға сай сөйлеу, мәселе шешу, пікір білдіру сияқты тапсырмалар орындай отырып, тілдік коммуникативтік құзыретін дамытады. Бұл үдерісте оқушы өзін еркін сезініп, өз ой-пікірін ашық айтуға үйренеді. Нәтижесінде, ол тек оқу бағдарламасын меңгерген шәкірт емес, өзін қоғамда орынды, орынды әрі сауатты жеткізе алатын тұлға ретінде қалыптасады.

Бүгінгі қоғам – пікір мен көзқарастың еркін алаңы. Бұл алаңда өзін еркін әрі сауатты білдіре алатын тұлғаларға сұраныс жоғары. Сондықтан білім беру жүйесінің басты мақсаты –

тұлғаның еркін ойын, азаматтық ұстанымын дұрыс, салиқалы әрі дәлелді түрде жеткізе алуын қамтамасыз ету. Мұндай сапа тек пәндік біліммен шектелмейді, ол жан-жақты ойлайтын, өз көзқарасын қорғауға қабілетті, тілдік-мәдени кодты бойына сіңірген, сөз өнерін меңгерген тұлғаны қалыптастыру арқылы жүзеге асады.

Шаршы сөз мәдениеті – тәрбиелік маңызы зор, тұлғалық қасиеттерді дамытатын, болашақтағы кәсіби жетістікке бастайтын күрделі процесс. Бұл үдерісті жүзеге асыруда мұғалімнің әдістемелік шеберлігі мен шығармашылығы, оқу бағдарламасының икемділігі, оқушының ішкі мотивациясы маңызды. Мұғалім оқушының бойындағы әлеуетті дер кезінде байқап, оны дұрыс бағыттай білсе, әр бала сөз мәдениеті дамыған, сыни ойлауға қабілетті тұлғаға айналуы әбден мүмкін.

Қорыта айтқанда, сыни ойлау қабілеттерін дамыту – оқу үдерісінің заманауи талаптарының бірі. Бұл қабілет тек танымдық дағдыны ғана емес, сонымен бірге шаршы сөз мәдениетін де қалыптастырады. Ал бұл мәдениет – тілдік тұлға дамуының ең басты көрсеткіші. Сондықтан қазақ тілі мен әдебиеті пәні арқылы оқушының ойын дамытып, оны сөз арқылы өрнектеуге үйрету – бүгінгі педагогтың ең маңызды міндеті болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қасенов Ә., Мұратова Қ. Сыни ойлау қабілеттерін дамыту әдістері. // Қазақ тілі мен әдебиеті. – 2021. – №4. – Б. 35-39.
2. Сәдуақасұлы С. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2020.
3. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінен жаңартылған бағдарлама. – НЗМ ДББҰ, 2022.
4. Сатыбалдиева С. Эссе жазу – тілдік тұлғаны дамыту құралы. // Тіл және қоғам. – 2020. – №3. – Б. 25-29.

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРЫ ОРАТОРСКОЙ РЕЧИ У УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Аннотация. В статье с научно-публицистической точки зрения рассматривается проблема формирования культуры ораторской речи учащихся посредством развития их критического мышления. Анализируется решающая роль критического мышления в совершенствовании познавательных и речевых навыков учащихся гуманитарного направления. Развивая критическое мышление, ученик не только понимает текст, но и учится анализировать идеи, выражать собственную позицию, высказывать контраргументы и говорить с доказательствами. В статье раскрываются теоретические основы культуры публичной речи, определяется её место в современной системе образования, а также предлагаются эффективные методы её формирования у школьников. Кроме того, подробно описываются возможности предметов «Казахский язык» и «Казахская литература» в развитии языковой личности, умении выразительно и содержательно передавать мысль, а также в совершенствовании культуры публичного выступления. Приводятся практические рекомендации, образцы заданий и методические приёмы, применимые в образовательном процессе.

Ключевые слова: критическое мышление, ораторское искусство, культура речи, языковая личность, дискуссия, казахский язык и литература, образование, гуманитарное направление.

Бименова Меруерт Турманбетовна
Өнер бөлімінің оқытушысы, педагогика ғылымдарының магистрі
М. Мәметова атындағы Қызылорда педагогикалық жоғары колледжі
Қызылорда қаласы

ҰЛТТЫҚ МУЗЫКА - РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ АЙНАСЫ

Аннотация

Бұл мақалада қазақ халқының ұлттық музыкасының рухани құндылықтарды сақтаудағы және ұрпақ санасына сіңірудегі маңызы қарастырылады. Музыканың адам өміріндегі тәрбиелік, танымдық, мәдени және тарихи рөлі ғылыми-публицистикалық тұрғыда талданады. Автор ұлттық музыканың ғасырлар бойғы эволюциясы мен оның қазіргі заманғы мәдениеттегі орнын, сонымен бірге рухани мұра ретіндегі мәнін аша отырып, өнер мен ұлттық сана арасындағы байланысқа назар аударады. Қазақ музыкасының поэтикалық мазмұны мен әуендік құрылымы арқылы ұлттың мінезі, болмысы және дүниетанымы көрініс табатыны дәлелденеді. Мақалада ұлттық өнердің тәрбиелік және рухани әлеуеті туралы тұжырымдар келтіріліп, заманауи жастардың бойында ұлттық музыкалық мәдениетке құрмет сезімін арттыру қажеттілігі атап өтіледі.

Кілт сөздер: ұлттық музыка, рухани құндылық, мәдени мұра, өнер, дәстүр, тәрбие, ұлттық сана, қазақ мәдениеті.

Қазақ халқының мәдени болмысының ажырамас бөлігі – ұлттық музыка. Ол ұлттың тарихымен, дүниетанымымен және рухани өмірімен біте қайнасып, ұлттың ішкі жан дүниесін айшықтайтын ерекше құбылыс ретінде қалыптасты. Музыка тек әуен немесе саз ғана емес, ол – ұлттың тілі, жаны және тағдыры. Ұлттық музыка арқылы халық өз тарихын, қуанышы мен қайғысын, арман-мұратын, рухани ұстанымын ұрпақтан ұрпаққа жеткізіп отырды. Сондықтан қазақ музыкасы – халықтың рухани жадын сақтаушы, оның дүниетанымдық айнасы.

Қазақтың күйі мен термесі, жыры мен айтысы – барлығы халықтың өмірлік тәжірибесінен, табиғатпен етене байланысынан және рухани әлемінен туындаған өнер туындылары. Мысалы, Құрманғазының «Сарыарқасы» немесе Тәттімбеттің «Көкейкестісі» тек музыкалық шығармалар емес, олар халықтың еркіндікке ұмтылысын, елдік идеясын бейнелейтін философиялық туындылар. Бұл күйлердегі әрбір дыбыс, әрбір иірім – халықтың өткен жолынан сыр шертіп, оның рухани биіктігін көрсетеді. Ұлттық музыка осылайша ұлт болмысының көркем шежіресіне айналып, рухани сабақтастықтың алтын көпірі болды.

Қазақ халқының ауыз әдебиетімен қатар дамыған дәстүрлі музыкасы әрдайым қоғамдық өмірмен тығыз байланыста болды. Ән мен күй тек көңіл көтеру құралы емес, әлеуметтік пікір білдірудің, елдік мәселелерді көтерудің, рухани серпіліс берудің жолы еді. Айтыс өнерінде елдің мұңы мен қуанышы, қоғамдағы әділет пен теңдік жайлы ойлар көрініс тапты. Ал жыраулар поэзиясында ұлттық рух, ел қорғау идеясы, адамгершілік пен намыс, имандылық

пен ізгілік сынды құндылықтар дәріптелді. Осы арқылы музыка халықтың рухани тәрбиешісіне айналып, оның өмірлік қағидаларының көрінісін бейнеледі.

Музыканың тәрбиелік қызметі ерекше және ол адам болмысының ең нәзік қырларына әсер ете алатын қуатты құралдардың бірі болып табылады. Музыка арқылы адам тек эстетикалық ләззат алып қана қоймай, өз-өзіне үңіледі, сезім әлемін тәрбиелейді, ішкі үйлесім мен рухани тепе-теңдік табады. Ұлттық әуендер адамның жүрегіне жылы сезім ұялатып, бойына имандылық пен ізгілік дәнін себеді. Қазақ халқының тұрмысында музыка баланың дүниеге келген сәтінен бастап өмірінің соңына дейін серік болып, оның өмірлік ұстанымдары мен мінезінің қалыптасуына ықпал еткен. Тербелген бесіктегі әлди де, ел бірлігін жырлаған батырлар жыры да, сағыныш пен мұңға толы лирикалық әндер де – барлығы адамға өмірдің мәнін ұғындырып, адамгершілік қасиеттерді дарытады. Осы тұрғыдан алғанда музыкалық тәрбие – тек өнер үйрету емес, ол адамды рухани жағынан жетілдіру, оның бойында сұлулықты сезіну мен жақсылықты жасауға деген ұмтылысты қалыптастыру. Ұлттық музыка арқылы ұрпақ өз халқының тарихи тәжірибесін, өмірге деген көзқарасын, дүниетанымдық ұстанымдарын бойына сіңіріп, рухани сабақтастықты жалғастырады.

Қазіргі жаһандану дәуірінде ұлттық музыканың маңызы бұрынғыдан да күрделене түсті, себебі мәдени шекаралардың жойылуы мен ақпараттың шектен тыс қолжетімділігі ұлттық руханиятқа жаңа сын-қатерлер әкелді. Әлемдік мәдени кеңістіктегі алуан түрлі музыкалық ағымдар мен трендтер жастардың талғамын жаулап, олардың ұлттық тамырынан алыстату қаупін тудырып отыр. Осындай жағдайда ұлттық музыканы сақтау мен жаңғырту – тек өнер саласының емес, тұтас қоғамның стратегиялық міндеті. Ұлттық сазды қазіргі заман талабына сай жаңа орындаушылық тәсілдермен, заманауи аранжировкалармен және мультимедиялық форматтармен ұштастыру арқылы оның мәні мен тартымдылығын арттыруға болады. Сонымен қатар, дәстүрлі музыканы мектеп пен колледж бағдарламаларына тереңінен енгізу, фольклорлық ансамбльдер мен этно-музыкалық фестивальдерді дамыту – ұлттық сана мен мәдени иммунитетті күшейтудің тиімді жолы. Ұлттық музыка мен заманауи өнердің тоғысуы жастарға өз тамырын жаңа көзқараспен тануға, ұлттық болмысты қазіргі өркениет контекстінде түсінуге мүмкіндік береді. Осындай үйлесімділік арқылы ұлттық музыка мәңгілік жаңғырып, халықтың рухани болмысын жаңа деңгейге көтереді.

Ұлттық музыка тек өткеннің мұрасы емес, ол – бүгінгі рухани тірегіміз және болашақтың мәдени кепілі. Қазақ музыкасы ғасырлар бойы халықтың өмірімен бірге дамып, әр дәуірдің тынысын бойына сіңіріп отырды. Мысалы, ежелгі бақсылық сарындарда табиғатпен үйлесім, ғарыштық үйлесім идеялары бейнеленсе, кейінгі дәуірлерде халық күйлерінде отаншылдық, ерлік және адамгершілік тақырыптары басым болды. Бұл дәстүр бүгінгі заманда да өз маңызын жоғалтқан жоқ. Күй мен ән әлі күнге дейін халықтың ішкі сезімін бейнелейтін, рухани тазару мен тыныштық сыйлайтын құрал ретінде өз орнын сақтап келеді.

Музыка – адамзаттың тілі, ал ұлттық музыка – халықтың жүрегі. Ол ұлттың болмысын танытатын мәдени код іспетті. Қазақтың әрбір әуенінде табиғаттың дыбысы, даланың тынысы, адамның жан күйі бар. Мысалы, домбыраның күмбірінде туған жерге деген сағыныш, ананың мейірімі, ердің батырлығы, елдің бірлігі сезіледі. Бұл аспап арқылы қазақ өз ойын, сезімін, дүниетанымын жеткізді. Сондықтан домбыра – тек музыкалық аспап емес, ол ұлттың рухын сақтаушы символ.

Ұлттық музыка ұлттың рухани иммунитетін қалыптастырады. Рухани құндылықтар әлсіреген қоғамда адамдық болмыс пен мәдени бірегейлік те жоғала бастайды. Сол себепті ұлттық музыка тек өнер саласы емес, ол – рухани қауіпсіздіктің кепілі. Бүгінгі таңда музыкалық білім берудің басты мақсаты – жас ұрпаққа қазақ музыкасының құндылығын ұғындыру, оны терең сезініп, ұлттық өнерді құрметтеуге баулу. Колледждер мен өнер оқу орындарында дәстүрлі музыканы оқыту тек кәсіби дағдыларды қалыптастыру емес, ол ұлттық сана мен рухани мәдениеттің дамуына әсер ететін маңызды үдеріс.

Музыканың қоғамдық сана мен мәдениеттегі орны ерекше. Ол ұлттың ішкі энергиясын біріктіріп, ұжымдық сезім тудырады. Мерекелік жырлар мен салттық әндер халықты ортақ

қуанышқа, ал жоқтау мен термелер ортақ мұңға біріктіріп отырған. Осы арқылы музыка адамдардың бірлігін, рухани байланысын нығайтты. Ұлттық музыканы сақтау – ұлттың рухани тамырын сақтау деген сөз. Сондықтан бұл бағытта жүргізілетін ғылыми зерттеулер мен практикалық шаралардың маңызы зор. Музыкалық мұраларды жинақтау, цифрландыру, жас орындаушыларды қолдау және халықтық өнерді білім беру жүйесіне енгізу – мәдени саясаттың басым бағыттарының бірі болуы қажет.

Қорытындылай келе, ұлттық музыка – ұлт рухының айнасы, оның тарихи және мәдени жадын сақтайтын мәңгілік мұра. Ол ұрпақтың бойына туған елге деген сүйіспеншілікті, рухани тазалықты, адамгершілік пен ұлттық мақтаныш сезімін ұялатады. Қазақ халқының саз өнері – тек әуен емес, ол ғасырлардан келе жатқан рухани код, халықтың жүрегінен шыққан үн. Ұлттық музыканы сақтау мен дәріптеу – болашақ ұрпаққа рухани мұра қалдырудың ең асыл жолы.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Төлегенов, Б. Қазақ музыкасының тарихы мен теориясы. – Алматы: Өнер, 2015. – 312 б.
2. Сәтпаева, Ш. Қазақ халқының музыкалық мұрасы. // Мәдениет және өнер журналы. – 2021. – №4. – Б. 45–52.
3. Абдуллин, Ж. Ұлттық өнер және жас ұрпақ тәрбиесі. – Қарағанды: 2019. – 176 б.

НАЦИОНАЛЬНАЯ МУЗЫКА — ЗЕРКАЛО ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Аннотация. В статье рассматривается значение национальной музыки казахского народа в сохранении духовных ценностей и их передаче подрастающему поколению. С научно-публицистической точки зрения анализируется воспитательная, познавательная, культурная и историческая роль музыки в жизни человека. Автор, раскрывая многовековую эволюцию казахской музыки, её место в современной культуре и значение как духовного наследия, акцентирует внимание на взаимосвязи искусства и национального самосознания. Доказывается, что через поэтическое содержание и мелодическую структуру казахской музыки отражаются характер, сущность и мировоззрение народа. В статье приводятся выводы о воспитательном и духовном потенциале национального искусства и подчёркивается необходимость формирования у современной молодёжи уважительного отношения к музыкальной культуре своего народа.

Ключевые слова: национальная музыка, духовные ценности, культурное наследие, искусство, традиция, воспитание, национальное сознание, казахская культура.

NATIONAL MUSIC — A MIRROR OF SPIRITUAL VALUES

Abstract. This article examines the significance of the national music of the Kazakh people in preserving spiritual values and instilling them in younger generations. From a scientific and publicistic perspective, the study analyzes the educational, cognitive, cultural, and historical roles of music in human life. By revealing the centuries-long evolution of Kazakh music, its place in modern culture, and its value as a spiritual heritage, the author draws attention to the connection between art and national consciousness. It is demonstrated that through the poetic content and melodic structure of Kazakh music, the character, essence, and worldview of the nation are reflected. The article presents conclusions about the educational and spiritual potential of national art and emphasizes the importance of fostering respect for national musical culture among contemporary youth.

Keywords: national music, spiritual values, cultural heritage, art, tradition, education, national consciousness, Kazakh culture.

Жарқынбаев Әлнур
Көркем еңбек пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
"Қызылорда облысының білім басқармасының
"№ 2 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

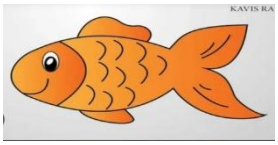

МҮСІНДЕУ ӨНЕРІ

Көркем еңбек	**Мектеп: №2 ОММЛИ**
Күні:	**Оқытушының аты-жөні: Жарқынбаев Ә**
Сынып: 5а	**Қатысушылар саны: Қатыспағандар:**
Бөлім:	Бөлім: **1 А Визуалды өнер**
Сабақтың тақырыбы:	Мүсіндеу өнері
Сабақта меңгерілетін оқу мақсаттары	5.1.1.1-Қоршаған ортаның ассоциативті мағынасы мен визуалды сипаттамасын зерделеу және анықтау (композиция, түс, пішін, фактура, тепе-теңдік) 5.2.1.1-Өз идеялары мен сезімдерін беру үшін қоршаған ортаның визуалды элементтері мен өнердің көркем тәсілдерін қолдану 5.3.3.1-Пәндік терминологияны қолдана отырып, өзінің және өзгелердің (суретшілер, қолөнершілер, дизайнерлер) жұмыстарындағы қолданылған әдіс-тәсілдерді (техникасы) сипаттау
Сабақтың мақсаты:	Мүсіннің бірнеше түрін қарастыру, Мүсін өнері туралы түсінік беру; Мүсін жасау арқылы оқушылардың қолын, білегін, саусақтарын, бұлшық еттерін дамыту; Ермексазбен немесе сазбалшықтан және гипстан жасалу жолдарын көрсету Сұрақтарға жауап беріп, өз ойларымен тың идеяларын толық жеткізуге үйрету
Құндылықтарды дарыту	ЕҢБЕККОРЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІБИ БІЛІКТІЛІК • өзін-өзі ұйымдастыру, міндеттерге басымдық беру, жұмыс уақытын жоспарлау;

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі	Педагогтың әрекеті	Оқушылардың әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Басталуы	Амандасу. Сабақтың тақырыбымен таныстыру. «Еңбекқорлық және кәсіби біліктілік» тақырыбында ой қозғау. Оқушыларларды топқа бөліп орналастыру Мұғалім оқушыларға оқу мақсаттарын көрсете отырып, біріге содан сабаққа мақсатты анықтауды ұсынады. Мұғалім бүгінгі тақырыптың өзгешелігімен қатар, сабақ сарамандық болғаннан кейін мұғалім жұмыстың орындалу ретін түсіндіріп өтеді	Оқушылар амандасып , бір-біріне сәттілік тілейді. Оқушылар жұмыстың жасалу реттілігімен танысады және ұандай материалдар	**Қалыптас тырушы бағалау:** Бірін – бірі бағалау.	Оқулықтағы түсініктемелер берілген графикалық суреттер

	. Материалды таңдау, жұмыс орнын ұйымдастыру, құралдарды дайындау. . Мүсіннің басты формасын қалыптастыру, негізгі көлемдерді белгілеу. . Ұсақ бөлшектерді қосу, бетін тегістеу, өрнек салу. . Мүсінді кептіру, пісіру немесе бояу арқылы дайын түрге келтіру Мұғалім оқушылардың үй жұмысын тексеру мақсатында оқушылардың жұмыс деңгейін көру, жақсы жасалған жұмыстарына мадақтама айту **1. Мұғалім оқушыларға мүсін туралы бірнеше суреттерді көріп шығу ұсынылады.** • ағаштан жасалған мүсін;	керек екенін түсінеді. Оқушылар өздері жасап келген жұмыстарын таныстырады		

	• құмнан жасалған мүсін; • металдан жасалған мүсін; • мүсіннің дәстүрлі емес формалары			
Ортасы	Алдағы жұмыстарды түсініп, орындау мақсатында оқушылар видеороликтер мен көшірмелерді көреді. **2.**Мұғалім көрсетеді: оқу мақсаттарына қарап, сабақ мақсаттарын анықтау. Мақсат:***мүсін өнері және оның түрлері туралы түсініктерін қалыптастыру*** **3. Мүсін өнерінің түрлері туралы** ақпараттар беріледі ➢ **Мүсіндеу техникасының түрлері** ➢ **Қазақстандағы мүсіндеу өнерінің тарихы** ➢ **Танымал мүсіншілер мен олардың шығармалары** ➢ **Мүсіндеу өнерінің негізгі элементтері** Мұғалім оқушыларға материалмен бірнеше тәсілді қолданып жасалған жұмыстарды көрсетеді және өздері қолданатын материалды ыңғайлы, үнемді қолдануларын ескертеді. Мысалы:пластикалық өнерді жасау кезінде образды формаларды, әртүрлі материалдар мен құралдарды (сазбалшық, ермексаз, қағаз, сымдар, әйнек, ағаш, тас, сүйектер, металл, пластик және **Дәстүрлі емес материалдан мүсін жасап үйрен** т.б) оқушыға көрсетіп, таныстыру... Мұғалім тақырыпты толық түсіндіру үшін кең көлемде көрнекіліктер жинайды. Презентациялар, роликтер, антикалық мәдениет бүгінгі кезеңге дейінгі өнер, Қазақстандық мүсіншілерді қоса, жергілікті ескерткіштер фотосуреттерін жинақтап көрсетеді. **4.Практикалық кезе** Оқушылар топтарда тапсырма бойынша берілген жұмыстарын жасауда меңгерген білімдері арқылы форма береді: 1-топ рельеф шығару; 2- топ бюст; 3-топ мүсіндеуді орындайды.	Оқушылар топтасып ақылдасып пікір шығарып пікірлерімен бөліседі. Оқушылар өздерінің сыныптастарының қандай дәрежеде жұмыс жасап жатқандарын, олардың сапалары туралы пікірлесе алады. Сонымен қатар сабақ барысында салыстырмалы түрде бір-бірінің жұмыстарын талқылайды. Оқушылар берілген тапсырманы орындап болған соң дайын бұйымдарын жария түрде қорғап, ұсынады. Оқушылар мұғалім көмегімен орындау техникасы мен материалын өзі таңдайды	**Дескриптор** Мүсін түрлерін біледі. Пластилиннен немесе глинадан формалар орындай алады. Жұмыстарын таныстыра алады.	Интернет ресурстар: Мүсін туралы ақпарат көздері

	   5. Мұғалімнің оқушыларға мүсіндеу өнерінде шығармашылық тақырыбында жұмыс тапсырады - Идеяны жеткізу - Тәжірибе жасау - Жаңалық жасау Дер кезінде оқушыларға нұсқау жасай отырып,кері байланысты жасау; Өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау; Алынған білімнің дәрежесі мен сапасын көрсету; **6.Қорытынды жасау:** Шығармашылық әлемге қадам Өзіңді таныт : Мүсіндеу арқылы жеке басыңның ерекшелігін ашып көрсет Зертте: Табиғат пен мәдениеттің сырларын мүсін өнері арқылы танып біл Болашақ жаса: Өнер әлемінде өз орныңды тауып, шығармашылық жолыңды бастау			
Аяқталуы **Үйге тапсыма беру**	Сабақтың соңы өткен тақырыпқа байланысты сұрақ қоюмен аяқталады. Мүсін дегеніміз не? Неге мүсінді өнер деп есептейді? Жақсы релефті орындау үшін ненеі ескеру керек? Сабақтың соңында рефлексия орындайды: -нені білемін, нені үйрендім -не түсініксіз болды -немен міндетті түрде жұмыс жасау керек	Оқушылар бір – бірінің жетістіктерін бағалайды.	Оқушылардың айтқан жауаптарына пікір қалдыру.	

Мурзагулов Талгат
Алғашқы әскери және технологиялық дайындық, педагог-сарапшы
"Қызылорда облысының білім басқармасының
"№ 2 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚАРУЛЫ КҮШТЕРІНІҢ, БАСҚА ДА ӘСКЕРЛЕРІ МЕН ӘСКЕРИ ҚҰРЛЫМДАРЫНЫҢ ЖАЛПЫӘСКЕРИ ЖАРҒЫЛАРЫ

Білім беру ұйымының атауы	№2 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернат	
Пәні:	Алғашқы әскери және технологиялық дайындық	
Бөлім:	АӘТД оқулығы 1-бөлім 10 – сынып	
Педагогтің аты-жөні:	Мурзагулов Талгат	
Күні:		
Сынып: 10	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің, басқа да әскерлері мен әскери құрлымдарының жалпыәскери жарғылары	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	1. Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің әскери дайындық жүйесіндегі жарғылардың рөлін түсіндіру. 2. Ішкі қызмет жарғысы, Тәртіптік жарғы, Қарауыл және гарнизон қызметі жарғыларының мазмұнын сипаттау. 3. Жарғылардың сарбаздар бойындағы ұйымшылдық, тәртіптік, ерік-жігер, жауапкершілік қасиеттерін дамытудағы маңызын түсіну. 4. Әскери қызметке қатысты ережелерді азаматтық өмірдегі тәртіп пен заңдылықпен байланыстыру.	
Сабақтың мақсаты	1. Әскери жарғылардың әскери ұжым қызметі мен тұрмыс-тіршілігіндегі маңызын түсіну. 2. Әскери қызметшілердің жалпы міндеттерін білу. 3. Әскери атақтар және айырым белгілерін ажырата алу.	
Құндылыққа баулу	Тәртіп пен әділдік.Тәртіптік жарғы арқылы оқушылар әділ болуды, жауапкершілікпен қарауды үйренеді. «Әскери тәртіп – өмір тәртібі» екенін түсінеді. Ішкі қызмет жарғысы сарбаздарды бірлікке, ұйымшылдыққа баулиды.	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы **5 мин**	**Ұйымдастыру сәті** Оқытушы-ұйымдастырушы сапқа тұрғызады, взвод командирінен рапорт қабылдайды. Оқушылармен амандасады, түгендейды, киім үлгілерін тексереді. ҚР Мемлекеттік **ГИМН** орындалады.	Бөлімше командирі оқушыларды сапқа тұрғызып оқытушы-	Оқушыларды ң сабаққа қатысу	АӘТД Оқулығы 1-бөлім 10 - сынып

		ұйымдастырушыға рапорт береді. АӘжТД мұғалімімен амандасады.	белсенділігіне қарай қалыптастырушы бағалау жүйесі бойынша бағаланады.	
5 мин	**Топқа бөлу** • Құрлық әскерлер • Әскери-теңіз күштері • Әскери әуе күштері https://spinthewheel.io/wheels/i4dikdYmZvE6GoRIhUQmcz0xJmU9MA%3D%3D сілтемесі арқылы оқушылардың дайындығын тексеру. **Үй тапсырмасы** 1. Экстремизм дегеніміз не? 2. Экстремизмнің қандай түрлерін білесіңдер? Олардың ерекшелігі неде? 3. Экстремизм мен терроризмнің туындау себептері қандай? **Миға шабуыл** 1. Әскери бөлімде сарбаздардың күнделікті өмірі қандай ережелермен реттеледі деп ойлайсыңдар? 2. Азаматтық өмірде де бізді белгілі бір «жарғылар» (ережелер) басқарып отыр ма? Қайсысын атай аласыңдар? 3. Тәртіп пен заңның айырмашылығы неде? 4. «Әскери тәртіп – Отан қорғаудың кепілі» дегенді қалай түсінесіңдер?	Қиынды қағаздарды алу арқылы топқа бөлінеді. Оқушылардың жауаптары арқылы жаңа тақырыпқа көшу	 Мадақтау	 Оқулықтың электронды нұсқасы: expert.keleshek-2030.kz/nvtp1_10kz.php Интербелсенді тақта
15 мин	**Сабақтың тақырыбы мен мақсатымен таныстыру.** **Білімді өзектендіру.** ҚР ҚК әскери қызметшілерінің өмірі мен қызметі нормативтік-құқықтық құжаттармен қатаң реттелген, олардың бірі-*жалпыәскери жарғылар.* **1. Ішкі қызмет жарғысы** **2. Гарнизондық және қарауылдық қызмет жарғысы** **3. Тәртіптік жарғы** **4. Саптық жарғы** **Әскери атақтар және айырым белгілері**		**«Үш шапалақ»** Топтар бір-бірін бағалайды	Оқулық. Слайд арқылы. Суреттер топтамасы
15 мин	**1.Тапсырма: Постер қорғау** Фрайер моделі Анықтама / Ерекшеліктері Мысал / Қасиеттер **Сергіту сәті**	Топтық жұмыс: Мәтінмен танысады, әр топқа берілген тақырып бойынша қорғайды Оқушылар экрандағы көрсетілген іс-	«Смайлик бағалау» 	АӘТД Оқулығы 1-бөлім 10 - сынып Интербелсенді тақта

	«Жұптық жұмыс» 2.Тапсырма LearningApps.org платформасындағы ойындар арқылы тақырыпты меңгереміз. Ойын ережесі: 1. Берілген тапсырманы орындау керек. 2. Қарсылас топтар бағалайды. **«Жеке жұмыс» 3.Тапсырма** LearningApps.org платформасындағы ойындар арқылы тапсырманы орындау. 	қимылды жасайды **Жарғы бойынша терминдерін ажырат?.** **Әскери атақтар** 	 	Оқулық. Слайд арқылы. Суреттер топтамасы
Сабақтың соңы **5 мин**	**Кері байланыс. "Рефлексия"** **Үйге тапсырма** * Оқулықтың 1-бөлімнің 36-42 беттеріндегі тақырыпты оқу. * Осы тақырып бойынша термин сөздерді ғаламтордан іздеп танысу.	Тақырып бойынша не білетінін, не білгісі келетінін, не білгенін жазады		АӘТД Оқулығы 1-бөлім 10 - сынып

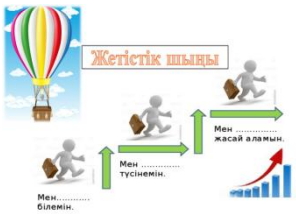
Бабашева Алмагүл Кәрімқызы
Көркем еңбек пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
"Қызылорда облысының білім басқармасының
"№ 2 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

СЦЕНАРИЙ ДАЙЫНДАУ

1-бөлім. Визуалды өнер				
Мектеп: №2 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернат				
Сабақ тақырыбы: Сценарий дайындау				
Күні:	**Мұғалімнің есімі:** Бабашева Алмагүл Кәрімқызы			
Сынып: 6 «ә»	**Қатысқандар саны:**	**Қатыспағандар саны:**		
Сабаққа негізделген оқу мақсаты	6.1.4.1- Уақыт пен басқа да факторларды ескере отырып, іс-әрекеттің реттілігін анықтау және жоспарлау.			
Сабақ мақсаттары:	Уақыт пен басқа да факторларды ескере отырып, іс-әрекеттің реттілігін анықтап, сценарий дайындайды.			
Құндылыққа баулу	**ОЗЫҚ ОЙЛЫ ҰЛТ: БІРЛІК ЖӘНЕ ЫНТЫМАҚ** **Құзыреттілік:** ***тиімді коммуникация*** Оқушылар сабақ барысында сенімді қарым-қатынас орнатып, сыныпта жағымды ахуалды қалыптастырады. Бірлескен іс-әрекет пен өзара іс-әрекет кезінде басқалардың пікірлері мен сезімдерін құрметтей біледі.			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/уақыт	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы **10 минут**	**І.Ұйымдастыру кезеңі:** **а)** Оқушылармен сәлемдесу, түгендеу. Психологиялық жағымды ахуал туғызу. Білім берер алабы, **Еңбек** өнер сабағы. Қауіпсіздік-бірінші, Ұмытпаймыз талабын, Қайшы ұстасақ қолымыз, Сақтау керек жолын біз. Қауіпсіздік сақталса, Бояумен біз өнернектеп, Әдемі сурет саламыз, Қуыршақ пен аюды Өзіміз жасап аламыз. **«Таза тақта » әдісі** бойынша үй тапсырмасын сұрау.	Мұғаліммен амандасады. Психологиялық жағымды ахуал туғызады. «**Таза тақта**» әдісі бойынша өткен сабаққа жауап береді.	«Жарайсың» «Керемет!» «Тағы қалай толықтырасың!» Шапалақ арқылы 	Оқулық

	Анимация дегеніміз не? Театрдың қандай түрлері бар? Театрланған қуыршақ түрлерін ата. Ермексаздың қандай түрлерін білесің? Аттарын ата. Сұлба амимациясы дегеніміз не? Анимация қай уақытта пайда болған? Маринетка деген не? **Топқа бөлу «Таза тақта» әдісі** бойынша 2 топқа бөлінеді.	Оқушылар 2 топқа 3-4 оқушыдан бөлініп, бірігеді. Үй жұмысына жауап береді.		
Сабақтың ортасы **Жаңа сабаққа кіріспе** 30 минут 	**Қызығушылықты ояту. «Бейне сюжет» әдісі** арқылы жаңа сабақ түсіндіріледі. Видео не туралы болды? Ертегіде қандай кейіпкерлер бар? Ертегіден не түйдіндер? **Топтық жұмыс.** Оқушылар 2-топқа бөлініп, дайын сценарий мәтіні арқылы өздеріне берілген тапсырманы анықтап, топтаса отырып орындайды. **Жұптық жұмыс.** Оқушылар үй жұмысын сұрау барысында қолданған түрлі түсті жапырақтар арқылы 2-2 ден жұптасады. Дайын шаблондар арқылы жұптық тапсырманы орындау қажет. **Сергіту сәті.** **Жеке жұмыс.** **Қалыптастырушы бағалау тапсырмалары** **Білім алушы** **.....** Топтық, жұптық тапсырмаларды негізге ала отырып, ойдан қысқаша бір ертегі құрастыру керек. ***Дескрипторы:*** Ертегі құрастырады.10	«Бейне сюжет» әдісі бейнероликті көріп, сұрақтарға жауап береді. https://youtu.be/vAFz62LvlOY?si=MOgJXtm_nJLlRQ3c Топтаса отырып тапсырмаларды орындайды. 1-топ. «Бір үзім нан» ертегісі 2-топ. «Жалмауыз кемпірді алдаған қыздар» ертегісі Жұптаса отырып тапсырманы орындайды. ҚБ тапсырмасын орындайды.	 Бағалау Бағалау 3 шапалақ әдісі ҚБ бағалау	6-сынып оқулығы, жұмыс дәптері А4 парақ Маркер Стикер Оқулық ҚБ парағы

Сабақтың соңы 5 минут 	**Рефлексия.** **«Жетістік шыңы » әдісі** арқылы сабаққа кері байланыс береді. Әр оқушы өз бейнесін жасап, көңіл күйін бейнелеп табыс сатысының өзі тұрған деңгейіне көтереді. **Үйге тапсырма.** Жеке жұмыста құрастырған ертегі желісі бойынша шағын мультфильм немесе қуыршақтарды пайдалану арқылы театрланған қойылым әзірлеу.	**« Жетістік шыңы » әдісі** арқылы бүгінгі сабақтан алған әсерін білдіреді. Үй жұмысын дәптерге жазып алады.		А4 парақ

Кемербаев Нұрғали Жолдасбекұлы
Дене шынықтыру пәні мұғалімі, педагог-модератор
"Қызылорда облысының білім басқармасының
"№ 2 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ОЙЫН АРҚЫЛЫ ЖЕҢІЛ АТЛЕТИКА ДАҒДЫСЫН ДАМЫТУ

Педагогтың аты-жөні	Кемербаев Нұрғали Жолдасбекұлы
Күні	
Сынып 8	Қатысушылар саны Қатыспағандар саны
Сабақтың тақырыбы	Ойын арқылы жеңіл атлетика дағдысын дамыту
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	8.1.4.1 – Өзінің және өзгелердің шығармашылық қабілеттерін білу және түсіну, сондай-ақ оны шешудің қарапайым балама жолдарын ұсыну
Сабақтың мақсаты	1, Қозғалмалы ойындар кезінде жарақаттың алдын алу шараларын сақтайды. 2, Бір-бірінің үздік нәтижелерін салыстырып, анықтайды
Құндылыққа баулу	осы жалпы іс үшін ұжым алдындағы жауапкершілікті түсіну;басқаларға көмектесуге, мейірімді болуға дайындығы;

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыты	Мұғалімнің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Басы 15 мин	Сыныптың жиыны. Сәлемдесу, түгендеу, оқушылардың сыртқы келбетіне, киіміне көңіл бөлу. Сабақтың тақырыбымен таныстыру. Сабақтың мақсатын оқушылармен бірлесе отырып анықтау. Қауіпсіздік ережесін еске түсіру. Жүру бағытында орындалатын жаттығулар: -Екі қолды жоғары көтере, аяқтың ұшымен жүру. -Қолды белге, аяқтың өкшесімен жүру. -Қолды белге, жартылай отырып жүру. Жүгіру бағытында орындалатын жаттығулар: -Жеңіл жүгіру -Аяқты алға сермеп тізені көтере жүгіру -Аяқты артқа сермеп жүгіру. -Оң және сол жақ қырымен жүгіру Жай жүріп демді қалпына келтіру Жалпы дамыту жаттығуларын жасау.	Оқушы өз жұбын табады Әдіс арқылы қайталау Сұрақжауапорындайды	Қол шапалақ	

Ортасы 25 мин	Жеңіл атлетика элементтері аралас эстафеталық ойындар. Өтілетін эстафета ережесін түсіндіру, көрсету. 1.Төменгі сөре дегеніміз не? 2.Жоғарғы сөре дегеніміз не? I.Эстафеталық таяқшамен жүгіру II.Жүгіріп келіп допты аяққа қысып обруш ишине секирп кою III.Жүгіре отырып көшбасшы устап турган обруш ишинен өтіп бірінші келу IV.Секіре отырып мәреге жету V.Соңғы затты алу	тақырыпқа сай берілген түсініктерді дамыту арқылы, тапсырмаларды орындайды Ойын ережесін дұрыс пайдаланады	Смаликтер арқылы өзін өзі бағалау	Жүгіруге арналған жол және кең таза кеңістік. Фишкаларконустар, доптар, мұғалімге ысқырық, секундомер Әрбір тапсырма үшін үлкен бос кеңістік.
Сабақтың соңы 5 мин	Сапқа тұрғызу арқылы сыныптың жиыны. Демді қалыпқа келтіретін жаттығу. Рефлексия: 1) Сабақ ұнаса – 5 рет шапалақтау 2) Менде белгілі қиындықтар болды, бірақ мен оны жеңе аламын – 5 рет жоғарыға секіру 3) Мен бұданда жақсы жұмыс жасай аламын - 5 рет отырып, тұру	Бүгінгі сабақтан түйген ойлары мен тұжырымдарын а байланысты кері байланыс жасайды.		Рефлексия парағы

Муккалиева Гулнар Қайрбекқызы
Шағын орталық тәрбиешісі, педагог-модератор
Ақтайлақ би атындағы орта мектеп
Абай облысы Жарма ауданы Үшбиік ауылы

ОЙЫН АРҚЫЛЫ БАЛАНЫ ОҚЫТУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Аннотация. Мақалада ойын арқылы баланы оқыту және тәрбиелеудің психологиялық, педагогикалық және әлеуметтік аспектілері қарастырылған. Автор ойынның баланың танымдық белсенділігін арттырудағы, тұлғалық қасиеттерін қалыптастырудағы және әлеуметтік бейімдеу үдерісіндегі рөліне тоқталады. Сонымен қатар ойынның тәрбиелік әлеуеті мен ұлттық құндылықтарды сіңірудегі маңызы ғылыми-публицистикалық тұрғыда талданады.

Кілт сөздер: ойын, тәрбие, оқыту, тұлға, танымдық белсенділік, ұлттық құндылық, педагогикалық технология.

Адам баласының тұлғалық қалыптасуындағы ең маңызды кезең – балалық шақ. Бұл уақытта бала қоршаған әлемді танып, өз мінезін қалыптастырып, өмірге деген көзқарасын айқындайды. Сол себепті мектепке дейінгі және бастауыш кезеңдегі тәрбиенің негізі баланың ішкі дүниесіне әсер ететін, танымдық қабілеттерін дамытатын және рухани-адамгершілік құндылықтарға бағыттайтын әдістерге сүйенуі тиіс. Мұндай тиімді әдістің бірі әрі ең табиғи түрі – ойын. Ойын – баланың жан дүниесінің айнасы, өмірді танудың бастапқы мектебі, тұлғаның рухани, ақыл-ой және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ететін әмбебап құрал.

Қазіргі таңда педагогикалық ғылымда ойын технологиялары баланы оқыту мен тәрбиелеудің маңызды факторы ретінде қарастырылады. Себебі, баланың табиғаты әрекетке, қозғалысқа, ізденіске, жаңа нәрсені көруге және оны өз бетінше меңгеруге ұмтылады. Осы қажеттіліктерді толыққанды қанағаттандырудың ең оңтайлы жолы – ойынды оқу және тәрбиелік процестің өзегіне айналдыру. Ойын барысында бала білімді сырттан дайын күйде алмайды, ол оны өз тәжірибесі арқылы сезінеді, түсінеді, қорытады. Мұндай танымдық әрекет арқылы балада дербестік, өзіндік ойлау, шығармашылық ізденіс және өмірге икемделу дағдылары қалыптасады.

Мектепке дейінгі ұйымдар мен жалпы орта мектептерде ойын элементтерін пайдалану педагог үшін аса жоғары кәсіби шеберлікті талап етеді. Өйткені ойын тек көңіл көтеру немесе уақыт өткізу амалы емес, ол баланың ішкі әлеміне терең үңіліп, оның даму заңдылықтарын түсінуге мүмкіндік беретін педагогикалық тетік. Осы тұрғыдан алғанда, тәрбиешінің міндеті – әр баланың дара ерекшелігін ескере отырып, ойынды мақсатты түрде ұйымдастыру, яғни баланың ойын арқылы танымдық, әлеуметтік және эмоционалдық өрісін кеңейту. Мысалы, рөлдік ойындар барысында бала өзін түрлі әлеуметтік рөлде елестетеді, белгілі бір жағдаятқа еніп, шешім қабылдауға, пікір білдіруге, өзгемен қарым-қатынас жасауға үйренеді. Бұл үдеріс барысында бала өз мінез-құлқын реттеуді, жауапкершілікті сезінуді және ортақ ережелерге бағынуды меңгереді.

Психологиялық тұрғыдан ойын адамның ерте жастағы интеллектуалдық қабілеттерінің, сөйлеу және эмоциялық өрісінің дамуына ерекше ықпал етеді. Ойын кезінде бала белгілі бір мақсатқа жету үшін ойланады, талдайды, салыстырады, яғни когнитивтік белсенділік артады. Сонымен қатар ойын барысында туындайтын қарым-қатынас жағдайлары баланың тіл мәдениетін жетілдіреді, сөздік қорын молайтады, сөйлеу мәнерін дамытады. Психологтар ойын арқылы дамыған баланың бойында сенімділік, белсенділік және өзгелермен өзара әрекеттесуге бейімділік сияқты қасиеттер тұрақты қалыптасатынын дәлелдеген. Сондықтан да педагогикалық процеске ойынның табиғи және мақсатты түрлерін үйлесімді енгізу – тұлғаның үйлесімді дамуының кепілі.

Ойын арқылы тәрбиелеудің тағы бір маңызды қыры – оның әлеуметтік бейімдеу қызметі. Балалар ойын барысында ересектердің мінез-құлқын, қарым-қатынас стилін және еңбек әрекетін модельдей отырып, қоғамдағы өз орнын түсінуге талпынады. Мысалы, «мектеп», «дүкен», «отбасы», «дәрігер» сияқты ойындарда бала үлкендердің іс-әрекетін қайталай отырып, өмірдің мәнін, адамдар арасындағы өзара сыйластық пен жауапкершілік қағидаларын санасына сіңіреді. Бұл процесс баланың әлеуметтік интеллектісін арттырып, ортада өзін дұрыс ұстауға, өзгені түсінуге және өз ойын мәдени түрде жеткізе білуге баулиды. Демек, ойын – әлеуметтік тәжірибені баланың бойына табиғи жолмен дарытатын ерекше педагогикалық құрал.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі баланы оқытуда дәстүрлі әдістерден гөрі интерактивті, ойындық технологияларды жиі қолдануды талап етеді. Өйткені заманауи бала ақпараттық ортада өсіп келеді, ол үшін статикалық түсіндіру мен механикалық жаттау қызықсыз әрі тиімділігі төмен. Осы себепті ойын арқылы білім беру тәсілі оқушының танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, оны эмоционалды тұрғыдан қызықтырады. Мысалы, бастауыш сыныптарда математика сабағында «сандық квест», қазақ тілі сабағында «сөзжарыс», дүниетану пәнінде «табиғат зерттеушілері» ойынын ұйымдастыру баланың пәнге деген ынтасын күшейтеді. Осындай сабақтарда бала бәсекелесіп қана қоймай, ынтымақтаса жұмыс істеуге, бір-бірінің пікірін тыңдауға, ұжымдық нәтижеге жетуге үйренеді.

Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі ойынды тиімді жоспарлаудан және оны оқыту мен тәрбиенің нақты мақсаттарымен байланыстыра білуден көрінеді. Әр ойын өз алдына мақсатты әрекет бола отырып, баланың нақты бір қабілетін дамытуға бағытталуы керек. Мысалы, қимыл-қозғалыс ойындары арқылы дене белсенділігі дамиды, логикалық ойындар арқылы ойлау қабілеті артады, ал рөлдік ойындар әлеуметтік қатынасты меңгеруге көмектеседі. Бұл үдеріс кезінде тәрбиеші баланың жеке даралығын сақтап, оның өз пікірін білдіруіне мүмкіндік беруі қажет. Мұндай еркіндік баланың тұлғалық қалыптасуына оң әсер етіп, өзін-өзі бағалауын арттырады.

Сонымен қатар ойын арқылы тәрбиелеу – ұлттық құндылықтар мен дәстүрлерді бала бойына сіңірудің де тиімді тәсілі. Қазақтың халық ойындары – ұлттың дүниетанымын, рухани байлығын және мәдени мұрасын танытатын асыл қазына. «Асық ату», «Арқан тарту», «Ақсерек-көксерек» сияқты ұлттық ойындар баланың денесін шынықтырып қана қоймай, оны батылдыққа, әділдікке, ұйымшылдыққа тәрбиелейді. Ал «Тоғызқұмалақ», «Хан талапай» сияқты зияткерлік ойындар баланың логикалық ойлауын, тапқырлығын дамытады. Демек, ұлттық ойындарды оқу-тәрбие үдерісіне кіріктіру – мәдени сабақтастықты сақтап, ұлт болашағын тәрбиелеудің ең ұтымды жолы.

Педагогикалық тұрғыдан ойынның тәрбиелік ықпалын арттыру үшін тәрбиеші оның мазмұнын, құрылымын және эмоционалдық әсерін мұқият жоспарлауы қажет. Ойын сәттері баланың психологиялық ерекшелігіне сай, біртіндеп күрделеніп отыруы тиіс. Бұл баланың ойлау қабілетін дамыта отырып, табандылыққа, сабырлылыққа, мақсатқа ұмтылуға баулиды. Ойын арқылы тәрбиелеу – тек мектепке дейінгі кезеңге ғана тән емес, ол бастауыш және орта буын оқушылары үшін де өзектілігін жоймайды. Себебі ойын әрекеті адам өмірінің барлық кезеңінде қызығушылық пен шығармашылық бастаудың негізі болып табылады.

Қорыта айтқанда, ойын арқылы оқыту мен тәрбиелеу – баланың табиғи дамуына, оның ішкі әлеуетін ашуға және өмірге белсенді бейімделуіне жол ашатын маңызды педагогикалық әдіс. Ол баланың оқу процесіне қызығушылығын арттырып қана қоймай, оның адамгершілік қасиеттерін, эстетикалық талғамын, әлеуметтік бейімділігін қалыптастырады. Сондықтан да әр педагог ойын технологияларын тек қосымша құрал ретінде емес, тұлға қалыптастырудың негізгі өзегі ретінде қарастырғаны жөн. Баланың күлкісі мен ойынында оның болашағының нышаны, елдің ертеңгі келбеті жатыр.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Айтмамбетова Б. Тәрбие теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2018. – 256 б.
2. Қалиев С., Қожахметова К. Педагогика және психология негіздері. – Алматы: Білім, 2019. – 312 б.
3. Piaget J. Play, Dreams and Imitation in Childhood. – London: Routledge, 1962. – 221 p.

ОБУЧЕНИЕ И ВОСПИТАНИЕ РЕБЁНКА ЧЕРЕЗ ИГРУ

Аннотация.

В статье рассматриваются психологические, педагогические и социальные аспекты обучения и воспитания ребёнка через игру. Автор акцентирует внимание на роли игры в повышении познавательной активности, формировании личностных качеств и процессе социальной адаптации ребёнка. Кроме того, с научно-публицистической точки зрения анализируется воспитательный потенциал игры и её значение в приобщении детей к национальным ценностям.

Ключевые слова: игра, воспитание, обучение, личность, познавательная активность, национальные ценности, педагогическая технология.

TEACHING AND EDUCATING CHILDREN THROUGH PLAY

Abstract.

The article examines the psychological, pedagogical, and social aspects of teaching and educating children through play. The author focuses on the role of play in enhancing children's cognitive activity, shaping their personal qualities, and facilitating social adaptation. Furthermore, the educational potential of play and its importance in instilling national values are analyzed from a scientific and publicistic perspective.

Keywords: play, education, teaching, personality, cognitive activity, national values, pedagogical technology.

Курманбаева Гулмира
Дене шынықтыру пәні мұғалімі, педагог-модератор
"Қызылорда облысының білім басқармасының
"№ 2 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ЭСТАФЕТАЛЫҚ ОЙЫНДАР

Бөлім	2
Педагоктын аты жөні	Курманбаева Г.А
Күні	
Сынып 6 А	Қатысушылар саны 17 \ Қатыспағандар саны
Сабақтын тақырыбы	Эстафеталық ойындар
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	6.2.1.1. Аз қы арнайы спорттық қозғалыс әрекеттерінің дәлдігін бақылауда және үйлесімділікті дамытуға арналған қимыл қозғалысты дағдыларып қолдану
Сабақтың мақсаты	Оқушылардын барлығы жаттығуларды қурастыра алады. Оқушылардың кейбіреуі ұсынылған жаттығуларға дене дайындығының жақсы денгейін көрсете алады.
Құндылықтар	Бірлік пен ынтымақтастық . Ортақ мақсатқа жету үшін басқалармен бірлесіп әрекет ету және өзіне жүктелген міндеттерді жауапкершілікпен орындау

Сабақтың кезеңі/ уақыты	**Мұғалімнің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Басы **10 мин**	Ұйымдастыру. Мәлімет қабылдау Сәлемдесу (1айналым) Бір қалыпты аулада қойылған белгілердің сыртымен сапта жүгіру. Егерде оқушы өзін әлсіз немесе ауыр сезінсе бір қалыпты ауланы айналып жүріп шығады (2айналым) Бір қалыпты аулада жүгіріп келе жатып КОНУСтың астынан тапсырманы алып келесі ЛОНУСқа дейін рет-ретімен жасап, орындап шығу **Мұғалім** оқушылардың қарқының қадағалап тұру. Газон ауласында сапта тұрып бұрылу жаттығуларын орындау. Жалпы дамыту жаттығуларын жасау КОМБО тез, әрі жылдам орындалатын жаттығулар. Демді бір қалыптастыруға бой жазуға, деніне толық сезінуге, қозғалыс	Жаттығуды тапсырмалар орындай алады 	Қол шапалақ Смайлик	Мектеп аланы ысқырық Гантель. Аяққа арналған салмақ бергіш (утяжелитель для ног)

	үйлесімділігін әуенге сәйкес арналған жаттығулар кезені **Мұғалім** Осы жаттығулардың арнайы гантель зәне аяққа арналған салмақ біріппен КҮРДЕЛІ түрін оқушыларға орындау тәсілін, дамыту мақсатын іс-жүзінде көрсету			
	1. Женіл атлетика эстафета туралы қысқа мәлімет 2. Квуіпсіздік ережесі 3. Қысқа қашықтықта жүгірудің ТӨРТ кезені туралы мәлімет 4. Ойын арқылы жүгіруден жүйрік болу тәсілдері. Санақ арқылы топқа бөлу 4.1 Қатар тізбектелген конусты айнала жүгіріп құрсаудың (обруч) ішіндегі допты екі аяққа қысып тұру секіріп мәреге жете салысымен,допты тиісті орнына апарып келіп,қолды келесі ойыншыға тигізіп эстафетаны тапсырады 4.2 Қол Ұстасып тізбектелген саптың сонындағы ойыншы арасымен жүгіріп орнына тұрып болған соң келесі ойыншы жалғастырады тызбектегі барлық ойыншы өткенен кейін ойыншы өзіне жақын орналасқан құрсауды (обруч) алып өзінен кейінгі ойыншыға қолын жібермей өз денесінен өткізеді,тізбек соңына дейін құрсауда (обруч) бойларынан өткізіп шығу. 4.3 Жүгіріп келіп конустың жанында қатар орналасқан шеткі кубикті алып келесіойыншыға жүгіріп апарып береді,ол кубикті ойыншы жүгіріп келіп конустың келесі бос жанына қояды. Кубик таусылғанша эстафета жалғасады. Тапсырманы бірінші аяқтаған топта жеңіс. Мақсаты Білім алушылар ойын арқылы қозғалыста болып жылдамдық,шымдамдылық,ептілік пен икемділік қабілеттрі дамиды ,Өзіне деген сенімі артып топпен бірге көпшіл әрі тез тіл табысуды үйренеді. Ашшы термен келген Жеңістің әсерлі сәті ойда қалады ӘР БІР ОҚУШЫ ӨЗІН ӨЗГЕШЕ МУЛЬТ.ФОТОСЫН ТАУЫП СМАЙЛДАРЫН СОЛ ЖЕРГЕ ЖАБЫСТЫРЫП ЖИНАЙДЫ.	Жылдамдық пен үйлесімділікті қатар алып жүреді -тапсырмаларды орындаған кезде аралық пен ара қашықтықты сақтайды -тапсырмаларды қатесіз орындайды.ойын шартын орындайды сызық бойындағы заттарды алып үлгереді	**ҚБ**:Мұғалім тарапынан жүретін бағалау «Ауызша мадақтау және смайлекер	Мектеп алаңы,ысқ ырық, Құрсау,доп ,кубиктер, Және конустар
	Кері байланыс **«ШАПАЛАҚ» ӘДІСІ** 3 РЕТ – БАРЛЫҒЫ ТҮСІНІКТІ 2 РЕТ – СҰРАҚ БАР 1 РЕТ – ТҮСІНБЕДІМ	Бүгінгі сабақтан түйген ойлары мен тұжырымдарына байланысты кері байланыс жасайды.		

Жумагулова Кулайраш
Жаһандық құзыреттер пәні мұғалімі, педагог-модератор
"Қызылорда облысының білім басқармасының
"№ 2 облыстық мамандандырылған мектеп-лицей-интернаты" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

«ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА ЖОЛ АШҚАН АПТАЛЫҚ»

Халықта «Өмір – өзен» деген қанатты сөз бар. Бұл дұрыс айтылған сөз, әділ теңеу. Егер өмірді суы мол, арнасы кең өзенмен теңейтін болсақ, онда әрбір адам сол өзеннің суының бір-бір тамшысы ғана емес пе?

Иә, жер бетіндегі адамдар кәдімгі өзеннің суындай бір тыным таппай, бірін- бірі алмастырып жатқан тіршілікте бір-бір тамшысы ғана. Өмір-өзеннің тамшылары осылай кең арнаны толтырып тұрғанымен, оның жеке тамшыларының тағдыры әртүрлі, көрер көзге ағып, өтіп бара жатқан дүние. Сол өмір – өзеннің бір тамшысындай адамдардың ортасында «Мен» деген неше ақылгөй жандар, батырлар, әнші, күйшілер, ғалымдар, қолының месекері бар ағаш пен темірден түйін түйген зергерлер, үкімет басшылары, білім ордасы басшылары мектептен шығатыны бәрімізге аян.

Өйткені кез - келген мамандық иегері мектеп мұғалімінен тәлім – тәрбие алады. Мектептің негізгі міндеті – жеке тұлғаны дамытып, оның алғашқы қалыптасуын қамтамасыз ету, білімге деген сенімін нығайту, іскерлігі мен дүниетанымын қалыптастыру, оқуға деген қызығушылығын оятып, ынтасын арттыру болып табылады.

«Қыран-түлегіне қайтпас қанат сыйлайды, ұстаз – шәкіртіне талмайтын талап сыйлайды.» - демекші, ұстаз қай кезде де мектептің жүрегі, қоғамның тірегі. Рухани да, материалдық тұрғыдан өз шәкірттерін балапандай мәпелеп, бағып-қағады.Мектеп – интернаттың ұстаздары оқытудың жаңа сатыларын бастап, сапалы білім, саналы тәрбие беру, халықтық педагогиканың нәрлі қайнарымен, жаңартылған бағдарламаның құндылықтарымен сусындату үшін тер төгуде. Ғасырлар бойы қалыптасқан педагогикалық шеберліктің, тәжірибенің негіздерін дұрыс қолдана білуі тиіс. Білім мазмұнын жаңарту-бүгінгі заман талабы. Қазіргі кезде мұны қоғамның саналы мүшесі түсінеді.

«Адамның адамшылығы жақсы ұстаздан болады», - деп айтқан ұлы Абай.Ал чехтің педагогы Я.А.Коменский: «Мұғалім мәңгі нұрдың қызметшісі, ол барлық ой мен қимыл әрекетіне ақылдың дәнін сеуіп, нұр құятын тынымсыз жалын иесі, - деп ұстаздар қауымын жоғары бағалаған.

Тәжірибе көрсетіп отырғандай, мектепте білім беруді жетілдірудің нақты жолдары мен тәсілдері қазіргі кезде сан алуан әдіспен іске асырылуда. Әр мұғалім: «Менің бүгінгі сабағымнан оқушым не үйренді?», «Мен өз білімімді толықтыру үшін не істедім?», «Қандай жетістікке жеттім?» деген сұрақтар төңірегінде істеген ісіне есеп беріп отыру керек.Әрбір сабақ мұғалімнен үлкен қажырлы еңбекті, ізденісті, шеберлікті, шығармашылықты қажет етеді.

Соның бір дәлелі ретінде мектебімізде 2025жылдың қазан айының 6-10 аралығында көркем-эстетика пәндер бірлестігінің ұйымдастыруымен «Эстетика және өмір: әсемдік қозғалыста, дыбыста, еңбекте» атты тақырыбында апталық өтті. Бірлестік мүшелері апталық аясында ашық сабақтар беріп, сыныптан тыс жұмыстар жүргізіп, көңілді үзілістер өткізді.

Атап айтар болсам: Апталықтың ашылуы, «Күзгі экибана» көрмесін ұйымдастыру және оқушылардың әр пән бойынша өнерлері көрсетілді.

6 қазан күні АӘТД пәні мұғалімі Талғат Мырзағұлов 10-сыныпта «ҚР ҚК, басқа да әскерлері мен әскери құрылымдарының жалпы әскери жарғылары» тақырыбында ашық сабақ, «Жас мерген-2025» әскери патриоттық сайыс өткізді. Сайыс 9-10сынып оқушылары арасында өткізілді. 7 қазан күні дене шынықтыру пәні мұғалімі Нұрғали Кемербаев 8-сыныпқа «Ойын арқылы жеңіл атлетика дағдысын дамыту» тақырыбында ашық сабақ өткізді.

«Мен мықтымын»тақырыбында қол күрестен 5-11сынып оқушылары арасында көңілді үзіліс өткізді. Көркем еңбек пәні мұғалімі Әлнұр Жарқынбаев «Басқатырғыштарды шешу,ойы ұшқырларды анықтау» тақырыбында көңілді үзіліс өткізіп, оқушылардың қызығушылығын арттыра білді. Сонымен бірге сыныптан тыс «Ең іскер, ең шебер» сайысын 6-сыныптар бойынша ұлдар арасында өткізді. 5 «а» сыныбының ұлдар тобына «Мүсіндеу өнері» тақырыбында көркем еңбек пәні бойынша ашық сабақ берді. Ал қыздар тобы бойынша көркем еңбек пәнінің мұғалімі Алмагүл Бабашева 6«ә» сыныбына «Сценарий дайындау» тақырыбында ашық сабақ, көңілді үзілісте «Эко-коллаж»қиындылардан сурет құрастыру, «Тапқыр болсаң, тауып көр!» тақырыбында білім сайысын өткізді. Дене шынықтыру пәні мұғалімі Гүлмира Құрманбаева «Топтық эстафеталық ойындар» тақырыбында 6«а» сыныбына ашық сабақ және мұғалімдер күніне байланысты ұстаздар мен оқушылар арасында сыныптан тыс «Достық пен табандылық бәйгесі» атты эстафеталық кездесу өткізді. Бірлестік мүшесі Жумагулова Кулайраш 5-11сынып оқушыларын қатыстыра отырып, «Сурет арқылы әнді тап!» ойынын көңілді үзіліс кезінде ойнатып,әнді дұрыс тапқан оқушыларға түрлі сыйлықтар таратты.

Апталықта оқушылар пәндерге байланысты әсемдік қозғалыстар көрсетіп,әндер шырқап, патриоттық қимылдар жасап, спорттық өнер көрсетіп, еңбек етуге деген құлшыныстарын байқатып, апталықты шығармашылыққа толы шабытпен аяқтап, апталықтың соңын іс-шара барысында жүргізілген жұмыстарға белсене қатысқан оқушыларды марапаттап, мектеп менеджері Қараман Садықов сөз сөйлеп,апталықты қорытындылады.

Мирманов Дәулет Жаңалықұлы
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
№220 орта мектебі
Қызылорда облысы, Арал ауданы

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ӘДІСТЕМЕСІ ТУРАЛЫ ТҮСІНІК

Дене тәрбесінің териясы мен әдістемесінің пайда болуы қоғамымыздың жақсы дене дайындығы бар адамдарға мұқтаждығы, дене тәобиесінің заңдылықтарын тануға деген ұмтылысты туғызды және сол негізде адам денесін жетілдіруді басқару жүйесін құруды қажет етті.

Тарихи өзінінің даму жолында дене тәрбиесінің әдістемесі мынандай кезеңдерден өтті:

Бірінші кезең – қозғалыс дағдыларын ағзаға әсері жөніндегі эмпиризмдік (сезім қабылдауларын, тәжірибені дүниетанудың бірден бір бұлағы деп тауып, теориялық қорытындыларды бағаламайтын, сол себепті құбылыстардың өзара байланысын және даму заңдылықтарын аша алмайтын философиялық ілім) білім кезеңі. Адам балсы оны күнделікті қимыл қозғалыста алады. Эмпиризмдік білімнің жинақталуы адамды «жаттығудың тиімділігі» түсінуге және тәжірибені өзгелерге беру әдістерін танып білуге әкелді.

Екінші кезең – дене тәрбиесінің ең алғашқы әдістерінің жасалу кезеңі-ежелгі және орта ғасырлардағы құл иеленуші мемлекеттердің кезеңін қамтиды. Бұл әдістер тәжірибе жолымен жасалды.

Үшінші кезең – дене тәрбиесі туралы теориялық білімнің тасқынды түрде жиналуы. Қайта өрлеу кезеңінен XIX ғасырдың аяғына дейінгі аралықты қамтиды. Адам туралы, оны тәрбиелеу және үйрету, оны емдеу туралы ғылымның дамуы филсофтарды, педагогтарды, дәрігерлерді дене тәрбиесі проблемаларына назар аударуға тартты. Жоғарыдағы аталған ғылымдардың өкілдері «Өзіндік» мәселелерді адам өмірінде дене тәрбиесінің атқаратын қызметін есептемей шешу мүмкін еместігін түсінді.

Төртінші кезең – біздің елімізде жеке ғылыми және оқу пәні есебінде дене тәрбиесінінің теориясы мен әдістерінің құрылу кезеңі. Бұл кезең XIX ғасырдың аяғы мен қазан революциясына дейінгі аралықты қамтиды және дене тәрбиесінгің проблемалары жөнінде аранаулы ізденістердің дамуы мен сипатталады. Дене тәрбиесі саласындағы ғылымдар арасында ең жарқын өкілдердің бірі П.Ф.Лесгафт (1837-1909) болды. Оның тарихтан, анатомиядан, биологиядан, педагогикдан, антропологиядан, дене тәрбиесінің теориясы мен әдісінен еңбектерінің көпшілігі прогрестік бағытта болды, сондықтан да жеке ғылыми және оқу пәні есебінде дене тәрбиесінің қазіргі теориясы мен әдісінің негізіне енді.

Бесінші кезең – қазан революциясынан бастап қазіргі кезеңмен өлшенеді. Дене тәрбиесінің 18 проблемалары мен арнаулы ғылыми және оқу мекемелері, көптеген салалардың ғылымдары айналысуда. Балалардың спорттық мамандануы – бұл тек спорттық-педагогикалық мәселеге ғана емес сонымен қатар әлеуметтік, психологиялық, биологиялық мәселе. Ғылыми зерттеу әдістері. «Методология» грек тілінен аударғанда «әдіс туралы

ғылым» деген мағынаны береді. «Метод», «әдіс» термині тікелей нақты бір нәрсеге деген жол ретінде анықталады, яғни методология мағынасы жағынан бір нәрсені тану туралы ғылым болады. Сондықтан методология зерттеу процесі туралы ілім ретінде түсіндіріледі. Ғылыми методологияны жетілдірудің бастамасын және негізін Гегель салды, ол өз назарын бірінші болып философиялық әдістің ерекшелік сипатына, оның нақты ғылымдар әдістерінен айырмашылығына және методологияның олармен үйлесімсіздігі назар аударды. Гегель әдісі дегеніміз мазмұнының қозғалысы, құбылыстың мәнін ашып көрсету және оның мазмұнынан тыс жасалмайтындығын баса көрсетті.

Материалистік диалектика табиғатты үздіксіз қозғалыспен даму барысындағы біртұтастықтың бірлігі ретінде ашып көрсете отырып табиғат және адам тәжірибесі туралы ғылымдарының деректерімен толық сәйкестік барын көреді. Диалектикалық әдіс таным процесі арқылы 19 заттар және олардың ойша (идеалды) бейнесі, яғни ұғым пайда болу процесінде, үздіксіз дамуда, олардың органикалық бірлігі мен өзара байланысында материалдық шындықтың заңдылықтарын ашады. Педагогикалық методологияның мәні әртүрлі түсіндіріледі: әдіс туралы ғылым, философиялық қағидаларды тікелей ғылыми зерттеулерде қолдану ретінде; арнаулы зерттеу әдістерін жасауға арналған ғылыми пән ретінде. Бұл айтылған үш көзқарас педагогика методологиясының шекарасын мөлшерсіз кеңейтеді немесе тарылтады. Қазіргі педагогика методологиясының пәні болып педагогикалық құбылыстармен оның нәтижесі – педагогикалық білімдер жүйесін зерттеу процесі екендігі анықталған. Методологиялық білімдер жүйесінде: педогогика пәні, педогогиканың категориялары, педогогиканың ғылыми білімдер жүйесіндегі ролі, педогогиканың басқа ғылымдармен өзара байланысты, педогогика ғылымдарының жүйесі; педогогикалық пәндердің жалпы және ерекшелік міндеттері, педогогиканың анықтамалытерминдік жүйесі жатады. Қандай да салада болмасын ғылыми таным, таным субъектісі (зерттеуші) зерттеу процесінің барлық элементтерін білуін талап етеді. Тақырыпты үйлестіре (дифференцировать) және оның көкейкестілігін дәлелдей біледі. Ғылымдағы тақырыптың зерттелу жағдайын және пайда 20 болған қайшылықтарын анықтай білуде оларды тәжірибеде піскен сұрақтардың, жасалған теориялардың (разработкалардың сәйкес келмеуі). Зерттеу нысанасын талдамалардың, үйлестіре біледі. Мақсат (қандай нәтиже алуға болатындығын) нысана зерттеу пәнін анықтай алады. Дене тәрбиесі теориясындағы негізгі ұғымдар. Дене тәрбиесінің нәтижелілігіне жүйедегі барлық құрал және мүмкіншіліктерді пайдаланғанда ғанажетуге болады, деген мен оқыту мен тәрбиелеу міндеттерін шешу де дене жаттығуларының үлесіне көп салмақ түседі. Бұл жағдайлар бірнеше себептерге байланысты: Педагогикалық қызметтің көптеген түрлерінің ішінде тек дене тәрбиесінде ғана жаттығушының денені жетілдіруге және сол қимылды игеру үшін орындауға батытталған оқыту, үйрету процесін аңғаруға болады. Дене жаттығулары организмнің морфофункционалдық жағдайына әсер етумен шектелмейді, сонымен қатар орындаушының жеке баына да өз әсерін тигізеді. Дене жаттығулары қозғалыс жүйесі есебінде адамның ойы мен сезімін, оның өзін қоршаған ортаға қатынасын білдіреді. Бұл қағида И.М.Сеченовтың сөзінде нық көрсетілген «Ми қызметінен тысқары пайда болғандардың … бұлшық ет қозғалысына келіп тірелуі мүмкін» деген. 21 Дене жаттығулары дене тәрбиесі саласындағы ғылыми және практкалық табыстарды, қоғамдық тарихи тәжірибені берудің бірден-бір әдісі. Дене жаттығулары адамның қозғалыс кезінде табиғи қимыл қажеттілігін толығынан қанағаттандыруы мүмкін.

Тұрымхан Арайлым Тұрғынбекқызы
Мектепалды даярлық сыныбының мұғалімі
Алмалыбақ орта мектеп-гимназиясы
Алматы облысы, Қарасай ауданы, Алмалыбақ ауылы

МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУ ЖӘНЕ ЖЕТІЛДІРУ

Аннотация. Мақалада мектепалды даярлық сынып оқушыларының сөйлеу қабілеттерін дамыту мен жетілдірудің ғылыми және әдістемелік негіздері қарастырылады. Мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамыту процесінде қолданылатын тиімді педагогикалық тәсілдер, ойын және интерактивті әдістердің маңызы, сондай-ақ сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық ерекшеліктері сипатталады. Мақалада баланың сөйлеу дағдыларын дамытудағы мұғалімнің жетекшілік рөлі, тілдік орта құрудың тиімді жолдары және сөйлеу әрекетін қалыптастырудың заманауи педагогикалық технологиялары ғылыми-публицистикалық тұрғыдан талданады.

Кілт сөздер: мектепалды даярлық, сөйлеу қабілеті, тіл дамыту, сөздік қор, ойын әдісі, коммуникативтік дағды, тіл мәдениеті, педагогикалық технология.

Қазіргі таңда мектепалды даярлық кезеңі баланың тұлғалық дамуы мен тілдік қабілетінің қалыптасуындағы аса маңызды саты болып саналады. Бұл кезеңде баланың қоршаған ортамен қарым-қатынасы, ойлау және сөйлеу қабілеті ерекше қарқынмен дамиды. Сөйлеу – баланың дүниетанымының, ойлау қабілетінің және әлеуметтік белсенділігінің көрінісі. Сондықтан мектепалды даярлық сыныптарында балалардың сөйлеу дағдыларын дамыту мен жетілдіру – білім беру үдерісінің ең басты міндеттерінің бірі. Сөйлеу қабілетін дамыту тек тілдік дағдыны меңгеру емес, сонымен қатар баланың ойын жеткізу, пікірін дәлелдеу, қоршаған орта туралы түсінігін кеңейту, өзін-өзі тану мен тұлғалық мәдениетті қалыптастырудың негізі болып табылады.

Мектепке дейінгі жастағы бала қоршаған ортаны қабылдап, өз ойларын сөз арқылы білдіру арқылы дамиды. Осы кезеңде тіл дамыту жұмыстары жүйелі, мақсатты және жас ерекшелігіне сай жүргізілген жағдайда ғана нәтижелі болмақ. Мұғалім баланың сөйлеу тілін жетілдіруде тек ақпарат беруші емес, бағыттаушы және ынталандырушы тұлға рөлін атқарады. Ол оқу үдерісінде тілдік орта қалыптастырып, балалардың табиғи сөйлеу қажеттілігін оята білуі тиіс. Сөйлеу әрекеті баланың жеке тәжірибесімен, эмоциялық күйімен және әлеуметтік ортасымен тығыз байланысты болғандықтан, мұғалім баланың ішкі дүниесін, қызығушылығын және танымдық ерекшеліктерін ескеруі қажет.

Мектепалды даярлық сыныптарында сөйлеу қабілетін дамыту жұмыстары тілдік қорды байыту, сөздің мағынасын түсіндіру, грамматикалық құрылымдарды меңгерту, сөйлем құрастыру және әңгімелеу дағдыларын жетілдіру бағыттарында жүзеге асады. Бұл үдерістің

тиімділігін арттыру үшін педагог заманауи әдістемелік тәсілдерді, инновациялық технологияларды және ойын элементтерін кеңінен қолдануы қажет. Мысалы, «сөзді жалғастыр», «жағдаятқа сай сөйле», «ертегіні аяқта» сияқты ойын түрлері баланың сөйлеу белсенділігін арттырып, сөздік қорын байытады. Мұндай тапсырмалар арқылы бала ойлануға, елестетуге және өз ойын жүйелі жеткізуге үйренеді.

Тіл дамытудағы ең маңызды факторлардың бірі – ойын арқылы оқыту әдісі. Себебі ойын баланың табиғи әрекеті, таным көзі және эмоциялық қажеттілігін қанағаттандырудың ең тиімді жолы болып табылады. Ойын барысында бала еркін сөйлейді, өз ойын білдіреді, тілдік қателерін байқамай түзетеді және жаңа сөздерді қолдануға тырысады. Мысалы, «дүкен», «дәрігер», «мектеп» сияқты рөлдік ойындар арқылы бала шынайы өмірдегі жағдаяттарды бейнелей отырып, сөйлесу, сұрақ қою, жауап беру және өтініш білдіру формаларын табиғи түрде меңгереді. Мұғалім бұл үдерісте бақылаушы ғана емес, баланың сөйлеу белсенділігін арттырушы, бағыт беруші, түзетуші рөл атқарады.

Сөйлеу қабілетін дамытуда интерактивті әдістердің де орны ерекше. Интерактивті оқыту кезінде балалар бір-бірімен қарым-қатынасқа түсіп, пікір алмасады, өз ойын еркін жеткізеді, тыңдай білуге және жауап беруге үйренеді. Мысалы, «дөңгелек үстел», «сұрақ-жауап», «жұмбақ шешу» сияқты әдістер баланың сөйлеу әрекетін белсендіреді. Мұндай тәсілдер арқылы балалар өз ойын логикалық жүйеде жеткізіп, сөйлеу мәдениетін меңгереді. Сонымен қатар ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, мысалы, суреттер мен дыбыстық бейнелер арқылы тіл дамыту жаттығуларын ұйымдастыру – баланың назарын шоғырландырып, тыңдалым және айтылым дағдыларын жетілдіруге көмектеседі.

Сөйлеу қабілетін дамыту тек жеке сөздерді үйретумен шектелмейді. Бұл күрделі психологиялық және педагогикалық үдеріс, оның нәтижелілігі тілдік материалдың жүйелі берілуіне, мұғалім мен оқушы арасындағы өзара әрекетке және эмоционалды қолайлы орта құруға тікелей байланысты. Мұғалім балалардың әрқайсысының сөйлеу қарқынын, дыбыстарды дұрыс айтуын, сөздердің мәнін түсіну деңгейін үнемі бақылап, қажетті түзетулер енгізіп отыруы тиіс. Бұл – сөйлеу дағдысының тұрақты дамуын қамтамасыз ететін ең маңызды педагогикалық шарттардың бірі.

Мектепалды даярлық кезеңіндегі балалардың сөйлеу тілі көбіне ауызекі сипатта болады, сондықтан олардың сөздік қоры мен грамматикалық құрылымдарды қолдануы шектеулі. Мұндай жағдайда мұғалімнің міндеті – баланың тілдік белсенділігін арттыру үшін түрлі коммуникативтік жағдаяттар тудыру. Мысалы, «бүгін не істедің?», «қайда бардың?», «нені ұнатасың?» сияқты сұрақтар арқылы диалог жүргізу, көрген суреттері немесе тыңдаған ертегілері бойынша әңгімелеу тапсырмаларын беру өте пайдалы. Осындай жұмыстар барысында бала тек сөйлеуді үйреніп қана қоймай, тыңдау және түсіну дағдыларын да дамытады.

Психологтар мен педагогтардың зерттеулері бойынша, баланың сөйлеу қабілетінің дамуы оның жалпы интеллектуалдық және әлеуметтік дамуына тікелей әсер етеді. Сөз арқылы бала өз ойын білдіріп қана қоймай, әлемді таниды, өз сезімін сипаттайды және өзгелермен қарым-қатынас орнатады. Демек, сөйлеу – тұлғаның рухани және мәдени дамуының басты көрсеткіші. Сондықтан мектепалды даярлық мұғалімі баланың сөйлеу ортасын барынша бай, мазмұнды және эмоционалды етуге назар аударуы қажет.

Сөйлеу қабілетін жетілдірудің тиімді жолдарының бірі – көркем әдеби шығармаларды, ертегілер мен өлеңдерді пайдалану. Балалар әңгімелер мен ертегілерді тыңдау арқылы сөздердің мағынасын түсінеді, сөйлем құрылымын меңгереді және өз ойын көркем жеткізуге ұмтылады. Сонымен қатар көркем мәтіндер баланың қиялын дамытып, елестету қабілетін арттырады. Мұғалім осындай шығармалар арқылы тілдің байлығын, сөздің әуезділігін және көркемдік мүмкіндігін бала санасына сіңіреді.

Сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда ата-аналармен ынтымақтастықтың да рөлі зор. Баланың тілдік ортасы тек балабақшада ғана емес, үйде де жалғасуы керек. Сондықтан мұғалім ата-аналармен бірлесе отырып, тіл дамытуға арналған жаттығулар мен ойындарды үй

жағдайында да орындауды ұсынуы қажет. Бұл баланың сөздік қорын толықтырып, тілдік тәжірибесін кеңейтеді.

Қорыта келгенде, мектепалды даярлық сыныптарында сөйлеу қабілеттерін дамыту мен жетілдіру – баланың болашақта табысты оқуына және тұлғалық қалыптасуына негіз болатын маңызды бағыт. Мұғалім бұл үдерісте баланың ішкі әлеуетін ашуға, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға, сөздік қорын байытуға және тіл арқылы ойлау қабілетін жетілдіруге жағдай жасауы тиіс. Сөйлеу дағдылары ерте жастан дұрыс қалыптасқан бала өз ойын еркін жеткізе алады, өзгелерді тыңдай біледі және кез келген ортада өзіне сенімді болады. Ал бұл қасиеттер – өмір бойы табысты дамудың бастауы.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Айтбаева Б. Мектепке дейінгі жастағы балалардың сөйлеу тілін дамыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2020. – 112 б.
2. Сейілова А. Мектепалды даярлық топтарында тіл дамыту жұмыстарының ерекшеліктері. – Астана: Білім, 2021. – 96 б.
3. Лисина М.И. Общение, личность и психика ребенка. – Москва: Педагогика, 2018. – 280 с.

РАЗВИТИЕ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ РЕЧЕВЫХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ ПОДГОТОВИТЕЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация. В статье рассматриваются научные и методические основы развития и совершенствования речевых способностей учащихся подготовительных классов. Описываются эффективные педагогические приёмы, игровые и интерактивные методы, применяемые в процессе развития речи у детей дошкольного возраста, а также психолого-педагогические особенности формирования культуры речи. В работе с научно-публицистической точки зрения анализируется руководящая роль педагога в развитии речевых навыков ребёнка, эффективные пути создания языковой среды и современные педагогические технологии формирования речевой деятельности.

Ключевые слова: подготовительный класс, речевые способности, развитие речи, словарный запас, игровой метод, коммуникативные навыки, культура речи, педагогическая технология.

DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT OF SPEECH ABILITIES IN PRESCHOOL PREPARATORY CLASS STUDENTS

Abstract. The article examines the scientific and methodological foundations for developing and improving the speech abilities of preschool preparatory class students. It describes effective pedagogical techniques, play-based and interactive methods used in the process of language development in preschool children, as well as the psychological and pedagogical characteristics of forming speech culture. From a scientific and publicistic perspective, the article analyzes the teacher's leading role in developing children's speech skills, effective ways of creating a language-rich environment, and modern pedagogical technologies for forming speech activity.

Keywords: preschool preparation, speech ability, language development, vocabulary, play method, communicative skill, speech culture, pedagogical technology.

Горбуличева Лариса Алексеевна
Учителя физической культуры, педагог-исследователь
КГУ «Общеобразовательная школа №16 имени Ш.Уалиханова» отдела образования
Толебийского района управления образования Туркестанской области

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ШКОЛЬНИКОВ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ И ЛИЧНОСТНОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация: в статье рассматриваются современные подходы к организации уроков физической культуры в школе с учетом интеграции технологий искусственного интеллекта. Раскрываются педагогические, воспитательные и оздоровительные аспекты физического воспитания. Отмечается роль учителя физкультуры как ключевой фигуры в формировании здорового образа жизни, личностных качеств и мотивации учащихся. Подчеркивается значение использования цифровых инструментов для индивидуализации и анализа физической активности школьников.

Ключевые слова: физическая культура, школьное образование, искусственный интеллект, здоровье, педагогика, цифровые технологии, мотивация, здоровый образ жизни, воспитание, обучение, инновации.

Физическая культура занимает особое место в системе образования, так как она направлена не только на укрепление здоровья учащихся, но и на формирование таких личностных качеств, как воля, дисциплинированность, настойчивость и способность к самоорганизации. Современный этап развития общества требует пересмотра подходов к организации уроков физической культуры в школе. Учитель физкультуры должен рассматриваться не просто как инструктор по упражнениям, а как педагог, способный воспитывать личность, мотивировать детей к активному образу жизни, развивать их физические, психические и эмоциональные способности.

Сегодня физическое воспитание рассматривается как важная составляющая общей культуры человека. Оно формирует представление школьников о ценности здоровья, способствует осознанию необходимости его сохранения и укрепления. Особенно важно, чтобы школьники не воспринимали занятия физкультурой как обязательный предмет, а как радостную и значимую часть своей жизни. Этому способствует внедрение игровых технологий, спортивных проектов, командных соревнований, а также использование современных цифровых инструментов — видеотренингов, фитнес-приложений и технологий искусственного интеллекта для индивидуализации тренировочного процесса.

Современные технологии позволяют учителю физической культуры делать занятия более интересными и результативными. Использование искусственного интеллекта (ИИ) в

физическом воспитании открывает новые возможности для диагностики физического состояния, подбора индивидуальных нагрузок, анализа двигательной активности и мониторинга прогресса учеников. Например, специальные приложения на основе ИИ могут фиксировать технику выполнения упражнений, анализировать осанку и координацию, давать рекомендации по корректировке движений. Это повышает качество обратной связи между учеником и учителем, способствует формированию у школьников осознанного отношения к физической активности.

Кроме того, ИИ позволяет организовать дистанционные и смешанные форматы занятий физической культурой, что особенно актуально при ограниченных возможностях пространства или при необходимости адаптации заданий для детей с особыми образовательными потребностями. Учитель физкультуры, используя искусственный интеллект, может разрабатывать персонализированные программы тренировок, учитывающие возраст, уровень подготовки, состояние здоровья и мотивационные особенности каждого ученика.

Не менее важно формировать у школьников понимание связи между физической активностью и когнитивными процессами. Научные исследования подтверждают, что регулярные занятия физкультурой повышают уровень внимания, памяти, скорости реакции, что напрямую влияет на качество учебной деятельности. Таким образом, уроки физкультуры становятся не только средством укрепления тела, но и инструментом развития интеллекта.

Существенную роль играет воспитательная функция физического воспитания. Через спортивные игры и командные виды деятельности у детей формируются навыки коммуникации, сотрудничества, взаимопомощи и ответственности. Учитель физкультуры способствует становлению моральных и волевых качеств, развивает у учащихся чувство коллективизма, уважение к сопернику и стремление к честной борьбе.

Особое внимание в школьной практике должно уделяться интеграции физической культуры с другими предметами. Например, элементы математики можно использовать для расчета пульса, скорости, расстояния; знания биологии — для понимания физиологических процессов в организме во время нагрузки; информатика — для анализа данных о тренировках. Такая межпредметная интеграция делает физическую культуру более осмысленной и приближенной к реальной жизни.

Современный учитель физкультуры также выполняет роль наставника в формировании культуры здоровья. Он должен уметь объяснить учащимся значение режима дня, правильного питания, сна, закаливания и профилактики вредных привычек. Важно, чтобы дети осознавали: здоровье — это не просто отсутствие болезней, а состояние физического, психического и социального благополучия.

В условиях внедрения обновленного содержания образования физическое воспитание требует новых подходов и технологий обучения. Эффективными становятся интерактивные методы: проектная деятельность, создание видеоблогов о спорте, участие в челленджах, квестах и флешмобах, направленных на популяризацию активного образа жизни. Это позволяет учащимся раскрывать свои творческие способности и усиливает мотивацию к занятиям физкультурой.

Одним из перспективных направлений является использование фитнес-трекеров и мобильных приложений, которые анализируют пульс, шаги, активность в течение дня и предоставляют статистику. Эти данные можно использовать для оценки физического развития и индивидуальных достижений школьников. Учитель может отслеживать динамику показателей и адаптировать программу под каждого ученика, создавая условия для постепенного повышения уровня физической подготовленности.

Также важно внедрять элементы здоровьесберегающих технологий. Это включает в себя проведение физкультминуток на уроках, организация активных перемен, спортивных дней, экскурсий на свежем воздухе, туристических походов. Такие мероприятия не только укрепляют здоровье, но и создают позитивный эмоциональный фон в школьной среде.

Реализация воспитательного потенциала физической культуры невозможна без поддержки семьи и школьного сообщества. Родители должны быть вовлечены в процесс формирования здорового образа жизни через участие в спортивных праздниках, совместных акциях и конкурсах. Это помогает создать единую систему воспитания, где ценность здоровья становится приоритетом.

Современный учитель физкультуры должен обладать высокой профессиональной компетентностью, владеть цифровыми технологиями, методиками адаптивного обучения и коммуникативными навыками. Он является не просто организатором урока, а наставником, вдохновляющим учеников на постоянное самосовершенствование и развитие.

Таким образом, физическая культура в школе — это неотъемлемая часть воспитательного процесса, направленная на формирование гармонично развитой личности, способной к активной и здоровой жизни в современном обществе. Интеграция инновационных технологий, в том числе искусственного интеллекта, в систему физического воспитания открывает широкие перспективы для обновления содержания, повышения мотивации учащихся и улучшения качества образования.

Использованные литературы:

1. Лях В.И., Зданевич А.А. Теория и методика физического воспитания школьников. – М.: Академия, 2020.
2. Круцевич Т.Ю. Физическое воспитание и формирование здорового образа жизни школьников. – Киев, 2019.
3. Bauman A., et al. Physical Activity and Health in School-Aged Children. – WHO, 2021.
4. Григорьев С.Г. Информационные технологии в физическом воспитании. – М.: Просвещение, 2022.

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ – САУ САЛТТЫ ӨМІР СҮРУ МЕН ТҰЛҒАЛЫҚ ДАМУДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ

Аннотация.

Мақалада мектептегі дене шынықтыру сабақтарын ұйымдастырудың заманауи тәсілдері жасанды интеллект технологияларын біріктіру тұрғысынан қарастырылады. Дене тәрбиесінің педагогикалық, тәрбиелік және сауықтыру аспектілері ашылып көрсетіледі. Дене шынықтыру пәні мұғалімінің оқушылардың салауатты өмір салтын ұстануында, тұлғалық қасиеттері мен уәждемесін қалыптастырудағы негізгі рөлі айқындалады. Сондай-ақ оқушылардың физикалық белсенділігін дараландыру мен талдау үдерісінде цифрлық құралдарды пайдаланудың маңыздылығы атап өтіледі.

Кілт сөздер: дене тәрбиесі, мектептегі білім беру, жасанды интеллект, денсаулық, педагогика, цифрлық технологиялар, мотивация, салауатты өмір салты, тәрбие, оқыту, инновация.

Ахмет Гүлнұр Сембайқызы
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні оқытушысы
«Есік гуманитарлық-экономикалық колледжі»
Алматы облысы, Есік қаласы

«ҰСТАЗ – ҰЛЫЛЫҚТЫҢ, АДАЛДЫҚТЫҢ СИМВОЛЫ»

Адам өмірінде ең қадірлі, ең құрметті тұлға – ұстаз. Себебі ұстаз – ұлттың рухани өзегі, адамзат өркениетінің алтын діңгегі. Ұстаз – ұлылықтың, парасаттылықтың және адалдықтың символы. Ол – шәкірт жүрегіне нұр құйып, өмірдің шамшырағын жағушы. Ұлы Абайдың *«Адамның адамшылығы – жақсы ұстаздан»* деген қанатты сөзі ұстаздықтың қоғамдағы орнын айқын сипаттайды. Шын мәнінде, әрбір азаматтың табысы мен жетістігінің түп төркіні – ұстаз еңбегінде жатыр.

Ұстаз – білім мен даналықтың қайнар көзі. Ол тек ғылым үйретіп қана қоймай, шәкірт жүрегіне ізгілік дәнін себеді. Ұстаз шәкіртін біліммен ғана емес, рухани байлықпен, адамгершілік қасиеттермен сусындатады. Халқымыздың *«Ұстазы жақсының ұстамы жақсы»* деген даналығы тегін айтылмаған. Себебі жақсы ұстаздан тәлім алған шәкірт ертеңгі күні елдің еңсесін көтеретін азаматқа айналады. Мысалы, қазақ халқының ұлы ағартушысы Ыбырай Алтынсарин өз өмірін ұстаздыққа арнап, талай ұрпаққа жол ашқан. Ы. Алтынсариннің өнегелі жолы – ұстаздықтың адалдығы мен ұлылығын дәлелдейтін жарқын мысал. Нағыз ұстаз өз мамандығына адал, өз ісіне жауапты. Ол әр шәкіртін өз баласындай көріп, оның жетістігіне шын қуанады, әр қателігіне қамығады. Мұндай жанкешті еңбек – ұлылықтың белгісі. Шәкірттің жетістігі – ұстаз еңбегінің айғағы.

Ұстаздық жол – ең қиын, бірақ ең құрметті жол. Күн сайын жаңа ұрпақтың санасын қалыптастыру – зор жауапкершілік. Әр шәкірттің мінезі, қабілеті, арманы әр түрлі, ал ұстаз сол әртүрлілікті біріктіріп, олардың бойындағы отты тұтатады. Шығармашыл ұстаз ғана шәкіртін шабыттандырып, өмірге жетелей алады. Сондықтан да ұстаз – сабыр мен мейірімнің, талап пен әділдіктің бейнесі. *«Ұстаз – жарық жұлдыз, шәкірт – оның сәулесі»* деген нақыл сөз ұстаз еңбегінің мәңгілік екенін айқындайды.

Қазіргі заманда ұстаздың рөлі бұрынғыдан да маңызды. Бүгінгі білім – ел дамуының басты тетігі. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев та өз жолдауларында: *«Ұлттың рухани тірегі – ұстаз. Ұстазға құрмет – білімге құрмет»*, – деп атап өткен болатын. Шынында да, ұрпақ тәрбиесін ұстазға сеніп тапсыру – ұлттың болашағына сенім артумен тең. Бүгінгі ұстаз – жаңа технологияны меңгерген, заманауи ойлайтын, бірақ ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген тұлға болуы тиіс.

Қорытындылай келе, ұстаз – жай ғана маман емес, ол – рухтың шамшырағы, адамдықтың айнасы, ұлттың ұлы тәрбиешісі. Ұстаз еңбегі – мәңгі өлмейтін мұра, себебі ол адам жүрегінде із қалдырады. *«Ұстазды сыйламаған ел – тозады, ұстазын ардақтаған ел – озады»* деген халық даналығы осы ақиқатты дәлелдейді. Сондықтан ұстазға тағзым ету – әрбір азаматтың қасиетті борышы. Себебі ұстаз – адамзаттың мәңгі жүрегінде сақталатын, ұлылық пен адалдықтың символы.

Оразбаева Гульжан Берикбаевна
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор
Жармұхамбет орта мектебі КММ
Алматы облысы Қарасай ауданы Жармұхамбет ауылы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ ДАМЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аннотация: мақалада бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу дағдыларын шығармашылық жұмыстар арқылы дамыту әдістемесі қарастырылады. Тілдік белсенділікті арттыруда мұғалімнің әдістемелік және шығармашылық шеберлігінің рөлі сипатталады. Шығармашылық тапсырмалардың психологиялық және педагогикалық негіздері, олардың оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудағы маңызы талданады. Заманауи технологияларды, соның ішінде жасанды интеллект элементтерін пайдалану арқылы тілдік оқытудың тиімділігі айқындалады.

Кілт сөздер: сөйлеу дағдысы, шығармашылық жұмыс, бастауыш сынып, әдістеме, тілдік орта, коммуникативтік құзыреттілік, педагогикалық технология, жасанды интеллект.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты мақсаты – тұлғаның жан-жақты дамуына жағдай жасау, оның ішінде тілдік және коммуникативтік қабілеттерді қалыптастыру. Әсіресе бастауыш сынып кезеңі – баланың сөйлеу мәдениеті мен тілдік қарым-қатынас негіздері қаланатын аса маңызды кезең. Бұл жастағы балалардың ойлау, есте сақтау, қиял және сөйлеу қабілеттері қарқынды дамиды, сол себепті мұғалімнің әдістемелік шеберлігі мен шығармашылық тәсілдері шешуші рөл атқарады. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу дағдыларын дамытуда шығармашылық жұмыстардың алатын орны ерекше, өйткені олар оқушының жеке тәжірибесіне, қызығушылығына және эмоциялық қатысуына сүйенеді.

Шығармашылық жұмыстар арқылы сөйлеу дағдыларын қалыптастыру тек тілдік білім берудің құралы ғана емес, сонымен бірге оқушының тұлғалық дамуының тиімді тетігі болып табылады. Мұндай жұмыстардың ішінде әңгіме құрастыру, ертегі жалғастыру, өлең шығару, көрініс қою, пікірталас, эссе жазу сияқты әдістер бар. Бұл тапсырмалар оқушылардың сөздік қорын байытып қана қоймай, логикалық ойлау, бейнелі сөйлеу және өз ойын жүйелі жеткізу дағдыларын жетілдіреді.

Мұғалімнің міндеті – шығармашылық тапсырмаларды оқушының жас ерекшелігіне сай таңдап, оны сабақтың мақсатымен үйлестіру. Мысалы, 2-сыныпта оқушыларға белгілі бір сурет бойынша қысқа әңгіме құрату тиімді болса, 4-сыныпта өмірден алынған жағдайлар негізінде диалог немесе мини-эссе жаздыру олардың тілдік белсенділігін арттырады. Бұл әдіс оқушылардың ойлау икемін дамыта отырып, сөйлеу процесін табиғи әрі қызықты етеді.

Сөйлеу дағдыларын дамытуда мұғалім оқушының ішкі мотивациясына ерекше назар аударуы қажет. Егер бала өзін еркін сезініп, өз ойын айтуға мүмкіндік алса, оның сөйлеу қабілеті табиғи түрде жетіледі. Осы тұрғыда шығармашылық тапсырмалар – бала мен мұғалім арасындағы сенімді қарым-қатынастың, тілдік ынталандырудың негізгі құралы. Баланың әрбір жауабы, ойы мен қиялы педагог тарапынан қолдау табуы тиіс, өйткені эмоционалдық қолдау сөйлеуге деген сенімділікті арттырады.

Сабақ барысында қолданылатын шығармашылық әдістердің бірі – сөйлеу жағдайларын модельдеу. Бұл тәсілде мұғалім балаларды белгілі бір өмірлік жағдайға енгізіп, сол бойынша сөйлетуге бағыттайды. Мысалы, “дүкенде”, “поштада”, “мектепте”, “қонақта” сияқты ситуациялар баланың диалогтік сөйлеу қабілетін жетілдіреді. Осындай тапсырмалар барысында балалар өзара сұрақ қоюды, жауап беруді, пікір білдіруді, келісу немесе келіспеуді үйренеді. Бұл әдіс тек тілдік белсенділікті арттырып қоймай, оқушылардың коммуникативтік мәдениетін де қалыптастырады.

Шығармашылық жұмыстарды ұйымдастыруда интерактивті әдістер мен ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану тиімді нәтиже береді. Мысалы, мультимедиялық көрнекіліктер, интерактивті тақтадағы суреттер, бейнероликтер немесе дыбыстық тапсырмалар балалардың қызығушылығын оятады. Әсіресе қазір жасанды интеллект негізіндегі білім беру платформаларының көмегімен оқушылар өз мәтіндерін автоматты түрде тексеріп, грамматикалық және стилистикалық қателерін түзете алады. Бұл тәсіл оқыту процесін дараландырып, өзін-өзі бақылау дағдысын дамытады.

Шығармашылық жұмыстар сөйлеу әрекетінің барлық түрін қамтиды: тыңдау, түсіну, сөйлеу, оқу және жазу. Мұғалім сабақта бұл бағыттардың арасындағы байланысты сақтау арқылы оқушылардың тілдік құзыреттілігін жан-жақты дамытады. Мысалы, мәтін тыңдату арқылы оқушылар оның мазмұнын әңгімелеп береді; кейін өз көзқарасын жазады немесе сахналық көрініс түрінде қайта құрады. Мұндай тапсырмалар бір уақытта сөйлеу мен ойлауды қатар дамытады.

Сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда драматизация элементтері, ойын технологиялары, топтық және жұптық жұмыс тәсілдері ерекше маңызға ие. Оқушылардың шығармашылық тобы шағын көрініс қойып, өз ойларын сахна арқылы білдіреді. Бұл әдіс эмоционалдық әсермен қатар, тілдік белсенділікті арттырады. Ал топтық жұмыс балаларды бір-бірін тыңдауға, өз пікірін дәлелдеуге және топ алдында сөйлеуге үйретеді.

Баланың сөйлеу қабілетінің дамуы оның қиялы мен эмоциялық интеллектісіне тығыз байланысты. Шығармашылық тапсырмалар – қиялды белсендіреді, еркін ойлауға және тілдік икемділікті арттыруға мүмкіндік береді. Мысалы, ертегі құрастыру, бейнелі сипаттау, кейіпкермен диалог құру сияқты жұмыстар арқылы бала тек тілдік материалды меңгеріп қана қоймай, өз ойын жүйелі жеткізуді үйренеді.

Бастауыш сынып мұғалімі сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда бағыт беруші, ынталандырушы тұлға болуы тиіс. Мұғалімнің сөйлеу үлгісі, дауыс ырғағы, сөз саптауы, балаларға қоятын сұрақтарының мазмұны – бәрі оқушылардың сөйлеу мәдениетіне тікелей ықпал етеді.

Мысалы, сабақ барысында «ашық сұрақтар» қою («Неліктен сен солай ойлайсың?», «Қалай ойлайсың, басқаша шешім бола ма?») оқушыларды өз көзқарасын дәлелдеуге, сөздік қорын кеңейтуге жетелейді.

Шығармашылық тапсырмалардың типологиясына:

- Сөздік шығармашылық тапсырмалар: мақал-мәтелді жалғастыру, өлең жолын аяқтау, қысқаша әңгіме құрастыру.
- Көркемдік бейнелеу тапсырмалары: сурет бойынша әңгіме құрастыру, комикс түрінде мәтін жазу, диалог құру.
- Проблемалық жағдаяттар: балаларға шешімін табуды қажет ететін өмірлік жағдаят ұсыну (мысалы, «Досың ренжіді. Сен не істейсің?»).

• Интерактивті ойындар: рөлдік ойындар, «Қалпына келтіру» (мәтінді жалғастыру), «Бір сөйлеммен ой жеткіз» сияқты әдістер.

Инклюзивті білім беру жағдайында әр баланың сөйлеу мүмкіндігі мен қабілеті әртүрлі деңгейде болады. Осыған байланысты мұғалім дифференциалды тәсілді қолдануы тиіс:

• сөйлеу қиындықтары бар балалар үшін визуалды тірек (сурет, сызба, символ) пайдалану;

• баяу қарқынмен сөйлеу, қарапайым сұрақтар қою;

• жеке сөйлеу терапия элементтерін (артикуляциялық жаттығулар, сөз қайталау, дыбыс түзету) кірістіру.

Сөйлеуді дамытуда ақпараттық-коммуникациялық технологиялар да үлкен мүмкіндік береді.

• Аудио-подкасттар: оқушылар өз дауыстарын жазып, әңгіме немесе өлең оқиды. Бұл сөйлеу ырғағын, дикцияны және сенімділікті дамытады.

• Интерактивті мультимедиялық жаттығулар: мысалы, «StoryJumper», «Book Creator» сияқты платформаларда балалар өз әңгімесін бейнелі түрде құрастыра алады.

• Онлайн пікірталастар: бастауыш сыныптың жоғарғы деңгейінде Zoom немесе Padlet сияқты құралдарда мини-талқылаулар ұйымдастыру сөйлеу белсенділігін арттырады.

Бастауыш мектептегі шығармашылық жұмыстардың тиімділігі мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне тікелей байланысты. Ол әр баланың психологиялық ерекшелігін, сөйлеу қарқынын, сөздік қорын және өзіне деген сенімділігін ескеріп, жеке тәсіл қолдануы тиіс. Мысалы, сөйлеу қабілеті баяу дамыған балаларға сурет арқылы сөз тіркестерін құрату, ал белсенді балаларға шағын ертегі немесе өлең құрату әдістері қолданылады.

Шығармашылық жұмыстарды жүйелі қолдану нәтижесінде оқушылардың тілдік белсенділігі, логикалық ойлауы және эстетикалық талғамы қалыптасады. Сонымен қатар, олар өз ойын әдеби тіл нормасына сай жеткізуді, сөз мағынасының нәзіктігін сезінуді үйренеді. Бұл оқушылардың жалпы мәдениеті мен тұлғалық дамуына әсер етеді.

Қазіргі заман талабына сай сөйлеу дағдыларын дамыту тек дәстүрлі әдістермен шектелмеуі тиіс. Бүгінде жасанды интеллект негізіндегі тілдік тренажерлар мен автоматтандырылған сөйлеу талдау жүйелері педагогикалық тәжірибеге еніп отыр. Мысалы, AI негізіндегі жүйелер оқушының айтқан сөзін талдап, оның фонетикалық және грамматикалық деңгейін бағалай алады. Бұл технология мұғалімге оқушының даму динамикасын нақты көруге мүмкіндік береді.

Шығармашылық бағыттағы оқыту балалардың қиялын, ой ұшқырлығын, өмірге деген белсенді көзқарасын қалыптастырады. Әр сабақ оқушы үшін өзін көрсетуге мүмкіндік болуы керек, ал мұғалім сол мүмкіндікті аша білуі тиіс. Бастауыш сыныптағы шығармашылық жұмыс тек сөйлеу дағдыларын дамытып қоймай, оқушылардың адамгершілік қасиеттерін, еңбек сүйгіштігін және өз еңбегіне жауапкершілік сезімін де қалыптастырады.

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу дағдыларын шығармашылық жұмыстар арқылы дамыту – тілдік білім берудің ең тиімді, нәтижелі және тұлғалық бағытталған әдістемелерінің бірі. Ол баланың жеке тәжірибесін ескеріп, табиғи ортада сөйлеу әрекетін дамытады, сөйлеу мен ойлаудың бірлігін қамтамасыз етеді. Мұндай әдіс оқушының өмір бойы үйренуге деген қызығушылығын сақтап, оның өзіндік көзқарасы мен тілдік мәдениетін жетілдіреді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Айтбаева, Ш. «Бастауыш мектепте тіл дамыту әдістемесі». – Алматы: Рауан, 2020
2. Қайырбаева, А. «Шығармашылық іс-әрекет және оқушылардың сөйлеу қабілеті». – Педагогика журналы, №3, 2021.
3. Выготский, Л.С. «Мышление и речь». – Москва: Педагогика, 2019.
4. Назарбаев, Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». – Егемен Қазақстан, 2017

Юсупова Гульмира Аскаровна
Дефектолог
"Ақтөбе облысының білім басқармасы" мемлекеттік мекемесінің
"Шалқар ауданындағы психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеті" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРМЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН ДЕФЕКТОЛОГИЯЛЫҚ ЖҰМЫСТАРДЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Аннотация. Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жүргізілетін дефектологиялық жұмыстардың қазіргі білім беру жүйесіндегі маңызы, олардың баланың танымдық, тілдік, эмоционалдық, әлеуметтік және тұлғалық дамуына ықпалы жан-жақты қарастырылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар әрбір баланың жеке даму ерекшеліктерін ескере отырып, оның білім алуына, қоршаған ортамен қарым-қатынас орнатуына және қоғам өміріне белсенді араласуына жағдай жасаудың педагогикалық әрі әлеуметтік мәні ашылады. Мұғалім-дефектологтің кәсіби қызметі тек түзету жаттығуларын ұйымдастырумен шектелмейтіні, керісінше, баланың сақталған мүмкіндіктерін анықтау, дамуындағы қиындықтардың орнын толтыру, әлеуетін дамыту және дербес өмір сүру дағдыларын қалыптастыру сияқты өзара сабақтас міндеттерді қамтитыны негізделеді. Дефектологиялық жұмыстың мазмұнында баланың жеке ерекшеліктеріне сәйкес білім беру бағытын белгілеу, психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету, сөйлеу және танымдық процестерді дамыту, әлеуметтік бейімделуіне ықпал ету, отбасымен және педагогикалық ұжыммен жүйелі байланыс орнату мәселелеріне ерекше назар аударылады. Инклюзивті білім беру жағдайында дефектолог маманның пәнаралық өзара әрекеттестікті үйлестірудегі, оқыту ортасын баланың қажеттіліктеріне бейімдеудегі және оның білім беру үдерісіндегі белсенділігін арттырудағы рөлі сипатталады.

Кілт сөздер: ерекше білім беру қажеттіліктері, дефектология, мұғалім-дефектолог, инклюзивті білім беру, түзету-дамыту жұмыстары, психологиялық-педагогикалық қолдау, жеке білім беру бағыты, танымдық даму, әлеуметтік бейімделу, сөйлеу тілін дамыту, тұлғалық қалыптасу, педагогикалық қолдау.

Адамзат өркениетінің даму тарихында білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік, мәдени және рухани жетілуін айқындайтын маңызды институттардың бірі ретінде қалыптасып, әр кезеңде адамның мүмкіндіктерін ашуға және оның тұлғалық әлеуетін дамытуға бағытталып келеді. Бүгінгі таңда білім берудің басты міндеті тек белгілі бір көлемдегі білім мен дағдыны меңгерту емес, әрбір баланың жеке ерекшелігін мойындай отырып, оның сапалы білім алуына,

өз қабілетін танытуына және қоғамның толыққанды мүшесі ретінде қалыптасуына қажетті жағдай жасау болып табылады. Осы тұрғыдан алғанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту мен тәрбиелеу мәселесі педагогикалық тәжірибенің шеңберінен шығып, әлеуметтік әділеттілік, адам құқықтары және қоғамдық жауапкершілік ұғымдарымен тығыз байланысқан маңызды бағытқа айналды. Себебі әр баланың даму қарқыны, ақпаратты қабылдау ерекшелігі, қоршаған ортамен байланыс орнату тәсілі мен білімді меңгеру мүмкіндігі бірдей бола бермейді. Бір бала жаңа материалды көру арқылы тез қабылдаса, екінші балаға оны бірнеше рет қайталау, практикалық әрекетпен бекіту немесе арнайы көрнекі құралдарды пайдалану қажет болуы мүмкін. Кейбір балалар үшін сөйлеу арқылы өз ойын жеткізу қиындық туғызса, енді біреулері әлеуметтік қарым-қатынасқа түсу, эмоциясын реттеу немесе қарапайым күнделікті әрекеттерді өздігінен орындау барысында қолдауды қажет етеді. Мұндай ерекшеліктерді баланың қабілетсіздігі немесе білім алуға ынтасының төмендігі ретінде бағалау педагогикалық тұрғыдан дұрыс емес, өйткені қиындықтың көрінісі көбіне баланың жеке мүмкіндіктері мен оған ұсынылған білім беру ортасының арасындағы сәйкессіздіктен туындайды. Сондықтан қазіргі педагогика баланы қалыптасқан талаптарға күштеп бейімдеуден гөрі, білім беру ортасын оның қажеттіліктеріне қарай икемдеудің маңызын алға тартады. Осы міндетті жүзеге асыруда дефектологиялық жұмыстың орны ерекше, өйткені оның негізгі мақсаты баланың дамуындағы қиындықтарды анықтап қана қою емес, қолда бар мүмкіндіктерін тиімді пайдалану арқылы оның алға жылжуына жағдай жасау болып табылады. Демек, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға көрсетілетін педагогикалық қолдау қоғамның ізгілікті құндылықтарын тәжірибе жүзінде жүзеге асыратын маңызды қызмет ретінде бағалануы тиіс.

Дефектология ғылымы адамның дамуындағы ерекшеліктерді, оларды педагогикалық тұрғыдан қолдау жолдарын, оқыту мен тәрбиелеудің арнайы әдістері мен тәсілдерін зерттейтін сала ретінде ұзақ уақыт бойы қалыптасып, қазіргі кезеңде арнайы педагогика және инклюзивті білім беру бағыттарымен тығыз сабақтастықта дамып келеді. Оның мазмұны баланың белгілі бір даму ерекшелігін сипаттаумен ғана шектелмейді, керісінше, сол ерекшеліктің оқу әрекетіне, танымдық белсенділігіне, тілдік қарым-қатынасына, эмоциялық жағдайына және әлеуметтік қатынастарына ықпалын кешенді қарастыруды көздейді. Мұғалім-дефектологтің жұмысы да осы ғылыми ұстанымдарға сүйене отырып ұйымдастырылады, өйткені әр баланың қажеттілігіне сәйкес келетін педагогикалық тәсілді таңдау үшін оның даму ерекшеліктерін, қызығушылықтарын, мүмкіндіктерін және кездесетін кедергілерін жан-жақты зерделеу қажет. Мәселен, танымдық әрекетінде қиындықтары бар балаға тапсырманы бірден күрделі түрде ұсыну оның бойында сенімсіздік пен сәтсіздік сезімін қалыптастыруы ықтимал, ал сол тапсырманы шағын кезеңдерге бөліп, әр әрекетті түсіндіру және көрнекі тіректермен толықтыру баланың оны біртіндеп меңгеруіне мүмкіндік береді. Сөйлеу тілінің дамуында ерекшеліктері байқалатын балалармен жұмыс барысында да педагог тек дыбыстарды дұрыс айтуға немесе сөздік қорды кеңейтуге ғана назар аудармай, баланың өз ойын білдіруіне, сұрақ қоюына, жауап беруіне және басқа адамдармен мағыналы қарым-қатынас жасауына жағдай жасауы керек. Қимыл-қозғалыс мүмкіндіктерінде шектеулері бар балалар үшін оқу кеңістігінің қолжетімділігі, арнайы құралдарды пайдалану және тапсырмаларды орындау тәсілдерін бейімдеу маңызды болса, есту немесе көру қабілетінде ерекшеліктері бар балаларға ақпаратты қабылдаудың балама жолдарын ұсыну қажеттілігі туындайды. Мұндай жағдайда дефектологтің кәсіби құзыреттілігі баланың ерекшелігін дұрыс түсіндірумен қатар, сол ерекшелікке сәйкес келетін педагогикалық шешім қабылдай алуынан көрінеді. Баланың дамуындағы әрбір шағын ілгерілеуді байқай білу, оның әрекетіне қолдау көрсету және жетістігін орынды бағалау да түзету жұмысының маңызды құрамдас бөлігі болып саналады. Осыған байланысты дефектологиялық қызметті тек қиындықтарды жоюға бағытталған әрекет ретінде қабылдамай, баланың тұлғалық мүмкіндіктерін ашуға және оның даму жолын қолдауға арналған жүйелі педагогикалық үдеріс ретінде қарастырған жөн. Бұл үдерістің нәтижелілігі маманның кәсіби біліміне ғана емес, оның байқағыштығына, шыдамдылығына,

педагогикалық әдептілігіне және баланың ішкі дүниесін түсіне білу қабілетіне де тікелей байланысты.

Дефектологиялық жұмыстың маңызды бағыттарының бірі – баланың жеке даму ерекшеліктерін анықтау және соған сәйкес түзету-дамыту жұмыстарының мазмұнын жоспарлау. Мұндай жұмыс баламен алғашқы кездесуден бастап оның оқу әрекетін, мінез-құлқын, қарым-қатынасын, тапсырманы орындау тәсілдерін және қоршаған ортаға реакциясын жүйелі бақылауды қажет етеді. Педагогикалық бақылау барысында баланың нені өздігінен орындай алатыны, қандай жағдайда қосымша көмекке мұқтаж болатыны, қай тапсырмаларға қызығушылық танытатыны және қандай әрекеттер кезінде қиындыққа кездесетіні анықталады. Бұл мәліметтер баланың даму мүмкіндіктерін бағалауға және оған қойылатын талаптарды шынайы әрі қолжетімді деңгейде белгілеуге негіз болады. Дегенмен диагностикалық жұмыс баланы белгілі бір көрсеткіштермен шектеп, оның болашақтағы даму мүмкіндіктеріне қатысты өзгермейтін қорытынды жасау құралына айналмауы тиіс. Керісінше, оның мақсаты – баланың қазіргі жағдайын түсіну, қолдауды қажет ететін бағыттарды анықтау және педагогикалық ықпалдың тиімді жолдарын белгілеу. Мәселен, зейінін ұзақ уақыт шоғырландыруда қиындық көретін оқушыға қысқа мерзімді, нақты құрылымдалған тапсырмалар ұсынылып, олардың орындалу уақыты мен күрделілік деңгейі біртіндеп арттырылуы мүмкін. Есте сақтау қабілетін дамыту үшін көрнекі бейнелерді, қайталау әдістерін, қимылмен байланысты әрекеттерді және мағыналық тіректерді қолдану тиімді нәтиже береді. Ойлау әрекетін жетілдіру барысында салыстыру, топтастыру, сәйкестендіру, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау және қарапайым қорытынды жасауға бағытталған жаттығулардың маңызы зор. Баланың сөйлеу тілін дамытуда заттарды атау, олардың қасиеттерін сипаттау, сурет бойынша әңгіме құрастыру, оқиғалардың ретін анықтау және күнделікті өмірде кездесетін жағдаяттарды талқылау сияқты тапсырмалар пайдаланылуы мүмкін. Аталған жұмыстардың барлығы баланың даму деңгейіне сәйкес таңдалып, оның жетістіктері мен қиындықтары жүйелі түрде салыстырылып отыруы қажет. Осылайша дефектолог жүргізетін диагностикалық және түзету-дамыту жұмыстары бір-бірінен бөлек қарастырылмай, баланың қажеттіліктеріне қарай үнемі жаңартылып отыратын өзара сабақтас педагогикалық әрекеттер жүйесін қалыптастырады.

Түзету-дамыту жұмыстарының нәтижелілігі көбіне олардың жүйелілігіне, сабақтастығына және баланың жеке ерекшеліктеріне қаншалықты сәйкес ұйымдастырылғанына байланысты. Егер педагогикалық ықпал кездейсоқ сипатта болып, әр сабақта бір-бірімен байланысы жоқ тапсырмалар ұсынылса, баланың алған дағдыларын тұрақтандыру және оларды күнделікті өмірде қолдану мүмкіндігі шектелуі ықтимал. Сондықтан мұғалім-дефектолог әрбір сабақтың мақсатын алдын ала анықтап, ұсынылатын тапсырмалардың өзара логикалық байланысын сақтап, олардың күрделілігін біртіндеп арттыруы керек. Мысалы, баланың кеңістіктік бағдарлауын дамытуға арналған жұмыста алдымен «оң-сол», «жоғары-төмен», «алдында-артында» ұғымдарын түсіндіру, кейін оларды заттармен орындалатын практикалық әрекеттер арқылы бекіту, одан соң күнделікті ортада өздігінен қолдануға үйрету көзделеді. Мұндай кезеңдік ұйымдастыру баланың білімді тек жаттап алуына емес, оны түсініп, нақты жағдайда пайдалануына мүмкіндік береді. Танымдық процестерді дамытуға бағытталған жаттығуларды ойын элементтерімен, шығармашылық тапсырмалармен және қозғалыс әрекеттерімен ұштастыру баланың сабаққа қызығушылығын арттырады. Өйткені ойын барысында бала өзін еркін сезініп, қателесуден қорықпайды, ал педагог оның әрекетін табиғи жағдайда бақылап, қажетті қолдауды дер кезінде ұсына алады. Дегенмен ойын әдістерін қолдану сабақтың негізгі мақсатын көмескілендірмеуі тиіс, себебі әрбір ойын белгілі бір дағдыны қалыптастыруға немесе бекітуге бағытталған педагогикалық мазмұнға ие болуы қажет. Баланың тапсырманы орындаудағы дербестігін арттыру да ерекше назар аударуды талап етеді, өйткені шамадан тыс көмек көрсету оның өз мүмкіндігін пайдалануына кедергі келтіруі мүмкін. Осы себепті маман алдымен қажетті нұсқау беріп, кейін көмектің көлемін біртіндеп азайту арқылы баланың өздігінен әрекет етуіне жағдай

жасағаны жөн. Түзету жұмыстарының барысында баланың жетістігін басқа балалармен салыстырудан аулақ болып, оның бұрынғы нәтижелерімен салыстырғандағы жеке ілгерілеуін бағалау әлдеқайда орынды. Осындай педагогикалық ұстаным баланың бойында өз күшіне деген сенімділікті қалыптастырып, оқу әрекетіне белсенді қатысуына және жаңа дағдыларды меңгеруге ынталандырады.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың дамуында эмоционалдық және әлеуметтік қолдаудың маңызы да кем емес, өйткені баланың оқу жетістіктері оның өзін қауіпсіз сезінуімен, қоршаған адамдармен байланыс орната алуымен және өзіне деген жағымды көзқарасының қалыптасуымен тығыз байланысты. Кейбір балалар өз ойын жеткізе алмауынан, тапсырманы орындауда жиі қиындыққа кездесуінен немесе құрдастарымен қарым-қатынаста түсініспеушілік туындауынан тұйықталып, жаңа әрекеттерге қатысуға құлықсыз болуы мүмкін. Мұндай жағдайда педагог баланың мінез-құлқын тек сыртқы көрінісіне қарап бағаламай, оның әрекетінің астарында қандай қажеттілік немесе қиындық жатқанын түсінуге тырысуы керек. Мысалы, сабақ барысында тапсырмадан бас тарту әрдайым жалқаулықты немесе тәртіпсіздікті білдірмейді, кейде ол тапсырманың бала үшін шамадан тыс күрделі болуынан, нұсқаудың түсініксіздігінен немесе эмоционалдық шаршаудан туындауы ықтимал. Сондықтан дефектолог баланың көңіл күйін, әрекетке дайындығын және қарым-қатынас жасау ерекшеліктерін ескеріп, қолайлы психологиялық ахуал қалыптастыруға міндетті. Баланың шағын жетістіктерін уақытында атап өту, оны мадақтау, өз пікірін білдіруге мүмкіндік беру және қателігін кемшілік ретінде емес, үйрену үдерісінің табиғи бөлігі ретінде қабылдау маңызды. Мұндай ортада бала өзінің бағалы екенін сезініп, педагогке сенім арта бастайды, ал сенім түзету жұмысының нәтижелі жүруіне ықпал ететін негізгі алғышарттардың бірі болып саналады. Әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру барысында амандасу, өтініш білдіру, көмек сұрау, кезек күту, ортақ ережелерді сақтау, өзгенің пікірін тыңдау және эмоцияны сөзбен жеткізу сияқты қарапайым әрекеттерге жүйелі түрде үйрету қажет. Бұл дағдылардың маңызы олардың тек сабақ үстінде қолданылуымен шектелмейді, өйткені күнделікті өмірде дербес әрекет ету, қоғамдық ортада өзін ұстау және басқа адамдармен байланыс орнату қабілеті баланың әлеуметтік бейімделу деңгейін айқындайды. Демек дефектологиялық жұмыстың шынайы нәтижесі баланың белгілі бір тапсырманы орындауымен ғана емес, оның өзін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезінуіне мүмкіндік беретін әлеуметтік және эмоционалдық құзыреттерінің қалыптасуымен де өлшенуі тиіс.

Қазіргі білім беру кеңістігінде инклюзивті білім беру қағидаттарының кеңінен дамуы мұғалім-дефектологтің кәсіби қызметіне жаңа міндеттер жүктеп отыр. Инклюзивті білім беру әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар балалардың бір ортада білім алуына мүмкіндік берумен ғана шектелмейді, ол оқу үдерісінің мазмұнын, әдістерін, бағалау тәсілдерін және білім беру кеңістігін барлық оқушы үшін қолжетімді етуге бағытталған кешенді ұстаным болып табылады. Мұндай жағдайда дефектолог арнайы педагогикалық білім мен жалпы білім беру тәжірибесінің арасындағы байланысты қамтамасыз ететін маңызды мамандардың бірі ретінде көрінеді. Ол баланың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, мұғалімдерге оқу тапсырмаларын бейімдеу, қажетті көрнекі материалдарды таңдау, қолдау көрсету тәсілдерін белгілеу және оқу жетістіктерін бағалау мәселелері бойынша әдістемелік көмек бере алады. Мәселен, мәтінді қабылдауда қиындықтары бар оқушыға көлемі жағынан ықшамдалған материал, негізгі ақпаратты бөліп көрсететін көрнекі тірек немесе тапсырманы орындауға қосымша уақыт ұсынылуы мүмкін. Ал зейінін шоғырландыруда қиындықтары байқалатын бала үшін сабақтың құрылымын алдын ала түсіндіру, әрекеттердің ретін көрсететін визуалды жоспар және қысқа үзілістер ұйымдастыру тиімді болуы ықтимал. Мұндай бейімдеулер білім мазмұнын негізсіз жеңілдету дегенді білдірмейді, керісінше, баланың оқу мақсатына өзінің мүмкіндіктеріне сәйкес жолмен жетуіне жағдай жасайды. Инклюзивті ортада дефектологтің қызметі пән мұғалімдерімен, педагог-психологпен, логопедпен, әлеуметтік педагогпен және қажет болған жағдайда басқа да мамандармен бірлескен әрекет арқылы жүзеге асырылғанда анағұрлым нәтижелі болады. Әр маманның бақылауы мен кәсіби қорытындысы баланың қажеттіліктерін

жан-жақты түсінуге мүмкіндік беріп, қолдау шараларының өзара үйлесімді жүргізілуіне ықпал етеді. Бұл ретте мамандар арасындағы ақпарат алмасу баланың жеке өміріне қатысты мәліметтердің құпиялылығын сақтай отырып, кәсіби этика талаптарына сәйкес ұйымдастырылуы қажет. Инклюзивті білім берудің табысты болуы тек дефектологтің немесе басқа бір маманның жұмысына тәуелді емес, ол мектеп әкімшілігінің, педагогикалық ұжымның, ата-аналардың және жалпы қоғамның ортақ жауапкершілігін талап етеді. Сондықтан мұғалім-дефектологтің кәсіби міндеттерінің бірі – білім беру ұйымында әр баланың ерекшелігін құрметтеуге, кемсітушілікке жол бермеуге және өзара қолдау мәдениетін қалыптастыруға ықпал ету.

Дефектологиялық жұмыстың табысты жүзеге асуы үшін отбасы мен білім беру ұйымы арасындағы ынтымақтастықтың орны ерекше, өйткені бала күнінің едәуір бөлігін үй жағдайында өткізеді және мектепте қалыптастырылған дағдыларын күнделікті тұрмыста қолдану мүмкіндігі көбіне ата-ананың қолдауына байланысты болады. Мұғалім-дефектолог ата-анамен қарым-қатынас жасағанда тек баланың кемшіліктері мен қиындықтарын атап көрсетумен шектелмей, оның жетістіктерін, қызығушылықтарын және алдағы даму мүмкіндіктерін де нақты мысалдар арқылы түсіндіруі қажет. Ата-ана баласының қандай жағдайда жақсы нәтиже көрсететінін, қандай әрекеттерден шаршайтынын және оған қандай қолдау түрі тиімді екенін білсе, маман ұсынған ұсыныстарды күнделікті өмірде дұрыс қолдана алады. Алайда отбасына берілетін тапсырмалар шамадан тыс күрделі немесе көп болмауы керек, себебі ата-ананың мүмкіндігі, уақыты және педагогикалық дайындығы әртүрлі болады. Сондықтан дефектолог қарапайым әрі түсінікті ұсыныстар әзірлеп, олардың орындалу жолдарын көрсетіп, қажет болған жағдайда ата-анамен бірге практикалық жаттығулар жүргізгені жөн. Мысалы, баланың сөйлеу белсенділігін арттыру үшін үйдегі күнделікті әрекеттерді әңгімелеу, заттардың атауын қайталау, бірге кітап қарау және қарапайым сұрақтар қою пайдалы болуы мүмкін. Өзін-өзі күту дағдыларын дамыту мақсатында киіну, жеке заттарын жинау, тамақтану кезінде қажетті әрекеттерді орындау және жеке гигиена ережелерін сақтау сияқты тұрмыстық міндеттерді баланың мүмкіндігіне сәйкес біртіндеп үйретуге болады. Бұл жұмыстарда баланың орнына барлық әрекетті ересектердің орындап беруі оның дербестікке ұмтылысын төмендетуі мүмкін екенін ескеру маңызды. Керісінше, балаға әрекетті өздігінен орындауға уақыт беру, қажет болғанда ғана бағыттау және сәтті қадамдарын қолдау оның өзіне деген сенімін нығайтады. Ата-анамен жүйелі байланыс орнату барысында маман олардың эмоционалдық жағдайын да назардан тыс қалдырмауы керек, өйткені ерекше қажеттілігі бар баланы тәрбиелеу отбасынан көп күш, сабыр және тұрақты жауапкершілік талап етеді. Ата-ананың алаңдаушылығын түсіну, сұрақтарына кәсіби әрі әдепті жауап беру және отбасын педагогикалық үдерістің белсенді қатысушысы ретінде қабылдау өзара сенімнің қалыптасуына мүмкіндік береді. Осылайша отбасы мен дефектологтің бірлескен әрекеті мектепте меңгерілген дағдылардың үй жағдайында бекітілуіне, ал үйде қалыптасқан оң өзгерістердің білім беру ортасында жалғасуына негіз болады.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жүргізілетін дефектологиялық жұмыстың тағы бір маңызды қыры – оның нәтижелерін дұрыс бағалау және педагогикалық қолдаудың мазмұнын алынған мәліметтерге сәйкес өзгертіп отыру. Кез келген түзету-дамыту бағдарламасы бастапқыда белгіленген мақсаттарға сүйенгенімен, баланың даму қарқыны әрдайым біркелкі бола бермейтіндіктен, оның мазмұны белгілі бір уақыт аралығында қайта қарастырылуы қажет. Кейбір дағдылар қысқа мерзімде қалыптасса, басқалары ұзақ уақыт бойы қайталауды, тұрақты қолдауды және әртүрлі жағдайда қолдануды талап етеді. Сондықтан жұмыстың нәтижесін тек орындалған тапсырмалардың санымен немесе белгілі бір нормативке сәйкестігімен бағалау жеткіліксіз. Баланың бұрын өздігінен орындай алмаған әрекетті қазір аздаған көмектің көмегімен орындауының өзі маңызды ілгерілеу болып саналады. Сол сияқты сабақ барысында сұрақ қоюға батылдануы, құрдасымен байланыс орнатуы, өз қажеттілігін сөзбен немесе балама коммуникация құралдарымен білдіруі де

педагогикалық қолдаудың нәтижесін көрсетеді. Бағалау кезінде баланың жеке даму динамикасын, тапсырманы орындаудағы дербестік деңгейін, алған дағдыларын жаңа жағдайда қолдану қабілетін және әлеуметтік ортаға қатысу белсенділігін ескеру орынды. Бұл мәліметтер педагогке қандай әдістердің тиімді болғанын, қандай бағыттарда қосымша жұмыс қажет екенін және алдағы кезеңде қандай мақсаттар қою керектігін анықтауға көмектеседі. Сонымен бірге нәтижелерді тіркеу мен талдау маманның кәсіби қызметіне жүйелілік енгізіп, педагогикалық шешімдердің кездейсоқ емес, нақты бақылау мен дәлелдерге негізделуіне мүмкіндік береді. Баланың дамуындағы уақытша тоқырауларды немесе бұрын қалыптасқан дағдыларды қолданудағы қиындықтарды бірден сәтсіздік деп қабылдауға болмайды, өйткені даму үдерісіне денсаулық жағдайы, эмоционалдық ахуал, әлеуметтік орта және басқа да факторлар ықпал етуі мүмкін. Мұндай жағдайда педагог баланың мүмкіндіктерін қайта бағалап, тапсырмалардың күрделілігін, қолдау көлемін немесе жұмыс тәсілдерін өзгерту арқылы оқу үдерісін жалғастыра алады. Ең бастысы, бағалау баланы жазалау немесе оның мүмкіндіктерін шектеу құралына айналмай, оның алға жылжуына бағыт беретін педагогикалық тетік ретінде қолданылуы тиіс. Осы ұстаным дефектологиялық жұмыстың гуманистік мазмұнын сақтап, әр баланың даму жолын жеке құндылық ретінде қабылдауға мүмкіндік береді.

Қазіргі қоғамда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға қатысты көзқарастың өзгеруі дефектолог маманның кәсіби жауапкершілігін бұрынғыдан да арттыра түсуде. Бұрын баланың дамуындағы ерекшеліктер көбіне медициналық немесе психологиялық сипаттамалар арқылы түсіндіріліп, оның білім беру кеңістігіндегі мүмкіндіктері шектеулі түрде қарастырылса, қазіргі педагогикалық ұстаным баланың әлеуетіне, дербестігіне және қоғам өміріне қатысу құқығына басымдық береді. Бұл өзгеріс мұғалім-дефектологтен тек арнайы әдістемелерді меңгеруді ғана емес, заманауи білім беру технологияларын, баламалы коммуникация тәсілдерін, цифрлық ресурстарды және жеке қолдау құралдарын орынды пайдалана білуді талап етеді. Мәселен, интерактивті тапсырмалар, дыбыстық материалдар, визуалды кестелер, электрондық оқу ресурстары мен арнайы коммуникациялық қосымшалар кейбір балалардың ақпаратты қабылдауын жеңілдетіп, оқу әрекетіне қатысу мүмкіндігін кеңейте алады. Алайда технологияны қолдану өздігінен нәтиже бермейді, өйткені оның тиімділігі баланың жеке қажеттілігіне сәйкестігіне және педагогтің оны мақсатты түрде пайдалана білуіне байланысты. Кейбір жағдайда қарапайым суретті карточкалар, заттық үлгілер немесе қолмен орындалатын әрекеттер күрделі цифрлық бағдарламаларға қарағанда әлдеқайда пайдалы болуы мүмкін. Сондықтан маман технологиялық жаңалықтарды таңдағанда олардың сыртқы тартымдылығына емес, нақты педагогикалық міндетті шешуге қаншалықты көмектесетініне назар аударуы қажет. Дефектологтің кәсіби дамуы да үздіксіз сипатта болуы тиіс, себебі арнайы педагогика саласындағы ғылыми зерттеулер, әдістемелік тәсілдер және инклюзивті білім беру тәжірибесі үнемі жаңарып отырады. Кәсіби біліктілікті арттыру курстарына қатысу, ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді зерделеу, тәжірибелі мамандармен пікір алмасу және өз жұмысының нәтижелеріне рефлексия жасау педагогтің кәсіби көзқарасын кеңейтеді. Сонымен бірге маман өзінің эмоционалдық ресурсын сақтауға да көңіл бөлуі керек, өйткені ұзақ мерзімді педагогикалық қолдау үлкен шыдамдылықты, тұрақты назарды және эмоциялық тұрақтылықты қажет етеді. Баланың дамуындағы баяу өзгерістерге қарамастан, оның мүмкіндігіне сену, әрбір жетістігін бағалау және кәсіби міндетіне жауапкершілікпен қарау дефектолог маманның маңызды адамгершілік қасиеттерінің қатарына жатады. Осы тұрғыдан алғанда дефектологтің қызметі тек білім беру саласындағы мамандық емес, ол баланың өмірлік мүмкіндіктерін кеңейтуге, оның қоғамдағы орнын табуына және адамдық қадір-қасиетін сақтауға бағытталған әлеуметтік маңызы зор кәсіби миссия болып табылады.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жүргізілетін дефектологиялық жұмыстың қоғамдық маңызы оның жеке баланың дамуымен шектелмей, білім беру ұйымындағы өзара қарым-қатынас мәдениетіне және жалпы қоғамның адамға деген

көзқарасына ықпал етуінен де көрінеді. Әр баланың ерекшелігін қабылдау, оның мүмкіндіктерін құрметтеу және қолдау көрсету қажеттілігін табиғи құбылыс ретінде түсіну – инклюзивті мәдениеттің негізгі белгілері. Мұндай мәдениет бір күнде қалыптаспайды, ол педагогтердің күнделікті іс-әрекеті, ата-аналардың тәрбиелік ұстанымы, балалар арасындағы өзара сыйластық және білім беру ұйымының жүйелі саясаты арқылы біртіндеп орнығады. Егер бала мектепте өз ерекшелігіне байланысты шеттетілмей, керісінше, ортақ әрекетке қатысуға мүмкіндік алса, ол өзін қауіпсіз сезініп, білім алуға деген қызығушылығын сақтай алады. Ал оның құрдастары әртүрлі мүмкіндіктері бар адамдармен қарым-қатынас жасау арқылы төзімділік, жанашырлық, өзара көмек және жауапкершілік сияқты маңызды адами қасиеттерді меңгереді. Осылайша инклюзивті орта тек ерекше қажеттілігі бар балалар үшін ғана емес, барлық оқушының әлеуметтік және тұлғалық дамуы үшін құнды тәжірибе қалыптастырады. Дефектологтің кәсіби қызметі осы үдерісте баланың қажеттіліктерін түсіндіру, педагогикалық қолдау тәсілдерін ұсыну және білім беру кеңістігінде кедергісіз қатысу мүмкіндігін арттыру арқылы маңызды рөл атқарады. Әрине, мұндай міндеттерді жүзеге асыру үшін материалдық-техникалық жағдайдың жеткілікті болуы, мамандармен қамтамасыз ету, педагогтердің арнайы даярлығы және ата-аналармен тұрақты байланыс қажет. Дегенмен білім беру сапасын тек ғимараттың жабдықталуы немесе арнайы құралдардың саны арқылы бағалау дұрыс емес, өйткені баланың жеке тұлға ретінде қабылдануы, оның пікіріне құрметпен қарау және дербес әрекетіне мүмкіндік беру де сапалы қолдаудың ажырамас белгілері болып саналады. Сондықтан дефектологиялық жұмысты ұйымдастыруда материалдық жағдай мен адами қарым-қатынастың үйлесімділігіне ерекше мән берілуі тиіс. Баланың бойындағы мүмкіндікті дер кезінде байқап, оны дамытуға бағытталған педагогикалық әрекет кейде оның болашақтағы білім алу жолына, мамандық таңдауына және әлеуметтік өміріне елеулі ықпал етуі мүмкін. Осы себепті мұғалім-дефектологтің күнделікті еңбегіндегі әрбір сабақ, әрбір түсіндіру, әрбір қолдау көрсету әрекеті баланың ертеңгі өміріне жасалған маңызды қадам ретінде бағалануы қажет.

Қорытындылай келе, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жүргізілетін дефектологиялық жұмыстар – баланың жеке даму ерекшеліктерін ескеруге, оның танымдық және тілдік мүмкіндіктерін кеңейтуге, әлеуметтік ортаға бейімделуіне әрі дербес өмір сүру дағдыларын қалыптастыруға бағытталған көпқырлы педагогикалық үдеріс. Оның маңыздылығы баланың бойындағы қиындықтарды анықтаумен ғана шектелмей, сол қиындықтарды еңсеруге мүмкіндік беретін ішкі әлеуетін ашуымен, өзіне деген сенімін нығайтуымен және қоғам өміріне белсенді қатысуына жағдай жасауымен айқындалады. Мұғалім-дефектологтің кәсіби қызметі осы міндеттерді жүзеге асыруда ғылыми білімді, әдістемелік шеберлікті, педагогикалық байқағыштықты және жоғары адамгершілік жауапкершілікті бір арнаға тоғыстырады. Әр баланың даму жолы өзіндік ерекшелікке ие болғандықтан, түзету-дамыту жұмыстары да дайын үлгілерді механикалық түрде қайталауға емес, нақты қажеттіліктерді зерделеу мен жеке мүмкіндіктерді ескеруге негізделуі керек. Жүйелі диагностика, мақсатты түзету, психологиялық-педагогикалық қолдау, отбасы және білім беру ұйымы арасындағы ынтымақтастық өзара үйлескен жағдайда ғана баланың дамуындағы оң өзгерістер тұрақты сипат алады. Инклюзивті білім беру жағдайында дефектологтің міндеті баланы ортаға бейімдеу ғана емес, білім беру ортасының өзін әртүрлі қажеттіліктері бар балалар үшін қолжетімді әрі қолайлы етуге ықпал ету болып табылады. Бұл бағытта педагогикалық ұжымның ортақ жауапкершілігі, мамандардың кәсіби өзара әрекеттестігі және ата-аналардың белсенді қатысуы ерекше мәнге ие. Баланың кішкентай жетістігінің өзі оның алға қарай жасаған маңызды қадамы екенін түсіну педагогке түзету жұмысының мазмұнын дұрыс бағалауға және ұзақ мерзімді нәтижеге бағытталуға мүмкіндік береді. Ең бастысы, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаға көмек көрсету оның орнына барлық әрекетті орындау емес, керісінше, өз мүмкіндігін пайдаланып, дербес шешім қабылдауына және өмірлік дағдыларды меңгеруіне қажетті жағдай жасау екенін ұмытпаған жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында мүгедектігі бар адамдарды әлеуметтік қорғау туралы: Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 13 сәуірдегі № 39-III Заңы. – Астана, 2005.
2. Назарова Н. М. Специальная педагогика: учебник для студентов высших учебных заведений. – 12-е изд., стер. – Москва: Академия, 2013. – 400 с.
3. Инклюзивное образование: путь в будущее. Международная конференция по образованию, 48-я сессия. – Женева: ЮНЕСКО, 2008.
4. World Health Organization, World Bank. World Report on Disability. – Geneva: World Health Organization, 2011. – 325 p.

ВАЖНОСТЬ ДЕФЕКТОЛОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ, ИМЕЮЩИМИ ОСОБЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПОТРЕБНОСТИ

Аннотация. В статье всесторонне рассматривается значение дефектологической работы с детьми, имеющими особые образовательные потребности, в современной системе образования, а также её влияние на познавательное, речевое, эмоциональное, социальное и личностное развитие ребёнка. Раскрывается педагогическая и социальная значимость создания условий для обучения каждого ребёнка с особыми образовательными потребностями с учётом его индивидуальных особенностей развития, формирования навыков взаимодействия с окружающим миром и активного участия в общественной жизни. Обосновывается положение о том, что профессиональная деятельность учителя-дефектолога не ограничивается организацией коррекционных упражнений, а включает взаимосвязанные задачи по выявлению сохранных возможностей ребёнка, компенсации трудностей развития, раскрытию его потенциала и формированию навыков самостоятельной жизнедеятельности. Особое внимание уделяется определению индивидуального образовательного маршрута с учётом особенностей ребёнка, оказанию психолого-педагогической поддержки, развитию речи и познавательных процессов, содействию социальной адаптации, а также установлению систематического взаимодействия с семьёй и педагогическим коллективом. Описывается роль специалиста-дефектолога в условиях инклюзивного образования, включая координацию междисциплинарного взаимодействия, адаптацию образовательной среды к потребностям ребёнка и повышение его активности в образовательном процессе.

Ключевые слова: особые образовательные потребности, дефектология, учитель-дефектолог, инклюзивное образование, коррекционно-развивающая работа, психолого-педагогическая поддержка, индивидуальный образовательный маршрут, познавательное развитие, социальная адаптация, развитие речи, личностное становление, педагогическая поддержка.

Жолмырзаева Айтолкын Жолдасовна
Бастауыш сынып мұғалімі
«№72 орта мектебі» КММ
Қызылорда облысы, Арал ауданы, Райым елді мекені

ЭКОЛОГИЯ ТАБИҒАТТЫ ҚАЛАЙ ҚОРҒАЙМЫЗ?

Аңдатпа. Мақалада бастауыш сынып оқушыларына экологиялық білім беру мен табиғатты қорғау мәдениетін қалыптастырудың ғылыми-әдістемелік негіздері қарастырылады. Қазіргі кезеңде қоршаған ортаның ластануы, табиғи ресурстардың азаюы, тұрмыстық қалдықтардың көбеюі және климаттың өзгеруі адамзат алдында тұрған маңызды мәселелердің қатарына жатады. Осыған байланысты өскелең ұрпақтың табиғатқа жауапкершілікпен қарауын қалыптастыру білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Мақалада бастауыш мектеп жасындағы балалардың экологиялық түсініктерін дамыту ерекшеліктері, табиғатты қорғауға бағытталған оқу әрекеттерін ұйымдастыру жолдары, зерттеушілік және жобалық әдістерді қолдану мүмкіндіктері талданады. Сонымен қатар жаратылыстану пәнінің мазмұнын экологиялық тәрбиемен байланыстыру, табиғат аясындағы бақылауларды ұйымдастыру, қалдықтарды сұрыптау, суды және электр энергиясын үнемдеу, өсімдіктер мен жануарларға қамқорлық жасау сияқты практикалық жұмыстардың тәрбиелік маңызы ашылады. Экологиялық білімнің нәтижелілігі оқушының теориялық мәліметтерді меңгеруімен ғана емес, күнделікті өмірде табиғатты қорғауға бағытталған әрекеттерді саналы түрде орындауымен бағалануы қажеттігі негізделеді. Ұсынылған әдістемелік тәсілдер бастауыш сынып мұғалімдеріне оқушылардың экологиялық сауаттылығын, зерттеушілік қабілеттерін, жауапкершілігін және қоршаған ортаға деген жанашырлық сезімін дамытуға бағытталған оқу-тәрбие жұмыстарын тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: экология, экологиялық тәрбие, экологиялық мәдениет, табиғатты қорғау, бастауыш сынып, экологиялық сауаттылық, қоршаған орта, табиғи ресурстар, зерттеушілік әрекет, жобалық оқыту, тұрақты даму, экологиялық жауапкершілік.

Кіріспе

Табиғат – адамзат тіршілігінің негізі, өмір сүру ортасы және ұрпақтан ұрпаққа жалғасатын ортақ құндылық. Адам күнделікті өмірінде ауаны жұтады, суды пайдаланады, өсімдіктер мен жануарлар дүниесінің игіліктерін көреді. Сондықтан қоршаған ортаның жағдайы адамның денсаулығына, тұрмыс сапасына және болашақ ұрпақтың өмір сүру мүмкіндіктеріне тікелей ықпал етеді. Алайда табиғи ресурстарды шамадан тыс пайдалану, қоқысты ретсіз тастау, су көздерін ластау, жасыл желектердің азаюы сияқты әрекеттер қоршаған ортаға зиян келтіреді. Мұндай мәселелерді шешу тек арнайы мекемелердің немесе эколог мамандардың міндеті емес. Табиғатты қорғау әр адамның күнделікті өмірдегі жауапты әрекетінен басталады.

Осы тұрғыдан алғанда, бастауыш мектеп кезеңінде экологиялық білім мен тәрбие беру ерекше маңызға ие. Бастауыш сынып оқушысы қоршаған ортаны белсенді танып, табиғат құбылыстарына қызығушылық танытады, үлкендердің әрекеттерін бақылап, олардың мінез-құлық үлгілерін қайталайды. Егер бала ерте жастан бастап суды босқа ағызбауға, өсімдікті сындырмауға, жануарларға зиян келтірмеуге, қоқысты белгіленген орынға тастауға үйренсе, мұндай әрекеттер біртіндеп тұрақты әдетке айналуы мүмкін.

Экологиялық тәрбие оқушыға табиғат туралы мәліметтерді жеткізумен шектелмеуі керек. Оның негізгі мақсаты – табиғаттағы құбылыстардың өзара байланысын түсінетін, өз әрекетінің салдарын бағалай алатын және қоршаған ортаны қорғауға саналы түрде қатысатын тұлға қалыптастыру. Мысалы, оқушыға судың тіршілік үшін қажет екенін түсіндіру маңызды,

бірақ оның суды үнемдеудің нақты жолдарын білуі және күнделікті тұрмыста қолдануы одан да маңызды нәтиже болып саналады.

Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI Экология кодексі қоршаған ортаны қорғау мен табиғи ресурстарды пайдалануға қатысты құқықтық негіздерді белгілейді. Кодексте табиғатты сақтау және оның ресурстарына ұқыпты қарау азаматтардың міндеттерімен байланыстырылады [1]. Бұл қағиданы бастауыш мектепте оқушылардың жас ерекшелігіне сай түсіндіріп, табиғатқа қамқорлық жасаудың азаматтық жауапкершілік екенін ұғындыруға болады.

ЮНЕСКО-ның тұрақты даму мақсаттарына арналған білім беру жөніндегі ұсынымдарында білім алушылардың біліммен қатар қажетті дағдыларды, құндылықтарды және жауапты әрекет ету ұстанымдарын меңгеруіне назар аударылады [2]. Демек, экологиялық білім беру теория мен тәжірибені өзара байланыстырып, оқушыны табиғатты қорғауға бағытталған нақты әрекеттерге қатыстыруы тиіс.

Мақаланың мақсаты – бастауыш сынып оқушыларына экологиялық білім беру арқылы табиғатты қорғау мәдениетін қалыптастырудың ғылыми-әдістемелік негіздерін ашу және мұғалімнің тәжірибелік жұмысына арналған тиімді әдістерді ұсыну.

1. Экологиялық білім берудің ғылыми-педагогикалық негіздері

Экологиялық білім беру – оқушылардың қоршаған орта туралы ғылыми түсініктерін қалыптастыруға, табиғат пен адам арасындағы өзара байланысты ұғындыруға және табиғи ресурстарға жауапкершілікпен қарауға тәрбиелеуге бағытталған педагогикалық үдеріс. Оның негізгі ерекшелігі – теориялық білімді практикалық әрекетпен байланыстыру. Оқушы табиғат туралы мәліметтерді меңгеріп қана қоймай, сол білімді күнделікті өмірде қолдануға үйренуі керек. Мысалы, судың тіршілік үшін маңызын түсіну, оны үнемдеу жолдарын білу және тұрмыста суды босқа ағызбау – экологиялық білімнің тәжірибелік нәтижесі. Осы тұрғыдан алғанда, экологиялық білім беру жаратылыстану пәнінің мазмұнымен ғана шектелмей, оқушының дүниетанымын, құндылықтарын және қоршаған ортаға қатысты мінез-құлқын қалыптастыратын кешенді педагогикалық бағыт болып саналады.

Бастауыш сыныпта экологиялық білім берудің маңызы балалардың қоршаған ортаға деген алғашқы тұрақты көзқарастары қалыптасатын кезеңмен байланысты. Бұл жаста оқушылар табиғат құбылыстарына қызығушылық танытып, бақылау арқылы қорытынды жасауға және үлкендердің іс-әрекеттерін қайталауға бейім келеді. Сондықтан мұғалімнің табиғатқа деген көзқарасы мен күнделікті мінез-құлқы оқушыларға үлгі болады. Егер педагог мектеп ауласын таза ұстауға, қағазды үнемдеуге, өсімдіктерге күтім жасауға және табиғи ресурстарды ұқыпты пайдалануға өзі жауапкершілікпен қараса, балалар да осы әрекеттердің маңызын тәжірибе арқылы түсінеді. Мұғалім оқушыларға табиғатты қорғау туралы ережелерді айтып қана қоймай, олардың күнделікті оқу әрекетінде осы қағидаларды қолдануына мүмкіндік жасауы қажет.

Экологиялық білім берудің мазмұнын үш негізгі бағытқа бөліп қарастыруға болады. Бірінші бағыт – танымдық білім. Оған табиғат компоненттері, тірі ағзалардың тіршілік жағдайлары, табиғи ресурстар және қоршаған ортадағы өзгерістер туралы түсініктер жатады. Екінші бағыт – құндылықтық тәрбие. Бұл табиғатқа жанашырлық таныту, тірі ағзалардың тіршілік ету ерекшеліктерін құрметтеу және қоршаған ортаны ортақ құндылық ретінде қабылдау арқылы көрінеді. Үшінші бағыт – практикалық әрекет. Ол табиғатты бақылау, өсімдіктерге күтім жасау, қалдықтарды азайту және қоршаған ортаны қорғауға арналған жобаларға қатысу сияқты жұмыстарды қамтиды. Аталған бағыттардың өзара байланысы экологиялық білімнің нәтижелілігін арттырады. Егер оқушы табиғаттағы құбылыстарды түсініп, олардың маңызын сезініп, сол білімді іс жүзінде қолдана алса, экологиялық мәдениеттің қалыптасуына қажетті негіз қаланады.

Экологиялық білім берудің ғылыми-педагогикалық негіздерін түсіндіруде тұлғаға бағдарланған, әрекеттік және зерттеушілік тәсілдердің маңызы зор. Тұлғаға бағдарланған тәсіл

әр баланың қызығушылығын, қабылдау ерекшелігін және жеке мүмкіндіктерін ескеруге бағытталады. Мысалы, табиғатты қорғау тақырыбында бір оқушы сурет салу арқылы өз ойын білдірсе, екіншісі бақылау күнделігін жүргізіп, үшіншісі ауызша қорытынды жасай алады. Әрекеттік тәсіл оқушының білімді нақты орындау арқылы меңгеруін көздейді. Ал зерттеушілік тәсіл балаларды сұрақ қоюға, болжам жасауға, бақылау жүргізуге және алынған нәтижелерді салыстыруға үйретеді. Мәселен, «Өсімдіктің өсуіне қандай жағдайлар қажет?» деген сұрақ бойынша оқушылар тұқымның өсуін бақылап, жарық пен судың әсері туралы бастапқы түсініктерін тәжірибе арқылы толықтыра алады. Мұндай жұмыстар баланың танымдық белсенділігін арттырып, ғылыми ойлау дағдыларының бастапқы негіздерін қалыптастырады.

Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI Экология кодексі қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін негізгі нормативтік құқықтық құжаттардың бірі болып табылады [1]. Бұл құжаттың мазмұнын бастауыш сынып оқушыларына толық құқықтық мәтін түрінде түсіндіру міндетті емес. Оның негізгі идеяларын балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес өмірлік жағдаяттар арқылы ашуға болады. Мысалы, қоғамдық орында қоқыс тастамау, су көздерін ластамау, өсімдіктер мен жануарларға зиян келтірмеу және ортақ кеңістікті таза ұстау туралы талқылаулар оқушылардың табиғатты қорғаудың азаматтық жауапкершілікпен байланысты екенін түсінуіне көмектеседі. Осылайша экологиялық білім беру оқушының жеке мінез-құлқын қалыптастырумен қатар, оның қоғам алдындағы жауапкершілігін түсінуіне де ықпал етеді.

Экологиялық тәрбиенің ғылыми негіздерін қарастырғанда халықаралық білім беру ұсынымдарын да ескеру маңызды. ЮНЕСКО-ның Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives атты еңбегінде тұрақты даму үшін білім берудің мақсаты білім алушылардың білімін ғана емес, қажетті дағдыларын, құндылықтарын және жауапты шешім қабылдау қабілетін дамыту екені көрсетіледі [2]. Бұл тұжырым бастауыш мектептегі экологиялық тәрбиенің мазмұнымен тығыз байланысты. Оқушылар табиғи ресурстардың маңызын түсінумен қатар, оларды ұтымды пайдалану жолдарын анықтауға және өз әрекеттерінің ықтимал салдарын бағалауға үйренуі керек. Мысалы, қағазды үнемдеу тапсырмасы арқылы балалар ағаш ресурстарының пайдаланылатынын талқылап, қажетсіз қағаз шығынын азайту жолдарын ұсына алады. Мұндай тапсырмалар экологиялық білімді күнделікті өмірмен байланыстырады.

Қазақстан Республикасында білім беру мазмұнын ұйымдастыруда мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты да маңызды нормативтік негіз болып табылады. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығымен бекітілген мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттар білім беру деңгейлеріндегі күтілетін нәтижелерді айқындайды [3]. Осы талаптарды іске асыру барысында бастауыш сынып мұғалімі жаратылыстану сабақтарында оқушылардың табиғи құбылыстарды бақылауына, қоршаған орта туралы сұрақтар қоюына, қарапайым зерттеулер жүргізуіне және табиғатқа ұқыпты қарау дағдыларын дамытуына жағдай жасауы қажет. Экологиялық мазмұнды тапсырмалар оқушылардың оқу мақсаттарына сәйкес таңдалып, олардың жас ерекшеліктеріне сай күрделендіріліп отырғаны дұрыс.

Экологиялық білім берудің нәтижелілігі оқушының теориялық ақпаратты есте сақтауымен ғана өлшенбейді. Оның нәтижесі табиғатқа қатысты сұрақтарға жауап бере алуынан, экологиялық мәселелердің себептері мен салдарын қарапайым деңгейде түсіндіруінен және күнделікті әрекетінде жауапкершілік танытуынан көрінеді. Сондықтан мұғалім сабақ барысында бақылау, әңгімелесу, тәжірибе, топтық жұмыс және шағын жобалар сияқты әдістерді өзара байланыстырып қолдануы керек. Мәселен, «Суды қалай үнемдейміз?» тақырыбын өткенде оқушылар судың маңызын талқылап, тұрмыстағы су пайдалану жағдайларын қарастырып, оны үнемдеуге арналған жадынама әзірлей алады. Осындай

жұмыстар арқылы балалар табиғатты қорғау әр адамның қолынан келетін әрекеттерден басталатынын түсінеді.

Қорыта айтқанда, экологиялық білім берудің ғылыми-педагогикалық негіздері оқушының табиғат туралы білімін, құндылықтық көзқарасын және практикалық дағдыларын біртұтас дамытуға бағытталады. Бастауыш сынып мұғалімі осы үш бағытты өзара байланыстыра отырып, балалардың табиғатқа деген қызығушылығын қолдап, зерттеушілік қабілеттерін дамытып, қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауына ықпал етеді. Табиғатты қорғау мәдениетін ерте жастан қалыптастыру – оқушының жеке тұлғалық дамуына және экологиялық сауатты қоғам қалыптастыруға үлес қосатын маңызды педагогикалық міндет.

2. Бастауыш сынып оқушыларының экологиялық мәдениетін қалыптастырудың ерекшеліктері

Экологиялық мәдениет – адамның табиғатқа деген көзқарасынан, қоршаған ортамен қарым-қатынасынан және табиғи ресурстарды пайдалану кезіндегі жауапты әрекеттерінен көрінетін қасиеттер жиынтығы. Бастауыш сынып оқушысының экологиялық мәдениеті табиғат туралы қарапайым білімдерді меңгеруден басталып, қоршаған ортаға қамқорлық көрсету, табиғи құбылыстарды бақылау және өз әрекетінің салдарын түсіну арқылы дамиды. Сондықтан экологиялық мәдениетті қалыптастыру бір реттік тәрбиелік іс-шара емес, күнделікті оқу-тәрбие жұмысына кіріктірілетін жүйелі үдеріс болуы тиіс.

Бастауыш мектеп жасындағы балалар қоршаған ортаны көбіне нақты заттар мен құбылыстар арқылы таниды. Олар ағаштың өсуін, құстардың қозғалысын, жаңбырдың жаууын немесе қардың еруін тікелей бақылаған кезде ақпаратты жақсы қабылдайды. Осы ерекшелікті ескере отырып, мұғалім экологиялық ұғымдарды суреттер, табиғи нысандар, тәжірибелер және өмірлік жағдаяттар арқылы түсіндіруі қажет. Мысалы, «Өсімдікке не қажет?» деген сұрақты талқылау кезінде оқушылар тұқымның өсуін бақылап, су мен жарықтың маңызын анықтай алады.

Экологиялық мәдениеттің маңызды құрамдас бөлігі – эмоциялық қатынас. Табиғатқа деген қызығушылық пен жанашырлық оқушыны оны қорғауға ынталандырады. Алайда баланы табиғатқа зиян келтіргені үшін қорқыту немесе кінәлау тиімді педагогикалық тәсіл болып саналмайды. Оның орнына дұрыс әрекеттің мәнін түсіндіру, жақсы үлгі көрсету және пайдалы іске қатысуға мүмкіндік беру қажет. Мәселен, гүлді жұлуға болмайтынын ғана айтпай, гүлдің өсуіне уақыт қажет екенін, оның жәндіктер үшін де маңызы болуы мүмкін екенін түсіндіру баланың саналы таңдау жасауына көмектеседі.

Экологиялық мәдениетті қалыптастыруда отбасы мен мектептің ынтымақтастығы да маңызды. Үйде суды үнемдеу, азық-түлікті ысырап етпеу, заттарды ұқыпты пайдалану және қоқысты тиісті орынға тастау сияқты әрекеттер мектепте меңгерілген білімді бекітеді. Мұғалім ата-аналарға балаларды міндетті түрде қымбат экологиялық іс-шараларға қатыстыру қажет емес екенін, қарапайым күнделікті әдеттердің де тәрбиелік мәні бар екенін түсіндіре алады.

Экологиялық мәдениетті бағалау кезінде баланың тек ережелерді білуіне емес, оларды іс жүзінде қолдануына назар аударған жөн. Оқушы табиғатты қорғаудың кемінде бірнеше жолын атай алса, өзінің әрекетін түсіндірсе, топтық жұмысқа қатысса және қоршаған ортаға ұқыпты қарауға талпынса, бұл оның экологиялық мәдениетінің дамып келе жатқанын көрсетеді. Мұндай бағалау баланы басқалармен салыстыруға емес, өзінің бастапқы деңгейімен салыстырғандағы ілгерілеуін анықтауға негізделуі керек.

3. «Табиғатты қалай қорғаймыз?» тақырыбын оқытудың негізгі мазмұны

«Табиғатты қалай қорғаймыз?» тақырыбы оқушыларға қоршаған ортаның маңызын түсіндіруге және табиғатты қорғаудың күнделікті өмірде орындалатын жолдарын меңгертуге мүмкіндік береді. Тақырыптың мазмұны қоршаған ортаның тазалығы, су мен ауаны қорғау, өсімдіктер мен жануарларды сақтау, қалдықтарды азайту және табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мәселелерін қамтуы мүмкін. Мұғалім бұл бағыттарды оқушылардың жасына және

оқу бағдарламасының мақсаттарына сәйкес таңдап, бір-бірімен байланыстырып түсіндіруі қажет.

Алдымен оқушылар табиғаттың адам өміріндегі маңызын анықтайды. Ауа тыныс алуға, су тіршілік әрекеттеріне, топырақ өсімдіктердің өсуіне қажет екенін қарапайым мысалдар арқылы талқылайды. Одан кейін адамның табиғатқа пайдалы және зиянды әсерлерін ажыратады. Мысалы, ағаш отырғызу, өсімдікке күтім жасау, қоқысты белгіленген орынға тастау пайдалы әрекеттерге жатады. Ал су көздерін ластау, жасыл желектерді себепсіз зақымдау және қалдықтарды табиғатқа тастау қоршаған ортаға зиян келтіруі мүмкін.

Тақырыпты оқытуда оқушыларға дайын ақпаратты берумен қатар, проблемалық сұрақтар қою тиімді. «Егер мектеп ауласында қоқыс көбейсе, не істеуге болады?», «Суды не үшін үнемдеу қажет?», «Құстардың тіршілігіне қандай жағдайлар қажет?» деген сұрақтар балаларды ойлануға жетелейді. Олар өз тәжірибесіне сүйеніп жауап береді, ұсыныстарын дәлелдейді және басқа оқушылардың пікірлерін тыңдайды.

Қоршаған ортаны қорғау мәселесін түсіндіруде адамның жеке әрекеті мен қоғамдық жауапкершіліктің арақатынасын дұрыс көрсету керек. Мысалы, оқушы қоқысты жерге тастамау арқылы тазалыққа үлес қоса алады, бірақ қалдықтарды тиімді басқару үшін мектептің, жергілікті қауымдастықтың және тиісті ұйымдардың да жүйелі жұмысы қажет. Осылайша бала экологиялық мәселелердің күрделі екенін түсініп, өзінің қолынан келетін әрекеттердің маңызын бағалайды.

Тақырыптың мазмұны оқушының танымдық, тілдік және әлеуметтік дағдыларын дамытуға да ықпал етеді. Балалар табиғат туралы мәтін оқиды, суреттерді салыстырады, бақылау нәтижелерін жазады, өз ұсыныстарын айтады және топтық тапсырмаларды орындайды. Бұл әрекеттер экологиялық білімді басқа оқу мақсаттарымен байланыстыруға мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасының бастауыш білім беруге арналған мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты жаратылыстану саласында қоршаған ортаға қамқорлықпен қарау, биоалуантүрлілікті сақтау және табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану маңызын түсінуге бағытталған күтілетін нәтижелерді қамтиды [3]. Сондықтан аталған тақырыпты оқыту барысында оқушылардың табиғатты қорғау жолдарын түсінуіне ғана емес, бақылау, зерттеу және қорытынды жасау дағдыларын дамытуға да назар аудару қажет.

4. Экологиялық білім беруде қолданылатын тиімді әдіс-тәсілдер

Бастауыш сыныпта экологиялық білім берудің нәтижесі мұғалімнің қолданатын әдістеріне және оқушының сабаққа белсенді қатысуына байланысты. Табиғат туралы мәліметтерді түсіндіру қажет болғанымен, балалардың бақылау, салыстыру, сұрақ қою және өз пікірін дәлелдеу әрекеттері де ұйымдастырылуы керек. Сондықтан сабақ барысында түсіндіру, әңгімелесу, көрнекілік, зерттеу, ойын және жобалық оқыту әдістерін өзара байланыстыра қолданған дұрыс.

Бақылау әдісі оқушылардың табиғи құбылыстарды тікелей танып-білуіне мүмкіндік береді. Мысалы, балалар мектеп ауласындағы ағаштың немесе бөлме өсімдігінің жағдайын бірнеше күн бойы бақылап, жапырақтарының түсі мен өсуіндегі өзгерістерді белгілейді. Бақылау нәтижелері сурет, қысқаша жазба немесе қарапайым кесте түрінде ұсынылуы мүмкін. Мұғалім оқушыларға «Не өзгерді?», «Қандай себеп болуы мүмкін?», «Бұны қалай тексеруге болады?» деген сұрақтар қойып, өздігінен қорытынды жасауына жағдай жасайды.

Зерттеу әдісі балалардың ғылыми танымға деген қызығушылығын арттырады. «Өсімдіктің өсуіне су қалай әсер етеді?» деген сұрақ негізінде шағын тәжірибе ұйымдастыруға болады. Оқушылар бірнеше бірдей тұқымды отырғызып, олардың өсу жағдайларын салыстырады. Тәжірибеде қауіпсіз материалдар қолданылып, нәтижелер жүйелі тіркелуі керек. Мұғалім оқушыларға бір уақытта бірнеше жағдайды өзгерту нәтижені түсіндіруді қиындататынын қарапайым тілмен түсіндіре алады.

Проблемалық оқыту экологиялық мәселені шешудің жолдарын іздеуге бағытталады. Мысалы, сыныпта пайдаланылған қағаз көп жиналса, балалар оның мөлшерін қалай азайтуға

болатынын талқылайды. Олар қағазды екі жағынан пайдалану, қажетсіз басып шығаруды қысқарту және жарамды қағазды бөлек жинау сияқты ұсыныстар жасайды. Мұғалім әр ұсыныстың орындалу мүмкіндігін және мектептің нақты жағдайына сәйкестігін бірге талдайды.

Ойын технологиялары оқушылардың қызығушылығын қолдап, экологиялық ережелерді есте сақтауға көмектеседі. «Пайдалы және зиянды әрекеттер» ойынында балалар берілген жағдаяттарды екі топқа бөледі. «Табиғатқа көмектес» ойынында олар әртүрлі экологиялық мәселелерге шешім ұсынады. Ойыннан кейін жауаптардың себептерін талқылау маңызды, себебі бұл оқушының жай ғана таңдау жасауымен шектелмей, өз шешімін түсіндіруіне жағдай жасайды.

Жобалық оқыту оқушыларды ортақ мақсатқа жету үшін жоспар құруға және бірлесіп жұмыс істеуге үйретеді. «Біздің сыныптың экологиялық ережелері», «Суды үнемдейік» немесе «Мектеп ауласындағы өсімдіктер» сияқты шағын жобалар ұйымдастыруға болады. Жобаның нәтижесі плакат, ауызша таныстырылым, бақылау күнделігі немесе қысқа жадынама түрінде ұсынылады.

Аталған әдістерді таңдағанда оқушылардың жас ерекшеліктері, қауіпсіздігі және оқу мақсаты ескерілуі тиіс. Әр сабақта барлық әдісті қолдану міндетті емес. Ең бастысы – оқушының білімді белсенді меңгеруіне және оны өмірлік жағдаяттарда қолдануына жағдай жасау.

5. Табиғатты қорғауға арналған практикалық жұмыстар мен экологиялық жобалар

Экологиялық білімнің нәтижелі болуы оқушылардың табиғат туралы теориялық мәліметтерді меңгеруімен ғана шектелмейді. Ең маңыздысы – алған білімін күнделікті өмірде қолдана білуі, қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауы және табиғатты қорғауға бағытталған қарапайым әрекеттерді өз еркімен орындауға дағдылануы. Осы тұрғыдан алғанда, бастауыш сыныпта ұйымдастырылатын практикалық жұмыстар мен экологиялық жобалардың тәрбиелік және дамытушылық маңызы зор. Себебі бастауыш мектеп жасындағы балалар қоршаған ортаны тікелей бақылау, тәжірибе жасау, салыстыру, сұрақ қою және өз қолымен белгілі бір жұмыс орындау арқылы жақсы меңгереді. Табиғатты қорғау бағытындағы тапсырмалар оқушыға экологиялық мәселені жақын ортасынан көруге және оны шешуге өзінің де үлес қоса алатынын түсінуге мүмкіндік береді.

Практикалық жұмыстарды ұйымдастыру кезінде олардың мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктеріне, танымдық мүмкіндіктеріне және мектептің нақты жағдайына сәйкес болуы қажет. Мұғалім балаларға бірден күрделі экологиялық мәселелерді шешуді міндеттемей, олардың күнделікті өмірінде кездесетін қарапайым жағдайлардан бастағаны дұрыс. Мысалы, суды үнемдеу, электр энергиясын орынсыз пайдаланбау, қағазды ұқыпты қолдану, бөлме өсімдіктеріне күтім жасау, мектеп ауласын таза ұстау сияқты әрекеттер экологиялық мәдениетті қалыптастырудың бастапқы қадамдары болып саналады. Мұндай жұмыстардың басты ерекшелігі – оқушының өз әрекетінің қоршаған ортаға әсерін түсінуі және жауапты мінез-құлықтың нақты үлгісін қалыптастыруы.

Бірінші практикалық жұмыс ретінде «Біздің сыныптың экологиялық жағдайы» атты бақылау тапсырмасын ұйымдастыруға болады. Бұл жұмыстың негізгі мақсаты – оқушылардың өздері күнделікті білім алатын ортаның тазалығы мен экологиялық жағдайына назар аударуына жағдай жасау. Мұғалім сыныпты бірнеше шағын топқа бөліп, әр топқа белгілі бір бақылау бағытын ұсынады. Бірінші топ қағаздың қалай пайдаланылатынын, екінші топ жарық пен электр құралдарының орынсыз қосылып тұру жағдайларын, үшінші топ бөлме өсімдіктерінің күтімін, төртінші топ сыныптағы тазалық пен қалдықтардың жиналу тәртібін бақылайды. Бақылау нәтижесінде оқушылар байқалған мәселелерді белгілеп, оларды шешудің жолдарын ұсынады.

Мысалы, кейбір оқушылар дәптердің бос парақтарын пайдаланбай жыртып тастау немесе қағазды қажетсіз көп қолдану жағдайларын байқауы мүмкін. Осы мәселені шешу үшін қағаздың екі бетін де тиімді пайдалану, таза қалған парақтарды шығармашылық

тапсырмаларға қолдану, пайдаланылған қағазды бөлек жинау жөнінде ұсыныстар жасалады. Сонымен бірге сабақ аяқталғаннан кейін жарықты сөндіру, бөлмеден шығарда электр құралдарын тексеру және өсімдіктерді белгіленген кесте бойынша суару сияқты ортақ ережелер қабылданады. Бір аптадан немесе бір айдан кейін оқушылар бастапқы бақылау нәтижелерімен салыстырып, қандай өзгерістер болғанын анықтайды. Осылайша балалар экологиялық тәртіптің бір реттік шара емес, күнделікті орындалатын жауапты әрекет екенін түсінеді.

Екінші бағыт – «Суды үнемдейік» атты шағын экологиялық жоба. Су – тіршіліктің негізгі көзі, сондықтан оны қорғау мен тиімді пайдалану мәселесін бастауыш сыныптан бастап түсіндіру маңызды. Жоба барысында оқушылар судың адам өміріндегі, өсімдіктер мен жануарлардың тіршілігіндегі маңызын талқылайды. Мұғалім балаларға «Сусыз табиғатта қандай өзгерістер болуы мүмкін?», «Адам суды қандай мақсатта пайдаланады?», «Мектепте және үйде суды қалай үнемдей аламыз?» деген сұрақтар қояды. Оқушылар өздерінің күнделікті тәжірибесіне сүйене отырып, жауап береді және суды үнемдеу жолдарын ұсынады.

Жоба аясында оқушылар ата-аналарымен бірге үйдегі су пайдалану дағдыларын бақылап, суды қажетсіз ағызу жағдайларын анықтай алады. Мысалы, тіс тазалау кезінде кранды ашық қалдырмау, қол жуғаннан кейін суды толық жабу, суды ойын мақсатында орынсыз пайдаланбау сияқты қарапайым ережелерді меңгереді. Сонымен қатар балалар «Суды үнемдеудің 7 ережесі» атты жадынама, суретті плакат немесе шағын кітапша дайындайды. Дайын жұмыстарды сынып бұрышына немесе мектептің ақпараттық тақтасына орналастыруға болады. Жоба соңында оқушылар өздерінің қандай әрекеттерді тұрақты орындағанын айтып, суды үнемдеудің табиғатты қорғаудағы рөлін қорытындылайды.

Үшінші жоба – «Қалдықтарды азайту жолдары». Қазіргі қоғамда тұрмыстық қалдықтардың көбеюі қоршаған ортаның ластануына әсер ететін маңызды мәселелердің бірі болып отыр. Сондықтан оқушыларға қалдықтарды азайту, заттарды қайта пайдалану және оларды тиісті тәртіппен сұрыптау туралы түсінік беру қажет. Жобаның бастапқы кезеңінде балалар сыныпта немесе мектепте күнделікті қандай қалдықтар пайда болатынын бақылайды. Олар қағаз, картон, пластик қаптама және басқа тұрмыстық қалдықтардың түрлерін анықтап, олардың қайсысын қайта пайдалануға болатынын талқылайды.

Бұл жұмыста мұғалім қалдықтардың барлығын бірдей қайта өңдеуге болады деген түсінік қалыптастырмауы керек. Себебі әр елді мекенде, тіпті бір қаланың әр ауданында да қалдықтарды бөлек жинау мен қабылдау тәртібі әртүрлі болуы мүмкін. Сондықтан оқушыларға жергілікті қабылдау орындарының талаптарын түсіндіріп, нақты ақпаратқа сүйенген дұрыс. Қағаздан бұйым жасау, пайдалануға жарамды қораптардан оқу құралдарын сақтайтын ыдыс дайындау, бір рет қолданылатын заттардың орнына ұзақ пайдаланылатын бұйымдарды таңдау сияқты тапсырмалар арқылы балалар заттың құндылығын түсінеді. Ал батареялар, шамдар, электрондық құрылғылар және басқа қауіпті қалдықтарды балалардың өздігінен жинауына немесе бөлшектеуіне жол берілмеуі тиіс. Мұндай қалдықтарды жинау мен тапсыру жұмыстары тек ересектердің бақылауымен және арнайы қабылдау орындары арқылы жүзеге асырылуы қажет.

Төртінші практикалық бағыт – «Жасыл мектеп ауласы» экологиялық жобасы. Бұл жоба оқушылардың табиғатпен тікелей байланысын арттырып, өсімдіктерге қамқорлық жасау дағдысын қалыптастыруға бағытталады. Алдымен оқушылар мектеп ауласындағы ағаштарды, бұталарды, гүлдерді және басқа да өсімдіктерді бақылайды. Олар өсімдіктердің өсуіне қажетті жағдайларды анықтап, жарықтың, судың, топырақтың және ауаның маңызын талқылайды. Мұғалім оқушыларға өсімдіктерді тек сәндік мақсатта емес, тірі табиғаттың маңызды бөлігі ретінде қарастыруды үйретеді.

Мектеп әкімшілігімен келісе отырып, оқушылар өсімдіктерге күтім жасау, аумақты тазалықта ұстау, көшеттерді бақылау немесе жергілікті ортаға бейімделген өсімдіктерді отырғызу жұмыстарына қатыса алады. Өсімдік түрлерін таңдағанда аймақтың климаттық ерекшеліктері, топырақ жағдайы, су қажеттілігі және жергілікті табиғи орта ескерілуі керек.

Мысалы, суды көп қажет ететін өсімдіктерді су тапшылығы байқалатын аумақта жаппай отырғызу тиімді шешім болмауы мүмкін. Осы арқылы оқушылар табиғатты қорғау кезінде тек жақсы ниет қана емес, ғылыми негізделген шешім де қажет екенін түсінеді. Жоба барысында әр топ белгілі бір өсімдікке жауапты болып, оның өсуін бақылау күнделігін жүргізе алады. Күнделікке өсімдіктің сыртқы өзгерістері, жапырақтарының жағдайы, өсу ерекшеліктері және күтім жасау барысында байқалған нәтижелер жазылады.

Бесінші жұмыс ретінде «Табиғатқа қамқорлық апталығын» өткізуге болады. Бұл шараны бір сынып көлемінде немесе бастауыш мектеп оқушылары арасында ұйымдастыруға мүмкіндік бар. Апталық барысында әр күн белгілі бір экологиялық тақырыпқа арналады. Мысалы, бірінші күні су ресурстарын қорғау, екінші күні ауаның тазалығы, үшінші күні өсімдіктерге қамқорлық, төртінші күні қалдықтарды азайту, бесінші күні жануарларды қорғау мәселелері қарастырылады. Оқушылар сурет салады, шағын әңгіме жазады, экологиялық жұмбақтар шешеді, табиғатты қорғауға арналған ұрандар дайындайды және топтық тапсырмалар орындайды. Мұндай шаралар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып қана қоймай, экологиялық мәселелерді әртүрлі қырынан қарастыруға мүмкіндік береді.

Практикалық жұмыстардың нәтижелі болуы үшін мұғалім оқушылардың әрекетін жүйелі түрде бақылап, олардың жетістіктерін бағалауы қажет. Бұл ретте бағалау тек орындалған тапсырманың сапасына немесе дайын өнімнің әдемілігіне негізделмеуі керек. Оқушының мәселені байқауы, өз ойын дәлелдеуі, топпен бірлесіп жұмыс істеуі, жауапкершілік танытуы және алған білімін күнделікті өмірде қолдануы да назарға алынуы тиіс. Мысалы, жоба аяқталғаннан кейін оқушыларға «Біз қандай мәселені анықтадық?», «Оны шешу үшін қандай әрекет жасадық?», «Жұмыс барысында қандай қиындық кездесті?», «Біздің әрекетімізден кейін қандай өзгеріс болды?», «Келесі жолы нені жақсартуға болады?» деген сұрақтар қоюға болады. Бұл сұрақтар балалардың өз жұмысына талдау жасауына және нәтижені бағалауына көмектеседі.

Сонымен қатар практикалық тапсырмалардың қауіпсіздік талаптарына сәйкес ұйымдастырылуы ерекше маңызды. Оқушыларға белгісіз өсімдіктерді жеуге, жабайы жануарларға жақындауға, қоқыстарды жалаң қолмен жинауға, су айдындарына өз бетінше баруға немесе қауіпті заттармен жұмыс істеуге рұқсат берілмеуі тиіс. Табиғат аясындағы жұмыстар алдын ала жоспарланып, мұғалімнің немесе жауапты ересек адамның бақылауымен өткізілуі қажет. Қауіпсіздік талаптарын сақтау экологиялық тәрбиенің ажырамас бөлігі болып табылады, өйткені табиғатты қорғау әрекеті адамның өз денсаулығы мен қауіпсіздігіне жауапкершілікпен қарауынан басталады.

Практикалық жұмыстар мен экологиялық жобаларды оқу үдерісіне жүйелі енгізу бастауыш сынып оқушыларының табиғатқа деген көзқарасын өзгертеді. Олар қоршаған ортаны қорғау үлкен ұйымдардың немесе арнайы мамандардың ғана міндеті емес, әр адамның күнделікті әрекетінен басталатынын түсінеді. Суды үнемдеу, қағазды ұқыпты пайдалану, өсімдіктерге күтім жасау, қалдықтарды азайту және мектеп ауласын таза ұстау сияқты қарапайым әрекеттер арқылы оқушыларда экологиялық жауапкершілік қалыптасады. Сонымен бірге олардың бақылау, зерттеу, салыстыру, жоспарлау, шешім қабылдау және өзара ынтымақтастық дағдылары дамиды. Демек, табиғатты қорғауға арналған практикалық жұмыстар – бастауыш мектепте экологиялық мәдениетті қалыптастырудың тиімді педагогикалық құралдарының бірі. Олар оқушының табиғат туралы білімін нақты тәжірибемен ұштастырып, жауапты азамат болып қалыптасуына негіз қалайды.

6. Экологиялық тәрбиені сабақтан тыс жұмыстармен және отбасымен байланыстыру

Экологиялық тәрбие тек пәндік сабақтармен шектелмеуі керек. Оқушының қоршаған ортаға қатысты көзқарасы күнделікті өмірде, мектептің ортақ кеңістігінде, отбасында және қоғамда қалыптасады. Сондықтан мұғалім экологиялық білімді сабақтан тыс іс-шаралармен және ата-аналармен ынтымақтастық арқылы толықтырғаны жөн.

Сабақтан тыс жұмыстарға экологиялық сағаттар, табиғатқа бақылау серуендері, тақырыптық көрмелер, экологиялық викториналар және шағын жобалар жатады. Мысалы, «Табиғатқа қамқорлық апталығы» аясында әр күнге белгілі бір тапсырма белгілеуге болады. Бірінші күні оқушылар табиғатты қорғау ережелерін талқылайды, екінші күні қағазды үнемдеу жолдарын зерттейді, үшінші күні өсімдіктерге күтім жасайды, төртінші күні қалдықтарды азайту туралы ақпараттық плакат әзірлейді. Соңғы күні балалар өздерінің үйренгендерін қорытындылап, келесі аптада жалғастыра алатын әрекеттерді таңдайды.

Табиғат аясындағы бақылау серуендері оқушыларға қоршаған ортаны тікелей зерттеуге мүмкіндік береді. Мұғалім мектеп ауласындағы ағаштарды, жәндіктерді, құстарды және маусымдық өзгерістерді бақылауға арналған тапсырмалар дайындай алады. Серуен барысында оқушыларға тірі ағзаларды зақымдамау, белгісіз өсімдіктерді ұстамау, жануарларға жақындамау және белгіленген аумақтан шықпау ережелері алдын ала түсіндірілуі қажет. Мұндай жұмыстар балалардың қауіпсіздігі мен табиғатқа құрметпен қарауын қатар қамтамасыз етеді.

Отбасымен ынтымақтастық экологиялық әдеттерді бекітудің маңызды жолы болып табылады. Мұғалім ата-аналарға баламен бірге суды үнемдеу, қажетсіз заттарды қайта пайдалану, табиғатта тазалық сақтау және өсімдіктерге күтім жасау сияқты қарапайым тапсырмаларды орындауды ұсына алады. Бұл тапсырмалар отбасыға қосымша қаржылық міндет жүктемеуі керек. Экологиялық тәрбие қымбат құралдарды немесе арнайы саяхаттарды қажет етпейді; оның негізі – күнделікті әрекеттерді саналы орындау.

Сонымен қатар мұғалім отбасылардың тұрмыстық жағдайлары әртүрлі екенін ескергені жөн. Мысалы, барлық үйде қалдықтарды бөлек жинауға арналған контейнерлер болмауы мүмкін. Сондықтан мұндай тапсырмаларды міндетті талап ретінде емес, қолжетімді мүмкіндіктерге сәйкес орындалатын ұсыныс ретінде берген дұрыс. Оқушыны отбасылық жағдайына байланысты салыстыруға немесе төмен бағалауға болмайды.

Мектеп пен отбасының ынтымақтастығы балалардың табиғатқа деген көзқарасын тұрақтандыруға көмектеседі. Егер бала мектепте меңгерген ережелердің үйде де қолданылатынын байқаса, экологиялық әрекеттерді күнделікті өмірдің қалыпты бөлігі ретінде қабылдай бастайды. Нәтижесінде экологиялық тәрбие жеке сабақтың мазмұнынан шығып, өмірлік дағдыға айналады.

7. Экологиялық білім берудегі мұғалімнің рөлі және кездесетін қиындықтарды шешу жолдары

Бастауыш сынып мұғалімі экологиялық білім беру үдерісінің негізгі ұйымдастырушысы болып табылады. Оның міндеті оқушыларға табиғат туралы ақпарат жеткізумен ғана шектелмейді. Педагог балалардың зерттеушілік белсенділігін қолдайды, қауіпсіз оқу ортасын қалыптастырады, табиғатты қорғау әрекеттерін жоспарлайды және экологиялық мәселелерді талқылауға мүмкіндік береді. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі экологиялық мазмұнды оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай түсіндіруінен және оны күнделікті өмірмен байланыстыра білуінен көрінеді.

Экологиялық тәрбие беруде кездесетін қиындықтардың бірі – теориялық білімнің практикалық әрекетке айналмауы. Оқушылар табиғатты қорғау ережелерін білуі мүмкін, бірақ оларды тұрақты орындауға дағдыланбауы ықтимал. Мұны шешу үшін мұғалім бір реттік іс-шаралармен шектелмей, қарапайым әрекеттерді жүйелі түрде қайталап отыруы қажет. Мысалы, қағазды үнемдеу, сыныпты таза ұстау және өсімдіктерге кезекшілікпен күтім жасау тәрізді тапсырмалар күнделікті оқу әрекетіне енгізіледі.

Екінші қиындық – экологиялық тақырыптарды оқытуға қажетті ресурстардың шектеулі болуы. Кейбір мектептерде зертханалық құралдар, арнайы жабдықтар немесе табиғат аясындағы оқу орындары жеткіліксіз болуы мүмкін. Алайда экологиялық білім беруді ұйымдастыру үшін қымбат технологиялардың болуы міндетті емес. Қарапайым бақылау, табиғи материалдармен жұмыс, суреттерді салыстыру, сынып өсімдіктерін зерттеу және тұрмыстық жағдайларды талдау да тиімді оқу әрекеттерін қамтамасыз ете алады.

Үшінші қиындық – экологиялық мәселелердің күрделілігін оқушыға дұрыс түсіндіру. Қоршаған ортаның ластануы немесе климаттың өзгеруі туралы ақпарат беру кезінде балаларды қорқытып, мәселені шешу мүмкін емес деген пікір қалыптастырудан аулақ болу керек. Мұғалім ғылыми деректерге сүйеніп, мәселенің себептерін түсіндіреді және жас ерекшелігіне сәйкес қолжетімді шешімдерді талқылайды. Бұл оқушылардың үмітін сақтап, жауапты әрекетке ынталандырады.

Төртінші маңызды мәселе – экологиялық тәрбиеге мектеп ұжымының қатысуы. Егер табиғатты қорғау тек бір мұғалімнің міндеті ретінде қарастырылса, оқушылардың алған білімін тұрақты дағдыға айналдыру қиындайды. Сондықтан сынып жетекшілері, пән мұғалімдері, мектеп әкімшілігі және ата-аналар ортақ бағытта жұмыс істегені жөн. Мектептің ішкі тәртібі мен күнделікті тәжірибесі де экологиялық мәдениетке сәйкес болуы қажет.

ЮНЕСКО-ның тұрақты даму мақсаттарына арналған білім беру материалдарында білім алушылардың жауапты шешім қабылдауына және тұрақты даму мәселелеріне белсенді қатысуына мүмкіндік беретін оқыту тәсілдеріне назар аударылады [2]. Бұл бастауыш сынып мұғалімінің оқушыны дайын жауапты қабылдаушы емес, қоршаған ортаға қатысты мәселелерді түсінуге және шешуге қатысушы тұлға ретінде дамытуы керектігін көрсетеді.

Осылайша, мұғалімнің жүйелі жұмысы, мектеп пен отбасының ынтымақтастығы және практикалық тапсырмалардың тұрақты орындалуы оқушылардың экологиялық сауаттылығын арттыруға негіз болады.

Қорытынды

«Экология: табиғатты қалай қорғаймыз?» тақырыбын бастауыш сыныпта оқыту – оқушылардың қоршаған орта туралы білімін кеңейтудің ғана емес, олардың жауапкершілігін, табиғатқа жанашырлығын және экологиялық мәдениетін қалыптастырудың маңызды жолы. Бастауыш мектеп кезеңінде меңгерілген қарапайым түсініктер мен күнделікті әрекеттер баланың табиғатқа деген көзқарасының қалыптасуына ықпал етеді. Сондықтан экологиялық білім беру жүйелі, тәжірибеге бағытталған және оқушының жас ерекшелігіне сәйкес ұйымдастырылуы қажет.

Мақалада қарастырылған ғылыми-әдістемелік тәсілдер экологиялық білімді танымдық, құндылықтық және практикалық бағыттарда дамытуға мүмкіндік береді. Бақылау, тәжірибе, проблемалық оқыту, ойын және жобалық әдістер оқушылардың табиғи құбылыстарды түсінуіне, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауына және экологиялық мәселелерді шешудің жолдарын ұсынуына жағдай жасайды. Сонымен қатар сабақтан тыс жұмыстар мен отбасымен ынтымақтастық мектепте меңгерілген білімді күнделікті өмірмен байланыстырады.

Табиғатты қорғау мәдениеті бір күнде қалыптаспайды. Ол баланың қоршаған ортаны бақылауы, пайдалы әрекеттерді қайталауы, өз шешімін түсіндіруі және ортақ іске жауапкершілікпен қатысуы арқылы біртіндеп дамиды. Осыған байланысты мұғалім экологиялық тәрбиені жеке іс-шаралармен шектемей, сабақтың мазмұнына және мектептің күнделікті өміріне кіріктіруі керек.

Экологиялық білім берудің табысты нәтижесі оқушының табиғатты қорғау туралы қанша ереже білетінімен ғана емес, сол білімді өмірде қалай қолданатынымен де өлшенеді. Суды үнемдеу, өсімдіктерге қамқорлық жасау, қалдықтарды дұрыс басқару, табиғи ресурстарды ұқыпты пайдалану және қоршаған ортаға зиян келтірмеуге ұмтылу – экологиялық мәдениеттің нақты көріністері.

Қорыта айтқанда, бастауыш сынып мұғалімінің негізгі міндеті – балаларға табиғаттың құндылығын түсіндіріп қана қоймай, оны қорғауға бағытталған саналы әрекеттерді меңгерту. Табиғатқа құрметпен қарайтын, өз ісінің салдарын бағалайтын және ортақ жауапкершілікті түсінетін оқушыны тәрбиелеу болашақтағы экологиялық қауіпсіз қоғамды қалыптастыруға қосылған маңызды үлес болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Экология кодексі. Қазақстан Республикасының 2021 жылғы 2 қаңтардағы № 400-VI ҚРЗ Кодексі. «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі.
2. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives.* Paris: UNESCO, 2017.
3. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығы. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы. «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі.
4. UNESCO. *Climate Change and Sustainability in Science and Social Science Primary School Curricula.* 2026.

ЭКОЛОГИЯ: КАК МЫ МОЖЕМ ЗАЩИТИТЬ ПРИРОДУ?

Аннотация. В статье рассматриваются научно-методические основы экологического образования младших школьников и формирования культуры бережного отношения к природе. В настоящее время загрязнение окружающей среды, сокращение природных ресурсов, увеличение объёмов бытовых отходов и изменение климата относятся к числу наиболее актуальных проблем, стоящих перед человечеством. В связи с этим формирование у подрастающего поколения ответственного отношения к природе является одной из важных задач системы образования. В статье анализируются особенности развития экологических представлений у детей младшего школьного возраста, способы организации учебной деятельности, направленной на охрану природы, а также возможности применения исследовательских и проектных методов обучения. Кроме того, раскрывается воспитательное значение практических работ, таких как интеграция экологического воспитания в содержание предмета «Естествознание», организация наблюдений в природе, сортировка отходов, экономия воды и электроэнергии, забота о растениях и животных. Обосновывается необходимость оценивать результативность экологического образования не только по уровню усвоения теоретических знаний, но и по способности учащихся осознанно выполнять действия, направленные на охрану природы, в повседневной жизни. Предложенные методические подходы позволяют учителям начальных классов эффективно организовывать учебно-воспитательную работу, направленную на развитие экологической грамотности, исследовательских способностей, ответственности и бережного отношения учащихся к окружающей среде.

Ключевые слова: экология, экологическое воспитание, экологическая культура, охрана природы, начальные классы, экологическая грамотность, окружающая среда, природные ресурсы, исследовательская деятельность, проектное обучение, устойчивое развитие, экологическая ответственность.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.
Басылым айда 4 рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 27 қазандағы Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ35VPY00080588 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.
Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.
Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ35VPY00080588 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 27 октября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды. Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические
ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Басуға 31.10.2025 ж. қол қойылды.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303
Подписано в печать 31.10.2025 г.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

ÚZDIK PEDAGOG JÝRNALY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі – білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім.

Мен үшін жақсы мұғалім бәрінен де артық, өйткені мұғалім — мектептің жүрегі.

Жай мұғалім хабарлайды,

Жақсы мұғалім түсіндіреді,

Керемет мұғалім көрсетеді.

Ұлы мұғалім шабыттандырады.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.